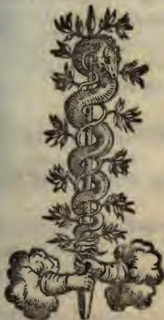
RAINALDI CORSI LECTISSIMI IVRE-CONSVLTI,

INDAGATIONVM IVRIS LIBRI III,

Cùm indice locupletiſſimo.

CVM PRIVILEGIIS.

IN VTRVNQVE

Venetijs, apud Io. Andream Valuaſſorem.
M. D. LXVIII.

RAINALDI CORSI IVRECONSVLTI INDAGATIONVM IVRIS LIBRI III.

942

LIBRI PRIMI CAPITA.

LIBRI SECVNDI.

LIBRI TERTII.

VITELLOTIO

VITELLOTIO VITELLIO
S. R. E. CARDINALI
R. CORSVS S. D.

VSTICARI me tecum iusseras Amplissime, atque ornatissime Vitelli, vt nondum satis confirmatum loci mutatio, atque aeris in pristinam valetudinem restitueret. Ita te mea salus quæ tanti certè non est, reddit sollicitum. Ab hôc verò tam insignis tuæ humanitatis fructu iucundissimo percipiendo cùm Domini mei Hieronymi Austriæ tui collegæ absentis negotia, tùm eius propediem speratus aduentus deterret. Quamobrem, ne tua istæc in me eximia benignitas omninò intercidat, hos tibi libros, qui mea uice fungantur, comites proficiscenti dare decreui, in quibus legum rationes, controuersiasque plures ab alijs prætermissas perscrutari mihi consilium fuit. Id quod tibi vi summa ingenij, studijsq; iuris, ac rei totius literariæ tutela florenti gratissimum fore confido. Suntque ita planè à nobis dispositi, atque ita seorsum, & variè, & breuiter singula persequuntur,

quuntur, vt quamuis cætera leuiter, aut mediocriter præstent (Quid enim exspectari à nobis graue, aut summum possit?) nihil tamen itineri tuo molesti, incommodiue futuri sint. Nec illud quidem vereor abs te petere, vt cùm regressus fueris, eos aureæ tuæ Bibliothecæ sic inseras, tanquam apud magnam supellectilem uasa quædam fictilia, ac parua. Vale.

In commendationem Rainaldi Corsi clariss. viri, Phil. Bugnonius, I. C. Matisconensis, & Lugduni caussarum patronus,

EXASTICON.

Est quibus à cuius benè cognita lectio græca,
Et Romana, sciunt iura quod ampla docent.
Nec Romana potest, vel græca sat esse scorsim,
Romulea alterius stat magis auxilio.
Protulit in medium Corsus quæ sancta tenebris
Hactenùs antiquitas irrequieta dedit.

Velle & sperare.

RAINALDI CORSI
INDAGATIONVM IVRIS
LIBER I.

Quare Infortiatum ita fuerit appellatum? Cap. I.

1 *Alciati discipulus Autor.*
2 *Alciati eiusdem sententia.*
3 *Prouerbium ad far, & farinam.*
4 *Sententia Autoris.*

Eploranda'ne magis, an admiranda sint proxima aliquot sæcula superiora non uideo, quibus in maximo literariæ rei naufragio tot emerserunt clarissimi legum Interpretes, Deus omnipotens, quantò clariores futuri, si cum Iuris ardua scientia humaniores literas coniunxissent? sed admiranda sunt profectò magis, quàm deploranda. Quanquam ex hoc multæ (ut cætera mittam ad Grammaticos, Rhetoresq; spectantia) prodiere quæstiones; quæ meo iudicio nunquam prodiissent, si homines illi alioqui doctissimi politiorum studiorum non adeò fuissent expertes. Increbuitq; antiquitatis uitium in recentiores usq; Iurisconsultos, ut piaculum fuisse ducant, si uel unam earum quæstionum quamuis ineptam, silen-

tio

tio prętermiserint. Hinc nomen Infortiati pertinaciter potius, quàm utiliter, magnum facit iuris professoribus negotium. Mihiq; in eadem esse naui contingit, ut quid maxime mihi probabile uideatur, non omnino taceam, iuxta illud Cic. ad Seruium Sulpicium. Nam quod exemplo fit, id etiam iure fieri putant. Pręsertim cùm liceat doctissimi magistri mei
1 †Andreæ Alciati uestigijs inhærere, quem
2 Bononiæ audiui dicentem †Infortiatum posse denominari ex eo, quòd hic liber multum conferat utilitatis, & ad far, & farinam faciat; quæ Græci uno uocabulo appellant τὰ φορτία. Abijtq; in prouerbium, ut quicquid frequens, atq; utile sit, qualis est materia hæreditatum; quæ præcipua est in Infortiato, illud
3 †ad far, & farinam facere dicatur. Simile ferè (ut mihi uidetur) conditioni triticariæ, si quis eam κατ᾽ ἐξοχὴν a tritico deducat. Cęterùm
4 quod attinet ad Infortiatum, mihi† magis arridet, ut illud ducamus a gręca uoce φορτίον, quod onus latine significat. Quandoquidem restitutio dotis, curæ, tutelæ, hæreditatisq; susceptio, legatorum, alimentorum, fideiq; commissorum pręstatio, ius ipsum patronatus, atq; operæ libertorum, & quicquid deniq; hac Digestorum secunda parte continetur, onus non iniuria dici potest. Sicq; magis propria, & lata uidetur fięri denominatio.

De continuatione Rub. C. de Edendo, & quare de Edendo inscripti fuerint Tituli, non de Editione. Cap. II.

1 *Prima pars Iudicij citatio.*
2 *Gerundij natura accommodatior, ut capiat utranque significationem.*
3 *Item ut neget, uel affirmet.*
4 *Gerundium uicem gerit uerbi.*
5 *Aduerbium, quòd uerbo adhæreat, dictum est.*
6 *Pars omnis orationis, quæ neget, aduerbium est.*
7 *Continuandi ratio, qualiscunq; sit, recipienda.*

MIHI uidentur (quod pace tantorum uirorum dixerim) Doctores omnes in huius Rubricæ continuatione longè aberrasse. Nam si Imperator Editionem, ut potè iudiciorum præparatoriam præmisit, cur Titulum de in ius uocando huic Tit. postposuit? Vtiq;.n. in primis
1 aduersarius in ius uocãdus est. 1 Instit. de pœ. tem. lit. §. fi. Itaq; uel adstipulemur Alexandro dicenti, Actorem debere Iudici edere libellum, antequàm reus citetur. Vel dicamus, quia multæ circa editiones rationum, instrumẽtorum, actorum, & libellorum oriri solent ambiguitates; imò quia nusquam in hoc Titulo de libelli editione tractatur, quæ fit in limine iudicii, sed de rationum tantum editionibus, quæ post cœptum iudicium mandante

Magi-

Magistratu fieri consueuere; iccircò post magistratus ipsos, eorumq; officia, Titulum de edendo subiunxit, tanquam docturus eos, quibus casibus, aut quando edi instrumenta præciperent, uel non præciperent. Libuitq; uti gerundio magis, quàm nomine; quia cùm uicissim reus, & actor edant, quin & Nota-
2 rius.l.ij.ꝫ.eo. Gerundium † ex Grammaticorum sententia recte utranq; recipit significationem, actiuam scilicet, & pasiuam. Item accommodatur magis ad negandum, & affir-
3 mandum, quàm nomen. † Ideò inscriptum est DE EDENDO, quasi cogitatum etiam fuerit, VEL NON EDENDO. Est enim aliquando edendum, aliquando non edendum. Et ex hoc cognoscitur parem non esse rationem Testamenti factionis, atq; aliorum huiusmodi nominum, quæ doctores obiicere conantur. Nam aduerbia omnia melius adhærent Ge-
4 rundio, quàm nomini. Gerundium † enim
5 uicem gerit uerbi. Aduerbium † uerò, quòd uerbo adhæreat, dictum est. Parsq; omnis
6 † orationis, quæ per se neget, aduerbium est. Igitur perindè est, ac si prænotatum huic Titulo fuisset. QVAE, & quando Iudex inter litigandum præcipere debeat, ut edantur. Et de quæstionibus inter edendum emergentibus, quas itidem Iudicem definire oportet. Quod si quis opposuerit legem Edita, de libelli

belli editione tractare, quæ fit in litis ingreſſu; Reſpondeo primò ex mente Alex. talem quoq; editionem non antè fieri, quàm Iudex præceperit. Deindè unam iſtam legem eſſe huius argumenti ſub uniuerſo hoc Titulo. Cæteræ nanq; omnes de aliis agunt editionibus. μία δὲ χελιδὸν ἔαρ οὐ ποιεῖ. l. Nam de ea. ff. de legib. Deniq; dico ei legi ſubiectam non eſſe principaliter materiam de libelli editione, ſed de libello iam edito, nempè quando immutare liceat, uel corrigere, nec'ne. Quod inter litigandum ſimiliter euenit, & ad Iudicis pertinet autoritatem, ut eo textu dicitur. Iuſtinianus itaq; pulchrè hunc Titulum ſubtexuit poſt Titulos de officiis Magiſtratuum; præpoſuit uerò Titulo de in ius uocando, eò quòd iubere, ut fiat editio, ſpectet ad Magiſtratum, in ius autem uocare ad partes. Et erant quidem Magiſtratuum officia ſimul abſoluenda, dignioraq; præmittenda, iuxta. l. i. & .ij. de albo ſcrib. Sic rebus, atq; negotijs antelatæ ſunt litigantium perſonæ, ut patet ex ordine Titulorum. Cuius tamen ordinis non eſt irreprehenſibilis ratio exigenda, ſed ſatis
7 eſt † qualemcunq; animaduertere, ſicut Comenſis notauit in Rub. de op. no. nun. & eum ſequutus eſt Ang. Inſtit. de Actio. in Rub. Porrò in. ff. ubi Titulus de in ius uocãdo pręponitur Tit. de edendo, exactius ſeruatus fuit ordo

iudicio.

iudiciorum; atq; ibi cum de alijs editionibus, tum ucrò principaliter áctum de libelli editione, quemadmodum patet in.l.i.eo.Ti.

Reſtituta. l.Neſennius in prin. ff. ad l. Fal. Cap. III.

VT Falcidiæ ſit locus, quæro. Ita inquit Paulus ea lege. Quæ uerba perperàm accepta interpretes ſatis torquent, putantes ſine interrogatione prolata fuiſſe. Cæterùm ego longe aliter ſentio, putoq; omninò cum interrogatione legendum hoc modo. Vt Falcidiæ ſit locus, quæro? id eſt ſcire cupio, quemadmodum ſit Falcidia deducenda? Quod ex antecedente facti ſpecie, ſubſequentibusq; uerbis facile meo iudicio cognoſcitur. et ita hunc textum reſtituo.

Reſtituta lex in quartam. eo. Tit. Cap. IIII.

1 *Accentuum ratio minimè otioſa.*

IAM uerò quis remoram impedimento eſſe naui, quis ſcarabeum cum Aquila bellum gerere admiretur, ſi ſola accentus nota deficiens tot fatigauit ſæcula, tot detinuit præcipuæ doctrinæ uiros, dum certant Martianum a ſuperfluitate

perfluitate defendere superflui ipsi in l. In quartam.ff.ad.l.Fal. Ait enim Martianus; pro ea uerò parte, quam accepit à cohærede, extra quartam, id est, quod à cohærede accipitur. Et doctores quidem. QVOD, relatiuum esse opinantur, ac referunt ad pronomen ID; quia purè, & sine accentu scriptum est, ita, ut uideatur idem inculcasse Iurisconsultus, cùm dixit, id quod à cohærede accipitur, & pro parte, quam accepit à cohærede. Tu uide, quanto aptior, atque elegantior sit lectio cum accentu. Extra quartam id est, QVÒD, id est, quia à cohærede accipitur; & sic non inculcatio, sed assignatio rationis est; quasi dixerit, ideò non imputatur in quartam, quoniam non uenit à testatore. Solæ enim res, quæ à testatore ueniunt, imputantur in quartam. Et ex hoc liquet minima non semper esse negligenda,
1 hec accentuū †, quos aliqui rident, inutilē esse rationē, præsertim ad tollendā unius, atq; eiusdē uocis ambiguitatē, ut hoc textu, quem non abnuimus potuisse etiā sine accentu intelligi; sed quātò clarius cū accentu, res ipsa declarat.

Cur minius raptor, quàm fur manifestus puniatur? Cap. v.

1 *Rapina grauior furto.*
2 *Veneficus infensus legi magis, quàm sicarius.*
3 *Summum genus iniustitiæ procedere per insidias.*

MIRANTVR Doctores, atq; ambigunt, cur mitius raptor fure manifesto puniatur, cùm
1 furis quanquam manifesti † leuior sit in improbitas? Magister meus præ cæteris Dominus Andreas Alciatus in. l. ix. de uerb. sig. Quà in re nobis sese offert huiusmodi ratio. quòd lex arbitrata est pauciores illos, fore, quibus animus rapiendi esset ob paratam defensionē possidentis, quàm qui rem absentis, ignorantisq; Domini contrectare auderet. Duriusq; ideò cauit, ubi maius periculum est uerita. c. iij. de elec. in vi. Sic uidemus puniri acrius
2 † occidentes hominem ueneno, quàm gladio, l. i. C. de malefi. nimirum quia (ut ait Arist. 7.
3 eth.) iniusti magis † sunt ij, qui magis occultè procedunt, atq; insidias moliuntur. Hocque innuit tex. in. l. i. §. occisorum. de se. sill. Porrò quemadmodum dicatur esse eadem pœna furis in genere cum pœna raptoris, inferius disseremus.

De septimo Casu, cùm præsentis est temporis Participium, noua sententia. Cap. VI.

1 *Tractus figura quæ sit.*

QVAE nam sit septimi casus participio præsentis temporis prolati natura uariè à Doctori-

bus disceptatum fuit; nec alij quidem soli, sed ipse quoque Alciatus inter latinos iurisconsultos latinitatis nomine eximius, hac in rê non nihil dormitasse uidetur. Ait enim in l. cùm quærebatur. de Verb. sig. Participium, & casum huiusmodi non aliter conditionem inducere, quàm si futuros euentus prospiciat. Pugnant uerò exempla, quæ adfert. Nam quid interest, exponamus. Prædecedente filio, patri permittitur quemlibet in locum filij adoptare; & masculis extantibus fœminæ non succedant? Non'ne utraq; oratio in conditionem futuram, atq; incertam resoluitur? id est, si cõtigerit filium prius mori, quàm patrem. Et si masculos extare contigerit? Ego igitur ex mea sententia sic statuo. Participium præsentis temporis septimo prolatum casu, posse cõditionem semper inducere, ut allegatis exemplis patet, itemq́; ex Aut. præsente. C. de fideiuss. & multis alijs autoritatibus, quæ pàssim se se offerunt. Cùm enim dicitur in ea Aut. Præsente utroq; exponimus, id est, si uterq; præsens fuerit. Absente reo, id est, si reus abfuerit. ipso desiderante, id est, si ipse desiderauerit. Limitatur hæc regula, si participium, quo utimur hoc casu, eiusmodi sit, ut firmitatem quandam, ac stabilitatem absolutæ iam rei, siue dispositionis præseferat. qualia sunt, manente, obtinente, quiescente; siue enim ab

 homine,

hominē, siue a lege dicatur. Rato manentē pacto, pœna soluatur. Pœna, quam statuimus, in futuris caussis obtinente, Edicto quiescente Diui Adriani; peræq; exponimus, id est, ita tamē, ut ratum maneat pactum, ut pœna obtineat, ut quiescat, nec amplius sit in usu edictū. Et sic futurus quidem euentus prospicitur, sed non in uim conditionis, ut Magistro meo uisum fuit. quem non aliter defendi posse existimo, nisi cum tale Participium nulla præcurrente dispositione, seu caussa, profertur. tunc enim & futurum respicit, & resoluitur in conditionem. Atq; hæc uerborum conceptio figura est, quam idem lib. iiii de uerb. sig. Tra-
1 ctum † appellat, scilicet cùm utimur uerbo, quod non præsens tempus solum, sed παρατατικῶς etiam futurum comprehendit. Saneq; uidetur hic uir clarissimus multò rectius definisse, quādo præsens tempus ad futurum porrigatur. in.l. Verbum oportebit. eo. Tit. de uerb. sig. ubi uide.

Quæ sit ratio l.ij. C. de Sen. quæ sine certa quantitate prola. est. Cap. VII.

1 *Sententia generalibus uerbis, & negatiuè concepta magis uidetur, quàm sit incerta.*
2 *Nouum opus nunciatur etiam parte operis damnum dante.*

L. Eos.

3 *L. Eos. C. de modo multa. ex mẽte Oldr. declarata.*
4 *Malum esse infiniti, bonum finiti.*
5 *M. Antonius Natta uir doctissimus, atq; eloquentissimus.*
6 *Quod optimum, unicum, uitiosa plurima.*

PVTANT communiter Doctores, sententiam, qua cautum sit indemnitatẽ præstari Reipublicæ, incertam esse, uarijsq; modis hanc legẽ interpretantur, ut uitent regulam. §. curare. Instit. de Actio. Mihi uerò longe alia mens est, ut qui credã hunc casum stare sub regula. Nã utcunq; Resp. lædatur, fit contra sentẽtiã. Ergo (& hoc meo iudicio uerum est legis ar-
1 gumentum) sententia † uerbis generalibus & negatiuè concepta uidetur magis, quàm sit incerta; ideoq; sustinetur. Facit lex Stipulatio. §. opus de op. no. nun. accedente Alciato in. l. v. §. fin. in fi. Glos. primæ de uerb. sig. Toties
2 enim opus nouum nũciare licet, † quoties uel ex parte operis damnum infertur. Nam neq; ex parte operis damnũ inferri debet. Sic postquam Iudex uetuit Rempublicam lædi, quisquis eam quoquo modo lædit, incidit in sententiam, & sic sententia est certa. Neq; hinc abest illud Oldr. consilio xv. dum lege Eos.
3 C. de modo multa. † declarat ijs planè uerbis. Non enim lex Eos. Constituit, quantum dicat, sed quantum non dicat. Item quòd se-

quenti consilio idem Doctor ait in decisione ipsa primæ quæstionis. Facit autem euidentius, quod Aristoteles .ii. Ethi. 6. Pythagoræ
4 tribuit, uidelicet † malum esse infiniti, bonũ uerò finiti. Nam cùm pluribus peccemus modis, uno tantùm benefacimus. Et ut M.
5 Antonii Nattæ † uiri hac tempestate, eruditissimi, atque eloquentissimi uerba describam, hæc ille de Pulchro lib. iii. Sicut, inquit, a lineæ rectitudine aberrare multipliciter possumus, & obliquas multas effingere diuersis figuris, cùm ipsa recta uniusmodi sit, & difficulter adhibita etiam peritia impleatur; Sic etiam magnum est boni sagittarij more attingere signum in quod iaculamur. Nam non attingere, cuiuslibet est; quia ut attingas, unus tantum locus propositus, ne attingas, infiniti. Similiter cùm una æquabili humorum temperatione, & quasi quadam rectitudine, corpus benè ualeat, efficitur, ut malè ualeat, multipliciter, cùm ab illo uno signo temperaturæ facillimè excidatur. Etenim in omni re-
6 rum genere † quod optimum est, id unum est; uitiosa uerò plurima sunt. Atq; hoc ipsum cõfirmasse uidetur Dionys. de diui. nominib. par. 4. cap. 4. cum ait, Bonorum causa una est, Mali causa sunt plurimæ.

Munita fortius Alciati præceptoris sententia de Rub. C. de sen. ex breuiculo recitandis. Cap. VIII.

1 *Alciatus uir summi iudicij.*
2 *Bartolus diuinæ mentis.*

QVOD PERICVLO exploso legamus BRE
1 VICVLO, id Alciato† summi iudicii uiro debetur. Eius autem sententia præter rationes quæ illum impulerunt, probari mihi uidetur in.l.ii.eo.Tit.ibi scriptasq; ex LIBELLO partibus legerent. Horum enim uerborum idem est sensus, qui & Rubricæ. quidquid Accursius dixisse uoluerit, contra quem diuinæ mentis
2 † Bartolus sentit, nobisq; fauet; quamuis ad Rubricam restituendam animum non aduerterit.

Legis nomen interdum pro priuata con uentione. Cap. IX.

QVOTIES legis nomen singulariter enunciatur, & ad speciem obligationis, uel ad rem, quæ in obligationes ueniunt, refertur. Quoties item coniungitur cum uerbo Dicere, adponere, adiicere, siue alijs eiusmodi uerbis, quæ factum hominis respiciant, toties non legislatoris opus, sed priuatam significat con-

uentionem. Sæpéq; profertur ablatiuo seu, septimo casu, sæpe iungitur cum pronomine demonstratiuo, ea, hac, & huiusmodi. Iabol. de contrahen. emptio. in lege Fundi uenditi lapidicinæ, ubicunq; essent, exceptæ erant. Labeo eo. tit. Fistulas emptori accessuras in lege dictum erat. Paul. in l. Qui fundus. i. eo. tit. Respondi interesse, quemadmodum lex diceretur item. in lege fundi aquam accessuram dixit. Alex. Imper. C. de pac. legem, quam dixisti, cùm dotem pro alumna dares, seruari conuenit. Valent. Gali. & Valēs. C. de loca. legem quidem conductionis seruari oportet. Iidem Valent. & Gali. C. de condi. ob causam. Ea lege in uos collata donatio. &c. mitto innumera exempla, quæ ultro se legentibus offerunt.

Ius naturale quando pro eo, quod natura omnia animalia docuit, & quando pro iure gentium sit accipendum. Cap. x.

Ivs. naturale est, quod natura creans, qui est ipse Deus, omnia animalia docuit. Ita exposuit Gl. i. textum in Institutio. de Iur. nat. gen. & ciu. in prin. Quæ expositio uera est, & probatur in. §. sed naturalia. eo. tit. cùm dicitur. Diuina quadam prouidentia &c. Quanuis huius loci neque Accu. neque cæteri, quos ego legerim,

legerim, Doctores meminerint. Quod uero dicitur in §. Ius autem Ciuile. eo. tit. Ius gentium illud esse, quod naturalis ratio inter omnes gentes constituit. ipse intelligo de natura creata, nimirùm de ratione DEI Opt. Max. benignitate hominibus insita. Et quia frequẽter dubitari contingit, an iuris naturalis nomen pro primæuo illo iure, an pro hoc altero, quod gentium dicimus, sit accipiendum, ego ita censeo: Vt quoties tacitè, uel expresśim de ratione lex cogitat, toties intelligendum sit de iure gentium, quia ratio solius est hominis, non etiam reliquorum animantium. Et nitor uerbis eius tex. qui est §. Ius autem ciuile. Ver. Quod uerò. Alioqui intelligamus de naturali primæuo. Facit c. Ius naturale. Dist. 1.

Declarata in Institutio. Rub. de Iustitia, & Iure. Cap. XI.

1 *Habitus non est contrariorum.*
2 *Santitas quid sit.*
3 *Scientia, & potentia per contraria definiri possunt.*
4 *Visus quonam modo possit definiri.*
5 *Sapientiæ definitio secundum Cic.*
6 *Iustitia ab eodem dicta esse habitus.*

Accipe

ACCIPE Iustitiam pro habitu, Ius pro discipli na, qua ipsum habitum adsequimur. Quod ex subiectis definitionibus patet. Nã Iustitiã in homine considerata non aliter potest esse constans,& perpetua uoluntas, nisi prout est habitus,a quo qui deuiat, statim desinit esse iustus. Quid uerò conferret ad Rubricã Iuris prudẽtiæ definitio,nisi Ius caperemus pro ea dem Iurisprudẽtia atque disciplina, qua diui na noscimus,& humana; iustumq; ab iniusto secernimus? At alia etiam ratione cognoscitur Iustitiam pro habitu, Ius pro Iuris scientia capiẽdum esse. Nam si quis quæsierit, cur in definitione Iustitiæ dictum ab Imperatore simpliciter fuerit, ius suum unicuiq; tribuẽs, nec additum ab eo fuit, uel non tribuens: In definitione autem Iurisprudentiæ idem Imperator ustum Iniusto opposuit, atque utriusque meminit, cum uideretur alterum satis fuisse, eò, quòd cognito uno de contrarijs,consequens est,alteru etiam cognosci? Nihil rectius meo iudicio respondere poterimus,quàm sub nomine Iustitię habitum, sub nomine Iurisprudentiæ, disciplinam ad illũ habitum consequendum necessariam nobis hoc in loco fuisse propositam. Et hac ratione Imperator non per contraria,sed uerbis simplicibus Iustitiam definiuit. Quia habitus
1 †non est contrariorum: sicut dicimus de sanitate,

2 nitate, qui est habitus, † a quo proficiscuntur operationes non læsæ. Non autem dicimus, quòd inde etiam operationes læsæ proficiscantur. Sanè uerò cum Iurisprudentia sit scientia. potuit ab eodem Imperatore per contraria definiri; quia scientia,† &
3 potentia per contraria definiri possunt, ut si
4 dixerimus. Visus† est potentia uisiua nigredinis, & albedinis, Arist. 4. ethi. 1. & per hæc cessant multæ oppositiones Doctorum ad hunc Titulum. Porrò hæc Iurisprudentiæ de
5 finitio parum distat ab illa, quam Cicero†dat sapientię, Tusc. 4. scilicet, ut sit rerum diuinarum, atque humanarum scientia,& quæ sit caussa cuiusque rei cognitio. Iustitiam uerò
6 idem † per habitum definiuit S. de Finibus. & nos quidem aliàs de his definitionibus rursus agemus.

Verbum uidetur, quando capiatur propriè, & quando secus. Cap. XII.

VERBVM uidetur, non minus propriè semper capi debet, quamuis ita uulgò feratur a Doctoribus. Quinimò sunt quidam textus, ubi magis propriè dici non poterat, ut est præ cæteris tex. in. §. et non ineleganter. Instit. de iure na. gen. & ciu. ibi, distributum esse uidetur. Item, Fluxisse uidetur. Vt uerò huius

huius differentiæ caussam cognoscamus, intueri diligenter oportet, nùm passiua significatione usurpatum fuerit a uideor, uideris, an uerò sit illud ipsum impersonale uerbum uidetur. Altero enim casu propriè, sequenti minus propriè capietur. Quorum utrunque latinitatis ordo facilè demonstrabit.

Reprehensus Acc. in Institutio. de iu. na. gen. & ciu. in prin. Cap. XIII.

MARIS, & fœminæ coniugatio (inquit Tex.) a Iure naturali descendit. Quod Glo. interpretatur de coniunctione animorum. sed meo iudicio, fallitur, quoniam huiusmodi conctio nobis cum reliquis animantibus non est communis; ut quæ ex ratione oriatur, nisi ad sequentia uerba nos referamus, cùm Imperator adijcit. Quam nos matrimonium appellamus. At hoc quoque dictum Glossæ non est simpliciter uerum. Neque enim brutis ullo modo congruit, sed solis hominibus. Hæc scripseram, cùm reperi Aldobrandinum Iureconsidem ad eum Tit. adnotasse. Mihique iccircò gratulor, quòd tanto uiro conuenerim.

Duplicem

Duplicem Iuregentium introducendi rationem, Cap. XIIII.

1 *Nemo in contractibus obligatur inuitus.*
2 *Seruitus est contra Ius naturale.*

FVIT duplex iurisgentium intro ducendi ratio, usus uidelicet, id est, utilitas, quæ in con
1 tractibus præcipuè elucet, ubi nemo † obligatur inuitus. Item Necessitas, quæ in bellis suscipiendis pro rerum suarum defensione, ser-
2 uituteq; † aduersum ius naturale inducenda emersit. Hæ rationes colliguntur ex. §. Ius autem gen. in Institutio. de Iur. na. gen. & ciu.

Aduerbium, semper, ad locum referri. Cap. xv.

1 *Manumitti potest ubique, & semper.*

Ex §. serui. in Institutio. de Liberti. Noto, semper, ad locum referri, non ad tempus solum, cùm dicitur.. Serui uerò a dominis semper manumitti solent, adeò ut uel in transitu, &c. Exempla enim, quæ sequuntur, locum ipsum, quo manumissio fit, euidenter designant. Atque huic rationi Doctores subscribunt, cùm aiunt in summariis. Quocun-
1 que tempore, † & ubique fieri posse manumissionem.

Iustinianus ferè indefensus in Institutio. de pat.pot.§.1. Cap.XVI.

1 *Prolepsis græcè nobis Anticipatio.*
2 *Matrimonium caussa efficiens patriæ potestatis.*

NON sat uideo, qua excusatione possit defendi Iustinianus, qui definitionem nuptiarum sub hoc titulo tradidit, tanquam per prole-
1 psin, † id est per Anticipationem, cùm mox subiecerit titulum de nuptijs. Nisi dicamus in sequenti titulo uoluisse illum de nuptiarum modo, non autem de substantia tractare; quod patet per uniuersum titulum. Hic ergo nuptias, idest matrimonium, tanquam patriæ potestatis, de qua agebatur, caussam
2 †efficientem definiuit, latiorem subindè tractatum de modo nuptiarum habiturus.

Ratio.§.sed & capitis, in Institutio. Quib. mod. tut. finitur. Cap.XVII.

1 *Tutela ut plurimùm sequitur Ius successionis.*

RATIONEM huius tex. esse dico, quia sublato
1 iure successionis, †tollitur quoquè tutela. Arg.§.de legit. patrono tute. uers. Quia plerunque. Atque ita declaro Glo.quæ ab Ang. repre-

reprehenditur in uer. omnis tutela, coniunctis Angeli uerbis cum uerbis Glossæ.

Quæ sit ratio, cur furari propter necessitatem liceat, adulterium committere nequaquàm? Cap. XVIII.

1 *Necessitatis tempore omnia, quæ ad uictum, & uestitum pertinent, sunt communia.*
2 *Adulter propter cordis inopiam perdit animam suam.*
3 *Ciceronis locus in medio positus.*

Qvas rationes in hac re Doctores adferant, non describo, uideat, qui uoluerit, Decium illas memorantem in l.i.in prin.col.antepen. de off.eius, cui manda.est iurisdi. Mihi nulla probatur, ut qui rear hanc unam ueram esse,
1 quòd tempore necessitatis † quæcunque ad uictum, & uestitum pertinent, sunt communia, quemadmodum testatur uniuersa Theologorum Schola. & est arg.tex.in.l.ii.§.cùm in eadem. Ad l. Rho. de iac. atque ibi Glo. 47.disti.c.sicut.& ibi similiter Gl. Facit optimè pulchra illa Salomonis sententia Prouer. 6.in fi. Non grandis (inquit) est culpa, cùm quis furatus fuerit; furatur enim, ut esurientem impleat animam. Et paulo post. Qui au-
2 tem adulter est, †propter cordis inopiam per
det

det animam suam. Cesset itaque Philippe Deci Vir eruditissime altercatio illa tua, dum studes adhibere rationem, quòd furando statim subleuatur fames. Vndè & existimas non licere aliud furari, quàm panem, & obsonia. licet siquidem & uestes, & omnia alia furari, modò inopiæ succurratur. Neque hoc furtú, sed rei propriæ uendicatio, uel communi diuidundo iudicium. Quod tamen inopes haud temere attentare, sed maxima cogente necessitate debent. C. Si quis propter. Et ibi Glo. de fur. Et ex hoc constat nimis durè sensisse Cic. lib. off. 3. nisi eius uerba miti aliqua interpretatione subleuentur; quod uix fieri posse
3 cognosco, cùm inquit.† Forsitan quispiam dixerit, Non'ne igitur sapiens, si fame ipse conficiatur, abstulerit cibum alteri homini ad nullam rem utili? Minimè uerò. & paulo post. Nam si quid ab homine ad nullam partem utili tuæ utilitatis caussa detraxeris, inhumanè feceris, contraq; naturæ legem. Imò uerò secúdum legem naturæ; quæ (ut idem professus est Cic.) eadem est cum lege diuina, data. s. necessitate. Quare ille ipse Cic. se rursus declarat, ut ita demùm res alienas ad uiuendum necessarias ad nos transferre possimus, si id non ad propriam, sed ad communem referamus utilitatem; quia scilicet uita nostra, si cõseruetur, multum possit utilitatis afferre Reip.
Cur

Cur post diutinum tempus ille, qui in reatu fuerit, mitius puniatur? Cap. XIX.

1 *Reatus quid sit.*
2 *Diutinum tempus intelligitur decem annorum.*
3 *Triennio sufficit non deliquisse, ut quis præsumatur correctus.*
4 *Tres esse puniendi caussas.*
5 *Decennio præsumitur obliuio, præsertim si agatur e facto alieno.*
6 *Reatus nomen aliud significans secundũ Alcia.*

SVB Titulo de pœnis locatum est responsum Modestini his uerbis. Si diutino tempore aliquis in reatu fuerit, aliquatenus pœna eius subleuanda erit. Sic etiam constitutum est, non eodem modo puniendos eos esse, qui longo tempore in reatu agunt, quàm eos, qui in recenti sententiam excipiunt. Qua in re quid conferat tempus ad minuendam pœnam, peruestigandum est. Et mihi sanè uidetur, uel quòd lex diuinæ patientiæ æmula abstineat a puniendo illum seuerè, quem Deus per tot tempora benignè tulit, uel quòd tempus ipsum pars pœnæ fuerit. Intelligimus nanque
1 reatum† tempus esse post sequutam condemnationem. Quod ostendit ea comparatio. QVAM EOS, QVI IN PRAESENTI SEN-

TENTIAM EXCIPIVNT. Vel dicamus, quòd si reus nuper deliquisset, ob nouum delictum puniretur, nec haberetur ratio antiqui, ut Modestinus considerat. Cuius mens ea fuit meo iudicio, ut doceret mitius puniendum esse illum, qui iam diu deliquit, nullo deinde superaddito scelere, quàm qui recens crimen
2 commisit. Sed diutinum † tempus non minus decennio regulariter æstimatur. Instit. de usucap. §. i. sufficit uerò aliquem per trienniũ
3 † uixisse probum, & abstinentem a delicto, ut præsumamus, eum correctum. §. Hinc autem nobis. ubi Ang. in Aut. de monach. coll. j. Rom. consi. 225. Alci. Doctor meus in Tracta, Præsumpt. Reg. ii. præsump. vii. num. iii. Igitur propter hanc emendationem præsumptam Iureconsultus benignius agendum esse post tempus censuit, quàm in recenti. Potest & alia non deterior ratio dari. Nam (ut Gellius adnotauit. lib. 6. cap. 14. Noct. Attic.)
4 Tres sunt caussæ, † cur nocentes plectantur. Prima est Νυθεσία, seu κόλασις, siue παραίνεσις, quod est Admonitio, uel punitio, quam adhibemus, ut is, qui deliquit, attentior fiat, correctiorque. Altera est, quæ ab honoris conseruatione uocabulum sumpsit, Τιμωρία a Græcis appellata. & hæc est ultio pro dignitate, & autoritate eius, in quem peccatum est, tuenda. Tertia caussa est παράδειγμα, hoc est exemplum,

plum, ut cæteri a similibus peccatis metu cognitæ pœnæ deterreantur. At cùm quis decennio (quod ut dixi, longum est tempus) in reatu fuit, tunc cessat tertia caussa, nimirùm exempli,
5 pli, eò quòd tanto tempore, †in facto præsertim non suo, præsumatur obliuio. Bar. in l. Qui fundum. §. ii. pro empt. Inducta itaque obliuione, non est, cur lex, aut Magistratus laboret in deterrendo homines a delicto, cuius iam amplius non meminerunt. Et hac de caussa pœna subleuatur. Porrò Alcia. de uerb. sig. lib. 1. col. mihi 57. Reatum ipsum esse habitum uultus, ac uestium reorum declarat. I

Examinata Decii sententia de l. ii. C. de condi. inser. Cap. xx.

1 *Contrarius sensus non sumitur, si incidimus in absurdum.*

2 *Inconuenientia, & absurda multiplicari non debent.*

In l. j. de off. eius. disceptant uario modo Doctores, dùm scrutantur, quæ'nam sit ratio diuersitatis inter l. Reprehendenda. C. de institu. & substitu. & l. ij. C. de condi. iner. In altera enim turpi spreta conditione, quæ fuit, ut filia diuerteret, si hæres esse uellet, hæreditatem scripta nanciscitur. In altera nec reiici condi-

tio potest, qua iussum est hæredi, ut caueret, si non diuerteret, nec ex tali conditione sensum contrarium eruere licet, quoniam incideremus in absurdum. & quoties in absurdum
1 incidimus, contrarius sensus † sumi non debet. Ita communiter Doctores has leges definiuit, sed Dec. in d. l. i. col. 10 post Pet. & Alb. communi refragari sententiæ, & talem diuersitatis rationem constituere uidetur. Quoniã in l. Reprehendenda. satis constat testatricẽ uoluisse, ut filia (cuius solius in supremo iudicio mentionem habuit) sibi hæres esset, idcirco nemini fit præiudicium, si hæc filia maternam capiat hæreditatem. Quinimò fauetur ultimæ uoluntate, dum mater non finitur absque hærede decedere. At in l. ii. & præiudicium fit legatariis, cùm illis non caueatur, & lex (quod est prætoris edictum) spernitur, simulque uoluntas testatoris, cuius potissimùm caussa inuentæ sunt huiusmodi cautiones, ut ait l. ii. C. ut in poss. lega. Igitur diuersi sunt casus. Nec ratio l. ii. C. de cond. inser. illa est, quam Doct. communiter tradunt, nempè quòd sensus contrarius non sit sumendus, cùm resultat absurditas, sed ea est, ne plura in
2 conuenientia aggregentur †. Hæc Decius. Ego uerò, quatenus ille negat ex hac lege colligi, quòd sensus contrarius non sit sumendus, cùm resultat absurdum, communi adhæ-
reo

reo sententiæ. Quatenus autem rationem adsignat, ne inconueniens augeatur, hoc iungo cum communi sententia, consideroque testatorem duo uoluisse; unum affirmatiuum, ut filia caueret, aliud negatiuum, ut non diuerteret. quæ duo iudicia testatoris a dispositione legis minime aberrant; cùm in l. Reprehendenda. prorsus sit contrarium. Manifestè nanque pugnat testantis uoluntas cum uoluntate legis. Ergò si uolumus dare casum, in quo nec forma edicti, nec uoluntas testatoris seruetur, oportet sumere contrarium sensum, uidelicet, ut filia diuertat; quod abfuit a mente testatoris dicentis, si non diuerteret; & ne caueat, quod aduersatur edicto, ut legatorum, & fideicom. nomine caueatur. sumiturque hic sensus non ex conditione adposita in prin. sed ex legis resolutione, cùm Imperator absurdum esse, inquit, ideò perpetui edicti negligi formam; quia uoluntati patris sui non obtemperatur. Atque ita & communis sententia manet, quia propter absurditatem uitandam non sumitur sensus contrarius, & sustinetur opinio Decii; quia nõ sunt inconuenientia multiplicanda. Errat quidem insigniter Dec. meo iudicio, dùm interpretando finem legis applicat illi rationem suã, ne inconuenientia multiplicentur, inquiens, Multiplicaretur absurdum, si filia spreta pa-

tris conditione, quæ fuit, si diuerteret, nollet etiam cauere, quod est contra edictum. Neque enim mihi constat, quod absurdũ sequatur, quamuis filia uoluntati patris iniquæ nõ obtemperet. Et nihilominus uera est alia eiusdem Decii opinio, qua inquit sumi contrarium sensum ex conditione, quæ in sensu directo nihil operaretur: & si postea non attendatur eius sensus dispositio. Quoniam neque in sensu directo, neque in contrario illa conditio debet aliquid operari, ex quo lex iis uerbis haud quidem disponit, sed solùm refert dispositionem testantis, præcipitque illa uerba perindè haberi, ac si nihil de ea re scriptum fuisset. Quid igitur ex non scripto, quid ex actu statim a lege reiecto, seu recta uia, seu obliqua colligemus, præsertim cùm neutro casu quicquam operetur? Decii sanè proba est ratio in se, sed male applicata; aut liber corruptus.

Quid sit id, quod interest, & alia ad rem pertinentia. Cap. xxi.

1 *Leges ad particularia se non referunt.*
2 *Id, quod interest, facti potius, quàm iuris est.*
3 *Verbum fieri comprehendit etiam, quod datur.*
4 *Definitio per effectum fieri non debet.*
5 *Rerum nomine Iura non ueniunt.*

Præposi-

6 *Præpositio ex, denotat, caussam immediatam.*
7 *Læsionis nomen lucrum quoque cessans comple- ctitur.*
8 *Iudex officium suum petenti duntaxat impertitur.*

ANTEQVAM definiam, quid sit id, quod interest, libet de continuatione huius Tituli in C. nonnulla præfari. Nam uidetur Imperator fuisse superfluus, qui de hac re separatim tractaret, cùm mista esse deberet Titulo superiori, in quo de sententiis, quæ sine certa quantitate feruntur, agebat. Videtur siquidem talem esse hanc materiam. Neque ad particula
1 ria† leges se referunt, sed ad generalia. l. suus quoque. §. Puto. ff. de hæredi. institu. Verùm respondetur. Quoniam hæc lex maximam dubitationem tollit antiquitatis, estque perdifficilis; ideo titulum meruit ab Imperatore spetialem; ne alioqui neglecta uideretur. l. Item apud Labeonem. §. Ait prętor, ne quid, de iniu. Vel alia utamur responsione, & continuemus. Visum erat de sententiis, quas conuenit esse certas regulariter. §. curare. Instit. de Actio. Rursus uisum fuerat, quasi per modum exceptionis a Regula, de illis sententiis, quas licet proferre incertas. Sequebatur, ut uideremus de sententiis, quibus ambigi solet, incertæ'næ, an certę fieri possint. Nùm scilicet in-

certitudine uitientur, an certæ semper esse debeant? Qua de re ab antiquis uario modo disceptatum fuit. Denique Iustinianus statuit omninò certas esse debere. Sanè uerò, quod Decius ait, ubi certa quantitas eius, quod interest, declarari nequit, posse iudicem proferre incertam sententiam per l. Quanquam. s. tit. j. falsum esse deprehenditur per dictum. §. curare. & quonam modo interpretari debeamus d. l. Quanquam, a nobis supra declaratum fuit cap. vij. Nunc quid sit id, quod interest, perscrutemur. & quidem cõstat esse potius facti,
2 quàm Iuris, † ut dicitur in l. Quatenus. de Reg. iu. Quare difficilis est eius definitio, ut in simili dixit Iureconsul. in l. Mora. in prin. de usu. Hæc etenim mente melius concipimus, quàm uerbis effingere possimus. Quòd si qua definitio ex iis, quæ traditæ hucusque fuere, proxima ueritati accedit, illam esse crediderim, quam Gl. secundo loco ponit. Nam id, quod interest, consideratur ex altera parte tantum, ut Doct. aiunt; & est tex. in d. l. Quatenus. Reque ipsa constat, nihil interesse aduersarii, cuius causa damnum nobis aliquod euenit, ut illud resarciatur. Nostra uerò duntaxat interest, qui iacturam fecimus. Quam ob rem pulchre Acc. definisse uidetur: Est damnum emergens, & lucrum cessans, nimirùm in persona actoris ex eo, quòd aliquid

fieri cessatur a persona rei. Et sub uerbo FIE-
3 RI † uenit etiam, quod datur, ut consentiunt
Doct. Cæterùm hæc definitio, quòd latius pa-
teat, periculosa est; neque tamen tutiorem
ullam traditam fuisse perspicio. Etenim si di-
camus id, quod interest, æstimationem esse,
ergo æstimatio æstimabitur, ut ratiocinatus
est ille Iac. de Ra. discipulus; cui argumento
nondum audio responsum. Præterea estò
damni æstimationem parere id, quod inte-
4 rest; res per effectum † definiri non debet.
Bar. in l. i. in prin. de Acqui. poss. & in l. i. in
prin. de App. & cuius arbitrio facienda est ta-
lis æstimatio? Iudicis certè, ut docent, quęcun-
que leges de hoc loquuntur. Itaque missis
pluribus modis, quibus aliquid nostra inte-
rest, subtilius indaganda est materia, de qua
Imperator acturum se constituit sub hoc titu-
lo. De sen. quæ pro eo, quod interest, profe.
Expendendumque est illud, quod interest, du-
pliciter. Cùm petitur, & cùm soluitur. Primo
casu conuenit fortè definitio Gl. quam antea
diximus; quandoquidem eò usque uerè est
damnum. licetque insuper tueri illam de-
finitioné, quæ terminat illud, quod interest,
per æstimationem, si ad mentem actoris eam
referamus, dùm ipse secum meditatur, quid,
quantum'ue iure sit petiturus, eo quòd non
detur, uel fiat, quod fieri, dari'ue debet, seu
contrà.

contrà. At clarius meo iudicio, sic definietur. Est computatio uera damni accepti, utilitatis'ue omissæ, quia dolo, aut culpa aduersarii re, iure'ue nostro opportunè nobis uti non licuit. Altero casu, uidelicet cùm soluitur, ita definiemus. Est restitutio uera damni. &c. ut supra proximè. Siue, est tacita accessio Iuris nostri ex manifesta illius læsione per aduersarium nostrum inducta. Quæ definitiones omnes probantur in l. Vnica hoc ipso titulo. Nam computationis nomen indè sumptus est, cùm Iustinianus ait. Ne dùm in infinitum computatio deducitur. Vera, sumptum est ex illis uerbis. Quod re uera inducitur, damnum reddatur. Atque ab eodem Reddendi uerbo sumptum est uocabulum restitutionis; quo in secunda definitione usi fuimus. Re, Iure'ue nostro diximus, quoniam non in ipsis duntaxat rebus, sed & in Iuribus damnum nobis infligi, uel utilitas adimi potest. Vt puta, si aduersarius facturum se aliquid certa die spopondisset, quod non fecerit, & huiusmodi. Constat autem Ius aliud esse a rebus, etiam si diceretur, mobilibus, & immo-
9 bilibus, † ut notatur a Bar. in l. Centurio. in 3. q. prin. num. 28. de uulg & pup. & in l. fin. nu. 4. de usufr. leg. Bertran. in cons. 246. par. j. 59. 74, & 105. par. ij. opportunè inquam, quia tunc temporis, cùm petitur, habituri qui-

dem

dē sumus, at non opportuno loco, & tē pore.
Tertia quoque probatur definitio, quod sit tacita accessio, quoniam instar alluuionis accrescit nobis ius nostrum in id, quod interest. Ex manifesta illius læsione. Nisi enim damnum probatione liquida constaret, non esset resarciendum, iuxta illa uerba legis, ut quod re uera damnum inducitur, hoc redda
6 tur. Et præpositio Ex† denotat causam imme diatam. Bar. l. eo tempore §. fin. de pecu. Dec. in ult. lectu. Rub. C. Qui admitti. circa med. Læsione dixi, quia ille proculdubio ius nostrum læsisse dicitur, qui re, iure'ue nostro opportune nobis uti prohibuit. Estq; la-
7 tissima huius nominis significatio, † adeo ut lucrum quoque cessans complecti possit. Quod patet multis casibus; in quibus minor, uti læsus restituitur, neque tamen diminutio nem patrimonij accepit. Qualis est inter alios l. Minoribus. ff. de mino. Ideoq; in superioribus definitionibus dictum a nobis fuerat, Damni accepti, utilitatis'ue omissæ. Quorum utrunque in fine legis attingitur. Dolo, aut culpa aduersarii in eisdem definitionibus adieceram; quoniam alioqui, quod interest, peti non posset, item nisi peteretur, non soluc retur. Iudex enim officium suum petenti dun
8 taxat impertitur, † l. 4. §. Hoc autem iudicium. & ibi Alex. de dam. inf. Perstrinxi ue
rò

rò hunc aduerfarij dolum, feu culpam in tertia definitione fub illis uerbis. PER aduerfarium noſtrum inducta. Et INDVCTA dixi tempore iam conſumato fecundum ea, quæ not. in l. i. §. Hæc autem uerba. Quod quiſque iur. Nam ea demum læſio reſarcitur, quam accepimus. Atque hanc tertiam definitionem, uti breuiorem, latioremq; probo.

Defenſa communis quædam opinio ab Alciati impugnatione. Cap. XXII.

1 *Verba in dubio propriè ſunt capienda, præſertim in ſtatutis.*

2 *Præſumere quam habeat ſignificationem.*

STATVTVM, Ne quis præſumat aliquid facere, non extenditur ad eum, qui facit nomine alieno. Ita communiter Doct. præcipuè Abb. in c. Decernimus. col. 25. de Iudi. Aciatus tamen contra de præſumpt. in ij. parte in prin. duobus fundamentis. Primo per Aut. item nulla cõmunitas. ubi Gl. in uer. fecerint C. de Epiſcopis, & cle. Deinde, quia temerariè, ſuperbeq;, ac de facto aliquid agere (inquit ipſe) non conuenit alieno nomine agenti. Cæterùm ego (quod tam eximij uiri, præceptoriſq; mei ut ſæpe attuli, pace dixerim) aduerſus Alciatum ſic tueor communem ſen-

tentiam. Quippè cùm ſecundum ſubiectam materiam ſtatutum in propoſito caſu extendatur. Nam uериſimile nõ eſt, communitatem aliquam uniuerſam, ſeu Principem aliquem ſecularem per ſe quicquam exequi. Quapropter illa Auth. porrigitur ad officiales. Hocq; ſentit Gl. in ver. Fecerint. Prętere rea(& hanc ſolutionem ucriſsimam eſſe arbitror) Tex. illius Aut. loquitur de ipſis officialibus nomine proprio, id eſt propria præſumptione, non ſuperiorum iuſſu aliquid agentibus. Quo caſu dicũtur potius agere nomine proprio, quàm alieno; tametſi alterius nomine officium exercent. Atque id palàm deprehenditur ex initio conſtitutionis dicentis, Nulla cõmunitas, uel perſona publica, uel priuata. Si quidem priuata perſona, cuius niſi proprio nomine, agere poteſt? Quin etiam, ut illud uerbum Præſumat accipiatur
1 propriè (quod eſt in dubio, † & in ſtatutis potſsimè faciendum) debemus declarare, id eſt proprio animi motu, & ſuapte temerita-
2 te audeat. † Nam hæc eſt euidens huius uerbi ſignificatio, præter aliam notiſsimam, de qua loquitur Titulus de præſump. in Decretal lib. Alcia. paſsim in. d. tract. At fingamus inſuper Ciuitatẽ officiali, ut illicitam faceret exequutionem, mandaſſe, eumq; fuiſſe exequutum; In quem cadet pœna legis? Nempè in Ciui-

Ciuitatem. Quod si Ciuitatis iniussu officia lis id præsumpsisset, tunc non Ciuitas, sed officialis puniretur. Oldr. cons. 66. An ex delicto, & cons. 315. Circa illud propositum. Alterum Alciati fundamentum inutile prorsus uidetur; quoniam præsumptio motus est animi; & qui alterius nomine agit, ab alio, non a se mouetur. Quare nomen illi præsumptionis non conuenit, ita ut a statuto comprehendatur. Fortè posset Alciatus defendi, si declararetur, eum facere nomine alterius, qui non alieno iussu, sed prætextu puta officij aliquid attentaret. Verum hanc ego defensionem non probo; communisque usus loquendi rationem in eum retorqueo.

Ratio Aut. Ex caussa. C. de lib. præteri. quam Alciatus in suis præsumptionibus cogitandam reliquit, ab autore explicata. Cap. XXIII.

Divinvs Alciatus in Tracta. Præsump. Reg. 1. præsump. xij. in fi. Considera, inquit, rationem d. Aut. Ex causa. Cur legatarij, qui sunt minus dilecti a testatore, consequantur sua legata, hæres uerò scriptus, qui erat magis dilectus, in totum excludatur, & nihil habeat? Qua in re sic ego censeo. Institutum ideò nihil consequi, quia non tàm propria di-

lectione institutus est a testatore, quàm odio præteriti indebitè, uel exhæredati. Aut certè utraque ratione coniunctim. Inque hoc potissimùm consistit iniuria eius, qui sine caussa præteritus, exhæredatus'ue fuit. lex autem iniuriæ non fauet; imò & hæc erit altera, magisq; plana ratio, cùm Imperator in ea Aut. studeat remouere iniuriam ex indigna præteritione, siue exhæredatione natam, quod Ias. ibidem in j. col. testatur, non poterat profectò melius iniuriam remouere, quàm in locum instituti præteritum, siue exhæredatum admittendo. In quo consistit omnis iniuriæ medicina. legata autem nullam præterito, uel exhæredato iniuriam inferunt, seq; commodè habent cum remedio d. Aut. perindè ac si ipso initio hunc, quem lex uocat, testator instituisset. Atque hęc (ni fallor) est uera eius tex. ratio. Legata enim sustinentur, quia non impediunt remedium d. Aut. Institutio uerò, quòd illud impediat, prorsus euertitur.

Qua de caussa Medicus ob imperitiam malè curans teneatur ex maleficio, Iudex uerò male iudicans ex quasi maleficio. Cap. XXIIII.

1 *Actui necessario plus fauetur, quàm uoluntario.*

Affe-

dus Medicus, qui poſtquam ægrotum curandum ſuſcepit, ex neceſsitate proſequi tenetur. Præſertim ſi, quod uſu uenit fingamus eum a ciuitate aliqua publico ſtipendio fuiſſe conductum. Non eſt igitur proba Ang. ratio. Proptereaque ipſe conſidero tex. in d.prin. loqui de ſolis pecuniariis cauſsis, in quibus ſi Iudex ob imperitiam quemquam læſerit, ex quaſi maleficio obligatur. Vt enim a ſufficienti partium enumeratione arguamus, quod argumenti genus ualidisſimum eſt, cùm neque Iudex obligetur ex contractu, nec quaſi, quod patet legenti titulos. Quibus mod. re contrah. oblig. & de literarum oblig. & de oblig. ex conſen. Nec item ex maleficio, quia nec furatur, nec rapit, nec in corpus offendit, nec inſectatur contumelia, qui ſunt modi delinquendi, ut apparet ex titulis iiij. lib. Inſtitutio. uſque ad ipſum titulum de oblig. quæ ex quaſi delict. naſ. conſequens eſt, ut ex quaſi maleficio obligetur. Etenim Ius lædit alterius. Atque hoc eſt proprium argumentum eius tex. in principio. Cuius uerba palam teſtantur Imperatorem ſub eo titulo nullo modo uoluiſſe capitales cauſſas amplecti. Ait enim, Si IVDEX litem
3 ſuam fecerit. LITIS uerò appellatio nihil ſignificat amplius, quàm actionem in Rem, ſiue in perſonam l. litis. de Verb. ſig. Porrò ſi

per imperitiam Iudex morte aliquem damnauerit, per titulum, Quod quisq; Iuris, eadem pœna plectetur. Et sic par erit Medici, Iureconsultique hominem occidentis conditio.

Quomodo furis, & raptoris pœna dicatur esse eadem. Cap. xxv.

FVR potest teneri in minus, aut in plus, quàm raptor, pro ut euenerit, quòd cum furto, uel sine deprehendatur. At raptor semper tenetur in idem. Hæcque fixa, & certa pœna exæquat dubium illud, quo fur in plus, uel in minus teneri potest. Lex enim futuri euentus incerta id ab initio statuere uon potuit, ideoq; dixit pœnam furis, & raptoris esse eandem; quasi deducere uoluerit simplum ex eo quadruplo extra rem, in quo tenetur fur manifestus, & hoc adiicere duplo illi, in quo fur nec manifestus obligatur. Ita nanque fit, ut cùm duo sint genera furum, unicum uerò genus raptoris, utriusque furti pœna cumulata duplicet pœnam rapinæ. Quòd si in raptore manifestum liceret a non manifesto secernere, esset uti que eadem, quæ furi statuta est pœna. Verùm hæc manifesti, & nòn manifesti omissa in raptore distinctio, quod furi manifesto detrahit, id furi non manifesto addere uidetur. Sicque promiscuè, & in ipsa mente legis

gis considerata par est furis, ac raptoris pœna. Fur etenim in genere, atque itē raptor cō siderandus. Simulque cogitandum, quòd inquantùm raptor manifesti, & non manifesti distinctionem haud patitur, deterioris est cō ditionis, inquantùm uerò pœna illius nunquàm ascendit ad quadruplum, meliore fruitur conditione. Atque hæc ueniunt ad declarationem tex. Institutio. de ui.bon. rap. in princip.

Limitata communis quædam conclusio circa naturam Tituli de condict. caussa data caussa non sequu.

Cap. XXVI.

1 *Paria sunt uel caussam omninò non sequi duntaxàt de facto, & non de iure.*

2 *Idem est non facere, uel ità facere, ut sustineri nequeat.*

GLOSSAE in Rub.ff.& C.de cond.ob tur.caussam &. ff. de cond. indeb. Atque in his locis Doctores uno ore omnes constituunt hanc differentiam inter cōdictionem ob caussam, & condictionem indebiti; quòd illa respicit caussam futuram, hæc præteritam. Bartolusque adeò tenet hanc opinionem, ut in Rub. ff.de cond.ob tur.caussam, neget condictio-

utcunque ſit, competit actio. Atque ita declarare conuenit uerba ipſa Rub. de cauſſa da. cauſſa non ſequu. de facto ſcilicet, & de iure ſimul. Nam ſatis non eſt cauſſam de facto ſolùm, cui ius non aſsiſtat, ſequi; cùm idem ſit
2 †non facere, uel ita facere, ut ſuſtineri nequeat. Tex. optimus in l. eleganter. §. pen. in uer. ſanè. de cond. indeb. Oldr. conſ. 288. ſecũda quæſtio eſt. col. ij. ubi nos huius loci meminimus.

Cautio, ut ſemel tantùm in aliqua inſtantia citato reo, poſsit contra illum ad omnes actus, & ad ſententiam quoque procedi. Cap. XXVII.

CITETVR ſemel in limine iudicii reus ad debitè procedendum, & abſque alia citatione poterit aduerſus eum uel uſque ad condemnationem procedi. Quod nos docet Oldr. conſ. xii. Quæſtio eſt prima. in fi.

Legitimam non eſſe de iure naturæ: ex quo ſequitur, quòd poſsit tolli ſtatuto. Cap. XXVIII.

1 *Declaratur. §. ſed naturalia. in Inſtitutio. de iu. nat. gen. & ciu.*
2 *Agathonis ex Ariſtotele ſententia.*

Id nanque implicat contradictionem,
quæ in Deo non est, cuius perfecta sunt ope-
ra. Deut. 32. & qui omnia fecit in sapientia.
Psal. 103. & a quo quæcunque sunt, ordinata
sunt, Paul. ad Rom. cap. 13. Talisque est cuius-
que ortus. Cæterum loquendo de legitima,
estò quòd possit dici eam esse de iure naturę,
3 nō est tamē principaliter, sed accedit†. Quod
patet, quia ex eo, quòd sit filius, consequitur
quis legitimàm. Neque id nobis tam firmi-
ter adhæret, ut separari nequeat. Quamuis e-
nim propinquitas sanguinis auferri non pos-
sit, fauor tamen ille, qui dari propinquitati so
let, interdum aufertur exemplum in filio, qui
caussam commisit ingratitudinis, ex qua po-
tuerit exhæres scribi secundum. §. Aliud. in
Auth. ut cùm de app. cognosci. Nàm ex ea-
4 dem possunt illi negari† alimēta. Coras. in. l.
Qui liberos. in uer. Pater. de iu. dot. Neque
tamen propterea filius esse desinit, sed eo se
beneficio reddit indignum, quo propter filia
tionis existentiam dignus ante habebatur. si-
cut è contrario de parentibus impiis dictum
5 est a Cicerone ad Brutum. † Hoc (inquit)
præclarè legibus constitutum est, ut charitas
liberorum amiciores parentes Reipublicæ
redderet. Itaque pater crudelis in liberos,
non is, qui patrem hostem iudicat. Ad hæc ar
guendo a natura ad Deum, quod argumen-

ubi ait ualere pactum, per quod filius renunciet legitimæ. Accedit duplex ratio, atque apud Iureconsultos acceptissima. Nam Regulæ omnes siue naturalis, siue alterius cuiuscunque iuris ad terminos habiles restringuntur, iusque ipsum naturale summam æquitatis rationem habet. Qui ergò a iure naturæ beneficium aliquod consequuturus est, is eo se dignum profiteatur, necesse est, quoniam æquitati repugnat, ut in indignum beneficia con-
9 ferantur. † Perrecteq; Cic. Benefacta malè collocata, malefacta arbitror. Ex quo uel Deus ipse naturę, atque ęquitatis parens, post factas Dauid promissiones, quòd semen illius in æternum maneret, psal. 88. statim subiecit, si autem dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint, si Iustitias meas profanauerint, & mandata mea non custodierint, uisitabo in uirga iniquitates eorum, & in uerberibus peccata eorum. Extatque pulchre Q. Metel-
10 li Numidici sententia † penes A. Gellium Noct. Atti. lib. 1. cap. ij. his uerbis. Dij immortales plurimum possunt, sed non plus uelle nobis debent, quàm parentes. At parentes, si pergunt liberi errare, bonis exhæredant. Quid ergò nos a Dijs immortalibus diutius expectemus, nisi malis rationibus finem facimus? Iisdem Deos propitios esse

æquum eſt, qui ſibi aduerſarij non ſunt. Ad hæc quàm graue eſt fidem frangere? l. j. in prin. de pac. Et frangenti nihilominus rectè
11 frangitur, etiam ſi fuerit iurata. † Bertran. conſ. 134. Viſis copijs. num. 2. par. 2. igitur ex cauſſa recedere licet ab eo, unde prius non licebat, etiam in terminis iuris naturalis. Nam fides eſt a iure naturali, intelligendo de iure gentium, ut Glo. not. in d. l. 1. in prin. de pac. Atque hinc etiam deſcendit legitima, út quę ſolis ſit hominibus inter ſe communis. & hac tamen ex cauſſa denegatur quibuſ-
12 dam, † ueluti ſpurijs. Aut. ex complexu. atque ibi Doct. C. de ince. nup. Quòd ſi ius naturale primæuum inſpicere uoluerimus, nulla pars certa diſtingui poterit, cùm omnia tunc temporis eſſent communia. §. 1. Inſtit. de iu. nat. gen. & ciu. ſubſequentes igitur leges naturale ius, & gẽtium ex cauſſa moderari potuerũt; & ſic non eſt inconueniens, quòd legitimam quoque potuerint auferre iuſta aliquâ concurrente Cauſſa, dato quòd legitima ab aliquo ex antiquis illis iuribus deſcendat. Mihi uerò (ut planè dicam, quod
13 ſentio) ſatis ex ipſo nomine † perſuaſum eſt, legitimam a iure ciuili fluxiſſe, non aliundè; ſicut hæredem uocamus legitimum, cui lex ciuilis hæreditatem defert; legitimum tutorem, cui tutelam. l. 1. C. de ſuis, & legi. libe.

l. legitimos. de legit. tuto. Cur enim eodem nomine appellarentur, si diuersam haberent originem? Retorto argumento l. si idem C. de codi. Ex quo itaque fluxit a lege ciuili, ab eadem tolli proculdubio potest. §. Minus. Instit. de hæredita. quæ ab intestato defe. Huc conferunt, quæ not. Glo. in l. Ius ciuile, & in l. Manumissiones. de Iusti. & iu. & in c. A nobis. de deci. Quoniam & si iuris naturalis substantia tolli nequit, possibile tamen est aliquem effectum exteriorem tolli, consti tutionibusque hominum effici potest, ut iura naturæ habeantur perindè, ac si essent immu tata. Doct. in eo. §. Sed naturalia. Nec nisi fortissimum argumentum meo est animo; quòd cùm legitima dicatur decerni pro alimentis, sicut quis potest delinquendo se reũ mortis efficere, ita etiam possit se priuare ali mentis. Quo genere argumenti Tyrannum insectatus est Cicero offi. 3. his uerbis. Neq; est contra naturam spoliare eum, si possis, quem honestum est necare. Et ex his conclu do legem municipalem præscribere posse pœ nam, qua quis ob delictum priuetur legitima. Qua in re altercati sunt Doct. a ducentis annis citrà, ut adseuerat Soci. cons. 150. in prin. Hanc autem partem, quam ipse tueri co
14 natus sum, crebriore calculo † comprobari, dicit Io. Nic. ad Alcia. de præsump. Reg. 1.
præsump.

præſump.8.Rota deciſ.18.in antiq.Bertran. conſ.95. Quæſitum eſt. num.1.uol. iij. Cur. iun. conſ. feud. x.col.3.in fin. Benedictus de Benedictis conſ.pen.

Matrimonium cur ab uxore potius,quàm a uiro denominetur? Cap.xxix.

1 *Mater certa,pater uerò incertus.*

CVM patris, & matris nomen reſpiciat filiorum procreationem, qui finis eſt matrimonij, non autem ipſam maris,& fœminæ coniunctionem, concubitumque, iure optimo effectum fuit, ut matrimonium a matre potius,quàm a patre denominaretur, tanquam
1 a certiore cauſſa. Nam † mater ſemper eſt certa, pater uero incertus. l. Quia ſemper. de in ius uoc. Quòd ſi nulla in eo nomine ratio filiorum haberetur, ſed ſimplex coniugale cõmertium exprimi tentaretur; præſtaret utique a uiro, quàm ab uxore deducere, utpotè a cauſſa digniori. arg. l, Quæritur. de ſta.ho. ſiue ab utroque, quod fit, cùm dicimus coniugium. Hæc (teſtor Deum) ſcripſeram, mirificè ueluti meo fœtu delectatus, cùm reppeιri Decium hoc ſentientem in l. Imperium. col. ij. de Iuriſd. omnium iud. & poſt aliquod tempus Coraſium id fuſius explican-
tem

tem in l. Qui liberos. num.77. de iu.dot. Nec possum tamen mihi ipsi non summoperè gratulari, qui tantis uiris similia cogitarim.

Cur mutuum, indebitè solutum, commodatum, depositum, & pignus dicantur re obligare magis, quàm cæteri contractus? Cap. xxx.

Re contractus ideò dicuntur, quia cùm obligatio nascitur, & cùm extinguitur, res semper interuenit, atque eadem saltem in genere; Idque ex natura contractus. Nam in locatione pretium abest; de qua poterat fortè magis dubitari.

Quomodo defendi Iustinianus posit, qui solutionem indebiti, ut contractum posuit. instit. Quib. mod. re contrah. oblig. & eandem alibi inter obligationes ex quasi contractu statuit. Cap. xxxi.

Solutio indebiti respectu accipientis est uera obligatio, & contractus; respectu dantis quasi contractus est. Ille enim tenetur ad restitutionem. Hic nullum habuit animum obligandi. Et hæc est ratio, cur ponatur de eo paragraphus sub titulo Quib. mod. re contrah.

trah. oblig. & alius sub tit. de oblig. quæ ex quasi contrah.nascun. Hincque euenit, quòd uerba obligationis conferuntur in accipientis personam. Est etiam ratio quare contractus appelletur; quoniam, cùm præsupponatur excusabilis error in dante, præsumimus illum habuisse animum repetendi, quoties resciret, se dare non debuisse.

Declaratus. §. 1. in Institutio. Quibus modis re contrah. oblig. Cap. XXXII.

EA uerba, Ei ab eo condici potest, si apparet eum dare oportere, Iudicio meo talem interpretationem recipiunt, id est, ut condemnetur is, qui indebitum accepit, ad restituendum ei, qui soluit, nisi simus in aliquo ex casibus exceptis, quos notat ibi Glo. in uer. Accepisset. Similis inclusio in l. Si curatorem. C. de in integ. restitutione min.

Cur in Iure amicus passim ex ordine scriptura anteponatur consanguineo? Cap. XXXIII.

1 *Amici beneuolentia firmior, quàm propinqui.*
2 *Autor huius operis librum edidit de priuata reconciliatione.*

Hoc

Hoc præſtat amicitia propinquitati (ait Cic. in Lælio) quòd ex propinquitate beneuolen-
1 tia tolli poteſt, † ex amicitiæ autem non poteſt. ſublata enim beneuolentia, amicitiæ nomen tollitur, propinquitatis manet. Atque hanc ego rationem eſſe puto, cur lex amicum prius, quàm conſanguineum nominauerit ſemper. Amici nanque beneuolentia certa eſt, & indubitata, conſanguinei uerò duntaxat præſumpta. Qua de re tractat Alcia. de præſump. Reg. j. Præſump. xxviii. Nos hoc ipſum
2 attigimus † de priua. reconcilia. Cap. xiiii.

RAINALDI CORSI INDAGATIONVM IVRIS LIBER II.

Actionis definitionem ab Imperatore traditam in IIII. lib. Institutionum complecti realem æquè, ac personalem actionem. Cap. I.

1 *Persequendi uerbum commune est ad realem, & ad personalem actionem.*

IRO modo se torquent Glossæ, Doctoresq;, dum disputant, an realis actio cum personali definiatur, an ultima tantùm. Verùm quòd æque propriè ambæ definiantur, facilè cognoscitur ex eo, quòd Imperator uerba de finientia retulit ad rem, non ad personam. Neque enim dixit, EST IVS persequendi debitorem, sed, QVOD debetur. scilicet siue illud sit aliquid faciendum, siue dandum personale antecedente obligatione, siue res sit ad nos iure dominij pertinens. Cuius nanque rei domini sumus, ea nobis debetur, & obstricta est, quemadmodum dicimus de seruo. Patet hoc ipsum, uidelicet quòd utràque definiatur, ex processu Tituli; quoniam post præmissam definitionem, diuidit, & unamquan que

que proſequitur, ſemperque appellat actionē illam etiam, quæ realis eſt. Quare cùm defini tio fuerit tanquam fundamentum, ſeu potius ſumma totius tituli, non eſt dubium, quin declaranda ueniat ex reliquis tituli. partibus Accedit uerbum ipſum PERSEQVENDI,
1 †quod eſt commune ad utranque actionem l. Actio in perſonam.ff.de Actio.& oblig.

Cur Inſcriptiones librorum, & titulorum rubris literis ſcribere moris fuerit, undè & Rubricarum nomen ſortitæ ſunt. Cap. II.

1 *Antonius Thyleſius Conſentinus autor libri de coloribus.*
2 *Phœnicibus inuentum literarum adſcribitur.*
3 *Phœniceus color qui.*

NVSQVAM actum apud Iuriſconſultos inueni, cur Rubricas antiqui rubro colore ſcripſerint; ex quo & nomen illis inditum, & ſeruata fuit hactenus ea conſuetudo. Solus Io. Pratus in Rub.ſi cer.pet.intempeſtiuam quæſtionem excitans hoc ſentit, minusque bellè explicat. Nàm cur (inquit) Rubricæ ſcribuntur rubris literis? Ideò, quia primi ſcribentes fuerunt ſecundum Iſidorum quidem uocati Senites, qui ſcribebant in rubro; & quia erant

ſecundum quoſdam adhærentes mari rubro.
Quæ quidem reſponſio eò eſt ineptior, quò reddit rationem originis, cùm de cauſſa quæſiiſſet. Mihi igitur tanquàm aliud agenti ſeſe
1 obtulit libellus de coloribus Ant. † Thyleſij Conſentini, cuius uerba hic adnotare ſtatui, quòd præclarè hanc dirimāt controuerſiam. Sunt uerò eiuſmodi cap. xiii. Vtebantur (ait) ueteres, quod nunc etiam ſeruatur, cùm librorum titulos notarent, colore phœniceo, in ho
2 norem, memoriamque phœnicum † quos literarum, tradunt, fuiſſe inuentores. En itaque undè uenerit conſuetudo ſcribendi rubricas.
3 Nam Phœniceus † color flagrans eſt, & uti uiola flammea. Quod idem Thyleſius x. cap. eiuſdem libelli præmiſerat. Et uidere eſt in Noct. Atti. Gellii lib. ii. cap. xxvi. ac libro ſeq. cap. 14.

Argumentum a contrario ſenſu ex mente legis, & uerborum proprietate eſſe. Cap. III.

ARGVMENTVM a contrario ſenſu, ſicut fortisſimum eſt in iure, ita ex mente legis, & ex uerborum proprietate uenit. Quicquid Doct. controuerſentur in l. j. de offi. eius. Qua in re, dùm Scholaris Bononiæ agerem, ego conſueui ponderare Tex. a nemine prius animaduerſum; neque (quod mihi conſtet) in hoc articulo

culo allegatū in l. Iurisgentium. §. prætor ait. Coniuncto. §. Dolo malo. ff. de Pac. Prætor (inquit tex.) ait. Pacta conuenta, quæ neque dolo malo, neque aduersus leges &c. facta erunt, seruabo. Deindè subiicitur. Dolo malo, ait Prætor, pactum se non seruaturum. Quis amabo Textum desideret apertiorem? Vlpianus prætoris uerba resumens, ut ea declaret, Ait, inquit, prætor. Non autem colligitur ex mente prætoris.

Quid consequatur hæres, cui falcidia denegata est. Cap. IIII.

1 *Pietatis fructus ex Paulo.*
2 *Biantis sententia.*

LVCRVM, quod hæres percipit implendo uoluntatem testatoris, qui illum expressè compescuit a beneficio legis Falcidiæ, illud est, bene facti scilicet recordatio, atque ipsum pietatis officium. Quod noto ex tex. in §. fin uerò expressim. in Aut. de hæredib. & fal. Est enim (ut Pau. 1. ad Tim. 6. inquit) quæstus magnus
1 pietas † cum sufficientia. Vtque Bias unus e
2 Græciæ sapientibus ait. † Qualia feceris paren 1
tibus, eadem a liberis expecta. Hinc tollitur 2
quæstio, quomodo possit testator falcidiam prohibere, quam lex fauore testamenti, ut hæ

res ad adeundum inuitaretur, induxit. Corroboraturq; Decisio Bartoli in l. Nemo pot est. num. 4. de lega. 1. Cui subscribit D. Alciatus in lib. Præsump. Reg. 3. Præsum. 22. in fi.

In auaritiam Aduocatorum notatus textus. Cap. v.

Honorarium est, quod aduocato patrocinij caussa præstatur.

CONTRA Aduocatos, qui ab amicis nomine officii pecuniam extorquent. habemus l. i. in fi. ff. Manda. Vbi talis adsignatur ratio. Contraria porrò est officio merces. Nec ob. Hono-
1 rarium† esse, quod aduocatis patrocinii caussa præbetur. l. i. §. Proindè. de uar. & extraord. cogni. Nam uerum est semper, ubi pecunia interuenit, nihil officii, neque amicitiæ nomine posse præstari, ut ea lege dicitur.

Apud forum Cæsaris in causis Appellationum induci posse testes super eisdem articulis. Cap. vi.

1 *Bartolus in hoc Articulo dormitasse fertur.*
2 *Bartoli laudes.*
3 *Corrigium Autoris domicilium locus insignis.*
4 *Ea demum sententia Doctorum amplectenda est, cùm*

cùm maior pars ita diſputando concluſit.

5 *Doctori de conſuetudine atteſtanti creditur.*

6 *Gloſſæ autoritas quanta.*

7 *Lex dubia recipit interpretationem a conſuetudine.*

8 *Deficiente in foro Cæſaris conſuetudine recurrimus ad Ius canonicum.*

9 *Diſcordia legiſtarum, ſi conſuetudo adſit, conciliatur per eam, ſin minus, per ſententiam canoniſtarum.*

TERQVE, quaterque contigit, ut cum longæuis, ac ſpectatis doctoribus aduocando contenderim ſuper ardua illa quæſtione, in qua
1 Bartolus †erraſſe fertur, nùm ſcilicet indiſtinctè reiici debeant teſtes in cauſſa Appellationis, cùm producuntur ſuper eiſdem articulis, ſuper quibus fuerunt in priore inſtantia examinati, publicatique. Timor enim ſubornationis obſtat. Clem. ii. de Teſtib. Quæ ratio, cùm ſit generalis, debet omni in loco indiſtinctè ſeruari. Item (ut quidam Iudex obiiciebat) de periculo animæ tractari uidetur. Quã autem commutationem dabit homo pro anima ſua? Matth. 16. Præterea Iuris ciuilis interpretes in hoc articulo minimè ſunt concor-
2 des. imò Bartolus ſupremus Doctor, †cuius traditioribus ſolet ineſſe ſubſtantia ueritatis, quemadmodum Rom. ait in conſ. 469. & Iaſ.

 in

in conf.146.col.4.uol.2.palàm diffentit, habetque fuæ fautores opinionis, Alexandrum in conf.58.uol.2.& 84. in 4. fpec. nonnullo loco. Barba.in d. Clem. ii. Maria. antiquum in repet.c.Fraternitatis.de teftib.in VI.& XI. art.principali. Ex quo fequitur, quòd difcordantibus legiftis, conuenientibus autem Iuris Pontificii doctoribus, horum fententia fit omninò tenenda: præfertim cum dicatur effe munita tex.in.§.Quia uerò.& in.§.Illud. in Aut. de Teftibus. Cæterùm his nihil obftãtibus defendi,& obtinui; aliique poft me defenderunt, & obtinuerunt coram Iudicibus maximè peritis,& coram me ipfo etiam, qualifcunque fint, ut in caufsis appellationum teftes fuper eifdem articulis reciperentur. Siquidem lex ipfa cum Gloffa,& confuetudine atque communi Doctorum fententia pro nobis ftat. Etenim habemus tex. apertum, & nufquam correctum in l.eos §.i. C.de appel. Necnon alium tex.in l.per hanc.feq. Tit. Vbi Glo.in fi. quæ hunc articulum difputat, & tandem pro noftra parte cõcludit. Alia Glo. in Aut. At qui femel. in uer.productione. C. de proba. Non folùm ita iuris effe,fed ita feruari dicit. Gloffa quoque canonica in d.cap. Fraternitatis.in uer.Nouis, tametfi leges canonibus cõcordare ftudeat, affirmat tamẽ ita feruari in foro feculari. Et eã Glof. ibi fequi

tur Abbas. Speculator (quicquid aliquis de eo ſentiat) in tit.de teſte. §.ſatis utiliter. col. ij. dũ numerat caſus exceptos a regula, quòd publicatis atteſtationibus teſtes produci non poſſunt ſuper eiſdem capitulis. Duodecimus (inquit) caſus eſt in cauſſa appellationis. Et liberè ſequitur hanç opinionem allegans ultra decretalem, Cùm Ioannes. de fi. inſtru. d. Aut. At qui ſemel. Quòd ſi alicubi refragari uideatur, loquitur de iiſdem teſtibus iterum nõ producendis, non de iiſdem capitulis. Lanfr. in c. Quoniam contra. col 64. in priſcis codicibus in uer. Teſtium depoſitiones. uer. Item prædicta non procedunt in cauſſa appellationis. ſic tandem concludit. Tamen opinio legiſtarum ſeruatur in foro ſeculari, canoniſtarum, in foro Eccleſiaſtico. Papien. in forma oppo. contra teſtes. uer. ſuntque publicatis. col. 1. atque. ii. Brunatius in inſtitutione rerum iudicialium, qui Agon inſcribitur, & ſub Rub. de prouoca. & app. nu. 36. uer. Quartò quæritur. ad fi. eius tit. Cy. Bal. Ang. Atque alii communiter a Bar. diſſidentes in. d. l. Per hanc. Vbi hæc ſunt Baldi uerba præciſa in 6. col. num. 23. Vtrùm didicitis teſtificatis poſſit ad confirmationem, uel infirmationem eorum in cauſſa appellationis fieri nouorum teſtium productio, & examinatio? Et hæc lex ſecundum omnes legiſtas communiter deter-

minat illam quæstionem, quòd sic, ut plenio re subueniatur ueritati lumine. Idem Bal. in d. Aut. At qui semel. firmat hanc opi. Idem in d.l.eos.§.i.sic ait. Tu tene opi. legistarum in foro Cęsaris, & Canonistarum, in foro beati Petri. Ang. in cons. 155. in quæstione uertente inter Dominum Micheletum, col.i.uer. Et sunt prędicta, cōstare inquit, quòd talia capitula in foro seculari sunt admittēda. Martinus Garatus in tracta. de opi. Bar. reprobatis hāc probat opinionem; & Bartolum, qui contrarium dixerit, reprehendit. Curtius unus præ cæteris maximè notabiliter, & indubitanter adstruit hanc esse communem sententiā, a qua non sit iudicaturo discedendum. in repet.l. Admonendi. col. 9. in fin. & 10. in prin. num. 35. & seq. super 3. not. ff. de Iureiu. Quo in loco uideatur omninò. Atque hæ sunt autoritates nusquam alibi sic congestæ. quibus cōcluditur apud forum Cæsaris in caussis appellationum posse testes super antiquis capitulis produci, maximè si testes sint noui, & diuersi. Meque ita, & alios post me obtinuisse at
3 testor in insigni domicilio meo † Corrigii, Vbi ut primùm hæc protuli, uisus sum pepe-risse mōstrū. At paulatim admiratio uersa est in consensum. Et ita etiam ego iudicaui, & si usu uenerit DEO dante, iudicaturus sum. Contraria omnia argumenta tolluntur ex

ipsa

ipsa distinctione fori; quoniam in sæculari foro nostra, in ecclesiastico diuersa sententia obtinet. Ideò nec ratio clem. ij. nec, si quod est hoc casu periculum animæ, consideratur, eò quòd non sit principale. & si ualeret huiusmodi argumentum, quæcunque causa ad tribunal ecclesiasticum traduci cum fori nostri iniuria facillimè posset, ut in sim. dixit Ang. in cons. 233. in fi. Totque sunt, & tantæ autoritatis Doct. pro hac parte stantes, ut frustrà dicatur id esse ambiguum apud legistas, imò elucet, claraque est communis sententia, & obseruantia inter ipsas disputationes, & lites. Legendo enim, & consulendo, rationibus utriusque partis consideratis, ita decreuere maior pars Doctorum, & Glossa usque ad Curtium testificati sunt de communi consuetudine. Multum porrò refert, quid
4 maior pars disputando † concluserit: Alcia. de præsump. Reg. 1. Præsump. 51. num. iiij. Et si unico Doctoris testimonio de consue-
5 tudine † creditur, secundum Bald. in l. de quibus. de legib. quanto magis tot, tantisque simul nobilissimorum Doctorum attestationibus credetur? Quòd si Bartoli contrarium adserentis grauis est opinio, grauior certè est
6 autoritas Glossæ. † quippè quæ cunctas antecellit, quemadmodum Bal. ait in l. Cùm hæreditas. C. depo. Nec meliori possumus adhærere,

rere, ut idem Bal. inquit in c. 1. ad fin. de na tu. succ. fue. Et hæc, si uariæ sint hinc inde opiniones, a Iudicibus, & consultis est amplectenda, ut ille ipse Bald. testatum reliquit in l. j. de uulg. & pup. præsertim cùm fuerit clari alicuius doctoris autoritate suffulta, ut ipsemet Baldus respondit in cons. LIX. alias LXI. in fin. uol. j. in antiq. Obiectio sanè de Tex. in. §. Quia uerò. in Aut. de testib. ita di
7 luitur, quoniam in dubijs legum † interpretationibus primò quidem recurrimus ad consuetudinem. l. Si de interpretatione. de legibus. Consuetudo autem stat pro nobis, ut supra dixi. Quòd si nulla extaret consuetudo, tunc demum liceret ad certa Canonum de-
8 creta confugere, † atque illa sequi etiam in foro Cæsaris, quemadmodum Doctores censuerunt, præsertimque Decius in C. Ecclesia Sanctæ Mariæ. num. 31. de const. Et his quoque gradibus declaratur ea conclusio, quòd si legistæ discordent circa aliquem articulum in quo Canonistæ conueniant, stamus claræ Canonistarum decisioni. Nam si adsit con-
9 suetudo, † potior est opinione Canonistarum; aut certè superflua erit dispositio legis, Si de interpretatione. Quæ tu singula lector adnotato, ut potè utilissima, nec alibi fortè sic declarata: Teque potissimùm haud lateant, qui in foro Cæsareo uersaris.

Vindicis

Vindicis nomen quomodo a Cicerone usurpetur in Topicis. Cap. VII.

1 *Assiduus idem, quod locuples.*
2 *Procurator post litem contestatam euadit domi nus litis.*
3 *Præs idem, quod vadimonium.*
4 *Vindiciæ quid sint.*

Cum lex Aelia Sentia asiduo uindicem asiduum esse iubeat, locupletem iubet locuple-
1 ti. Locuples enim † asiduus, ut ait Aelius appellatur ab ære dando. Hæc Cicero in Topicis. Boethius uerò interpretatur uindicem, idest procuratorem. Quæ interpretatio si uera est, ea mouit legis latorem ratio, quoniam
2 a lite contestata procurator † euadit dominus litis, & si causa cadere contingat, ab eo perindè, atque a domino exigi condemnatio potest quemadmodum not. in l. Liberto. §. fi. de neg. gest. Veruntamen mihi magis arridet, ut
3 Vindicem pro præde, † id est uadimonio accipiamus. Quæ nominis significatio sumpta
4 est a Vindicijs. Vindiciæ † uero dicuntur esse ius possessionis, cùm pendente iudicio disceptatur, penes utrum de litigatoribus res stare debeat; illeque, qui obtinet, uindicem præstat, se nihil in ea re deterius interim facturum.

ctorum. Alcia. de Verb. sig. l. Pecuniæ uerbum. §. pen. Atque ita resideo, salua rectiore sententia.

Ratio discriminis nuper quæsita, & enucleata, inter. §. Cùm in suo. & duos seqq. §§. in Institutio. de Rerum diui.
Caput VIII.

1 *Decet maiorem pœnam constituere, ubi maius periculum imminet.*
2 *Furtum propriè committitur in rebus mobilibus.*
3 *Verbum præteriti temporis rem perfectam designat.*

QVAE sit ratio differentię inter. §. cùm in suo. & seqq. §§. in Institutio. de Rerum diui. a nemine doctum, uel inuestigatum reperio. Sanè quidem ego iam diu dubitaui. Nam si ex materia aliena in meo solo ędificem, duplum præsto integro manente ædificio, nec distinguitur, bona fide, an mala ædificauerim. Sin autem ex mea materia ædificium in alieno solo posuero, aut bona fide, id est nesciens, & simplicem sumptum repeto, aut sciens, & meæ materiæ proprietate priuor. Cur in. §. cùm in suo, non fit hæc ipsa distinctio? Cur ædificanti mihi bona fide in alieno solo ex mea materia licet tantùm impensam repetere,

re, & si in meo solo ex aliena materia ædifica uero, cogor duplum præstare? Cogitaui tandem duplicem esse posse diuersitatis rationē; seu quòd difficilius aliena materia consumato opere cognoscitur, quàm solum alienum; propterea q; maior est facta comminatio pœ
1 næ, † ubi maius periculum imminebat. Arg. c. iij. de Elec. in 6. seu quòd in rebus mobili
2 bus † facilè, & propriè furtum committitur, in immobilibus non æquè. §. Furtiuæ. & §. Quod autem. Instit. de Vsucap. Furti autem pœna duplum est, nimirum nec manifesti. §. pœna. Instit. de oblig. quæ ex delic. nas. Neque enim altera species furti, manifesti scilicet consideranda meo iudicio fuit, ubi quis in suo solo ex aliena materia ædificium posuit, tùm quòd uerisimile sit, si te meam materiam asportantem inuenissem, id me pati noluisse, tùm quòd si passus fuissem, mea fortè patientia pro consensu haberetur. Quin
3 etiam lex utitur uerbo † præteriti temporis AEDIFICAVERIT, sicque opus iam perfectum notat. l. j. §. Hæc autem uerba. Quod quisque iuris. Item rationem reddit, ne destruantur ædificia. Quò fit, ut simus extra casum furti manifesti.

Eiusdem

Eiusdem Tituli commoda, & recens diuisio. Cap. IX.

TITVLVS de rerum diuisione in Institutionis. ita mihi commodissimè diuidi posse uidetur, aliorum sectionibus reiectis, ut scilicet partes eius principales sint quatuor. Quarum primam constituit principium; secundam paragraphus primus; Tertiam secundus; Quartam, & ultimam residuum tituli. Hæcq; multifariam subsecatur. In prima fit continuatio; In secunda præmittitur uniuersalis diuisio rerum; In tertia subdiuiditur ea diuisio uniuersalis; In quarta adferuntur cuiusque diuisionis exempla; secunda est ibi. Modò uideamus; aut fortè melius ibi. Quæ uel in nostro; Tertia ibi, Quædam; Postrema ibi, & quidem.

Cautio ad euitandam Gabellam, quæ pro uenditione soluitur. Cap. X.

1 *Nulla, nisi absoluto contractu, gabella soluitur.*

QVISQVIS in casu l.ij.C. de pac.inter empt. & uendito. uoluerit euitare duplicis, imo etiam unius Gabellæ præstationem, contrahat hoc

hoc modo, ut liberum at uenditori intra certum tempus, aut quandocunque pretium restituere, & contractus sit ipso iure rescissus. uel pretij pars apud emptorem maneat ea lege, ut nisi intra certam diem residuum soluatur, res sit inempta, & omnis dissoluta obligatio. Alia'ue fiat adiectio huiusmodi, quæ suspendat actum. Etenim nulla, nisi demum
1 contractu absoluto, Gabella † præstabitur. Quòd si contingat resolui emptionem, elusus publicanus remanebit, nec iure conqueri poterit. Rom. cons. 78. Doct. in l. fi. §. fi. C. communia delega. Arg. l. 3. C. eo. tit. de pac. inter empt. & uend. Suntque hæc dignissima notatu.

Mentem legis fuisse, ut in fœminarum successione fœminæ masculis potiores essent. Cap. XI.

1 *Qua ratione motus fuit legislator, eadem moueri Iudicem æquum est.*
2 *Nulli fœminæ existimandum est proprium sexum esse inuisum.*
3 *Tàm, & Quàm dictiones cuiusmodi uim habeant.*

NOVI noto ex prin. Instit. de S. C. Orficia. mentem legis in successione fœminarũ fuisse,

se, ut fœminæ masculis anteferrentur ratione quadam sexus, & naturalis sympathiæ. Patet, quia dicitur in textu: DATA EST tàm filio, quàm filiæ legitima hęreditas. Dùm enim filius exæquatur filiæ, ostenditur uocatam fuisse principaliter filiam, & instar eius deindè filium, qui exprimitur, ut de quo magis dubitaretur. Atque hæc ratio confert ad fœminas successiones; quoniam qua ratione
1 legislator motus fuit, † eadem moueri Iudicē æquum est. Arg. c. super litteris. de Rescrip. Et hoc uidetur confirmari ex ratione, quam Soci. adfert in l. cùm auus. num. 83. & seq. de cond. & dem. post Spec. & Anch. quos alle
2 gat. Neque enim existimandum est † fœminæ alicui proprium sexum esse inuisum. Quòd uerò eiusmodi sermone soleant expri
3 mi casus magis dubitabiles, † liquet initio procœmij suprà, dùm Cæsar demonstrare cupiens leges non minus, ac arma pertinere ad Principem, re semper, & uerbo prælatis armis, subijcit. ET fiat tàm Iuris religiosissimus, quàm uictis hostibus triumphator magnificus. Nec non in seq. §. Tàm Africa, quàm aliæ innumeræ prouinciæ. & paulo post. Omnes uerò populi legibus tàm a nobis promulgatis, quàm compositis reguntur. Subindeq; Tàm aures, quàm animi uestri nihil inutile, nihil perperàm positum accipiant. Idem de

oblig.

oblig.quæ ex delic. nasc. Pœna manifesti fur ti quadrupli est tàm ex serui, quàm ex liberi persona. Exodi quoque xii. iussit Deus septẽ diebus fermẽtatum non inuenietur in domibus uestris. qui comederit fermentatum, peribit anima eius de cœtu Israel, tàm de aduenis, quàm de indigenis terræ.

Temerè in grauiorem partem aliquando capi. Cap. XII.

1 *Pœna sine dolo non incurritur.*

TEMERE, id est malitiosè præter alios noto in Rub. Instit. de pœ. tem. litig. eodemque modo temeritas pro malitia in nigro. Etenim si-
1 ne dolo † pœna non incurritur, ut est Iuris no tissimi, seque ipsum declarat Imperator in §. Hæc autem; cùm appellat improbum litigatorem eundem, quem temerè litigantem inscripserat.

Iurisconsulti finem esse praxin. Cap. XIII.

1 *Vt coniunctio denotat caussam finalem.*
2 *Virtus in actione consistit.*

NOTO finem Iuris scientiæ esse Reipublicæ gubernationem; & sic practicam magis, quàm

Theoricam. ex.§.fin.in Procemio Institutionum, hortante Iuuenes Imperatore his uerbis. Summa itaque ope, & alacri studio has nostras leges accipite, & uosmet ipsos sic eruditos ostẽdite, ut spes uos pulcherrima foueat, toto legitimo opere perlecto, posse etiam nostram Rempublicam in partibus eius uobis
1 credendis gubernari. Nam ut†coniunctio denotat caussam finalem; quale est, cùm dicimus, leges fauent dotibus, ut Ciuitas liberis repleatur. Milites agrum in ea prouincia, in qua militant, emere prohibentur, ut militiæ impensius uacent. Et huiusmodi sic spe præmii Iustinianus adolescentiam ad Iuris studia inuitat. Omni uero in re (ut ait Cic. in offi.) uirtus in Actione†consistit.

De Iustitiæ definitione tradita in Institutionibus. Cap. XIIII.

1 *Iudicis optimi persona qualis esse debeat, ex Chrysippi sententia teste A. Gellio.*
2 *Iudex Antistes est Iustitiæ.*
3 *Vacca amicus, & æqualis Autori.*

Iustitia (inquit Imperator) est constans, & perpetua uoluntas ius suum cuique tribuendi, siue ut aliàs legitur, unicuique tribuens. Super qua definitione Doct. superflua, atque inania mul-

multa iactitarunt, dùm laqueo perpetuitatis eximere se nesciunt, qua frui mortalium nemo potest. Et nos hercle plura superiore libro de hac re scripsisse meminimus. Nunc, quod superest, credimus Imperatorem hac Iustitiæ definitione uoluisse optimam Iudicis
1 personã effingere, instar Chrysippi, † de quo Gellius Noct. Att. lib. 14. cap. 4. oportet enim Iudicem esse grauem, sanctum, seuerum, incorruptum, inadulabilem, contraque improbos, nocentesque immisericordem, atque inexorabilem, erectumque, & arduum, ac potentem, ui, & maiestate æquitatis, ueritatisq; terrificum. Vndè pictores, Rhetoresque antiquiores Iustitiam depinxerunt ad hunc fermè modum. Forma, atque filo uirginali, aspectu uehementi, & formidabili, luminibus oculorum acribus, neque humilis, neque atrocis, sed reuerendæ cuiusdam tristitiæ dignitate.
2 hæc ille. Iudex † autem est Iustitiæ Antistes.
3 Vacca † æqualis noster, & studiorum comes, ac fautor in procem. ff. in uer. Antecessoribus, & in l. i. de. Iust. & iu. in uers. Cuius merito.

Inuestigata ratio. §. Minorem in. I. lib. Institutionum de Adoptio. Cap. XV.

1 *Annus quartus decimus hominis ad generandũ ut plurimum aptus.*
2 *Leges ad frequentiora se referunt.*

Cvr adoptans decem, & octo annis maior esse debet adoptato, si adoptio naturam imita-
1 tur, quæ anno quartodecimo, † ut in pluribus, est habilis ad generandum? § i.j. Quib. mod. tute. fini. An ut ostendatur debiliorem esse uim artis, quàm naturæ? Exemplar nobilius, quàm exemplum? naturale ius potentius ciuili? An uerò, quòd pauciores ante decimũ, & octauum annum matrimonium contrahãt,
2 qua propter ad ea, quæ frequentius† accidũt, ius nostrum se retulit? l. Nam ad ea. de legib. An quòd media quædam uia sit electa eorũ, qui serius, maturius'ue copulantur? arg. §. ultimo. s. Quib. ex caus. manumitt. non li.

Ad Glo. Instit. de oblig. in prin. elegans accessio. Cap. XVI.

Versibus illis quàm notissimis de ui obligationis, quibus funi uerba comparantur, aptè, uenusteque congruit illud Euripidis,

πᾶν ἐξαιρεῖ λογός,
ὃ καὶ σίδηρος πολεμίων δράσειν ἂν.

Id est, ut latinorum aliquis uertit,
Cuncta sermo conficit,
Quæcunque ferrum efficere posit hostium.
Atque hæc longè præstantior est autoritas.

Calum-

Calumniæ definitio ex Luciano. Cap. XVII.

LVCIANVS in ſermone de calumnia ſic eam definiuit. Calumnia eſt accuſatio quædam ex ſolitudine facta latens accuſatum ex una tantum parte ſine contradictione credita.

Quod adiici poteſt definitionibus a Iureconſultis noſtris uariè traditis. & id calumniæ genus, quæ criminis notam inurit, præcipuè explicat.

Summarium Hactenus imperfectum c. Eam te. de Reſcrip. Cap. XVIII.

ANIMADVERTI Doctores imminutè (ni fallor) ſummantes hoc capitulum. Nam tacent rationem expreſſam in uer. Quod nullatenus. Quam ob rem ita iudicio meo ſuppleri oportet. Si uacante ſede capitulo ſcribatur, ut præbendam alicui conferat, Epiſcopus, qui ex eiuſdem Capituli numero deindè ſufficitur, Apoſtolicas literas exequi debet. Arguit nimirùm Summus Pontifex a parte ad totum, negans Epiſcopum poſſe ſe a præcepto, quod Capitulo factum eſt, cùm ipſe unus ex Capitulo eſſet, aliquo modo eximere.

C. Caussam. quod est xviii. eo. tit. nouè declaratum. Cap. xix.

Ex hoc tex. noto præter, & forsan aduersum alios regulam cum limitatione huiusmodi. Ordo scripturæ attenditur regulariter. Fallit, quoties ordo inducit quicquam contra ius. quoniam tunc, quod Iuris est, potius, quàm ordinem attendimus. Et nisi hæc decretalis ita declaretur, erit de indubitabili. cõtra l. Quod Labeo. de Carb. edic.

Breuis formula appellandi in scriptis. Cap. xx.

1 *Eligenda est potius indiserta prudentia, quàm stulta loquacitas.*

2 *Vox non ab ore, sed a pectore mittenda.*

Cvm multi hodie declamatores in foro, atque atriis Principum multis scateant uerbis sine ullo negotii iudicio, quos loquaces re uera dicas, magis quàm facundos, ego, ut huic uitio nostratibus præsertim patronis familiari pro uiribus obuiam irem, tali in appellando, & de nullitate quærendo, formula usus sum. Quæ & ius nostrum mea sententia tuetur, & iniuriam infert nemini. Id quod plerique faciunt acerbissimo latratu iudices insectantes,

tes,contra l.Illud.j.ff.de app.Vide uerò, nùm hæc ſit ſatis modeſta.Corā uobis &c. Ex parte Seii appellatur,& de nullitate dicitur,a ſententia contra ſe pro Sempronio lata, ad Illuſtrisſimos D D. N N. petendo literas dimisſorias cum omnibus,ac ſingulis clauſulis opportunis, & ſolitis, atque omni meliore modo.&c.Et ex hac formula poteſt etiam (ni fallor) cognoſci,quemadmodum libelli, & aliæ ſcripturæ forenſes citra culpam perſtringi queant.Nam (ut ait Cic.) eligenda eſt potius
1 indiſerta prudentia,†quàm ſtulta loquacitas. & inſtar Homerici Vlysſis uox mittenda eſt
2 non ab ore,†ideſt leuiter,& importunè, ſed a pectore,quod eſt ſapienter.

Reſtituta Rub.C.de Peda.iudi. & eius nominis origo explicata. Cap. x x i.

1 *Pedanei uox barbara,quod attinet ad Magiſtratum.*

2 *Pedarius ſenator, qui pedibus ibat in Curiam.*

Gellius lib.Noct.Att.iij.cap.pen. notat bar
1 barè dici Pedaneos † pro pedariis, uidelicet quod attinet ad Magiſtratum. Etenim Pedaneus dicitur, quod eſt pedis,ut apud Col. Nemo minorem pedanea ſcrobem uitibus comparat.Appellabantur uero Pedarii ſenatores,

2 †qui pedibus ibant in curiam. Et hinc ad cæteros Magistratus illud nomen effluxit, ut ij scilicet designentur, qui præcipuis nondum functi sunt honoribus. Accedit eodem testimonium Taciti lib. annalium. iij. satis apertum, cùm inquit, Cæterum tempora illa adeò infecta, & adulatione sordida fuere, ut non modò primores ciuitatis, quibus claritudo sua obsequiis protegenda erat, sed omnes consulares magna pars eorum, qui prætura functi, multique etiam Pedarii senatores certatim exurgerent, fœdaque, & nimia censerent.

Libertatem'ne seruus baptismate consequatur? Cap. XXII.

1 *Hippolytus Austria Corrigij Comes, uir pace, belloque clarus.*
2 *Vnusquisque in propria uocatione manere debet.*
3 *Statuto caueri potest, ut bannitus efficiatur seruus capientis.*
4 *Seruus baptizatus mitius tractandus.*
5 *Seruus in Prsbyterũ ordinari potest, et liberatur.*

1 ILLVSTRIS memoriæ Hippolytus†Austria, Corrigii Comes, & Dominus meus, uir pace, belloque clarus, nec literarum minus eruditione, quàm fortibus factis præstans, sub ip

ſos dies, quibus annum agens xliiij. immatu rè nobis ereptus eſt, mecũ egit hanc cauſam, & acutiſsimis, ualdeq; pijs argumentis contendit, Baptiſma ſeruo pro uindicta eſſe. Quod & Alcia. magiſter meus ſentiſſe uidetur. de ſing.cert.Cap.43.cùm ait. Exſtat communis omnibus pijs uiris obſeruatio, ne Chriſtianum mancipium habeant,ſed ſtatim mittant manu. Tamen in contrarium ſtat autoritas Rom. conſ. 288. Quam ipſe corroboro quinque argumentis. Primò, quia non reperitur iure cautum. l. Præcipimus.C. de App. Deindè, quia uariæ ſunt hominum for
2 tunæ, & unuſquiſque in propria † uocatione manere debet, ut ait Pau. 1. ad Cor.12. Deo nanque placet, ut alius alij præſit, & ſicut uaſallus inique certaret de æqualitate cum Domino ſuo, ita & ſeruus cum eo, cuius iuris ſubiectus eſt. Quin Paulus idem ad Philipp. ult. nominat ſeruos in comparationem liberorum hominum, & eos inſtituit, quemadmodùm ſe gerant,nec alterutrius conditionem arguit. Præterea, ſi quod bellum eſt iuſtum (eſſe autem aliquando conſtat) in eo permittitur homicidium; a fortiori igitur & mãcipium. §. Item ea. Inſtit. de rerum diui. Ad hæc Doct. cenſent ualidum eſſe ſtatutum,
3 † ut capiens bannitum habeat illum ſeruum. Glo. & Bald. per eum tex. in l. De latronum.

C.

C. Quib. ad liberta. proclama. non licet. Dec. in l. 1. §. Hæc autem uerba. Quod quisque iu. Sed si statutum in baptizato hoc potest, quomodo baptisma quenquam liberabit? Pium est manumittere, uerùm non necessarium. Et quamuis baptisma dignum illum manumissone faciat, ipso tamen iure non manumittit. Postremò baptisma respicit animam, non autem tertio præiudicium infert, ita ut illi ius quæsitum adimat. Dec. cons. 130. vol. 1. Et quòd baptisma neminem liberet, conueniat tamen, ut mitius tractetur
4 seruus† iam baptizatus, æquè confirmant summæ Angelicæ, Syluestrinæque autores in Ver. Iudæus. in ea. q. Quid Christianus con tra Iudæum facere prohibea. in fi. Fauet huic conclusioni Tex in c. Per uenerabilem. Qui fil. sint legit. ubi Pontifex inquit seruum
5 †ordinari posse in presbyterum, & per hoc liberari. Ergò solo baptismate liber non erat.

An legatum factum uxori, donec honestè uixerit, & uitam seruauerit uidualem, debeatur ingressæ monasterium? Cap. XXIII.

1 *Baldi opinio, quòd sic.*
2 *Autoris contraria.*
3 *Testatoris sermo accipitur secundum communem sensum*

sensum uerborum.
4 *Vidua permanens dicitur esse in priori matrimonio & priuilegijs uiri fungi.*
5 *Vitæ monasticæ non conuenit nomen uidualis.*
6 *Vidua stuprum committens, offendit nomen mariti, non tamen si sit effecta monacha.*
Statum puniens certa pœna eum, qui mulierem nuptam cognoscit, habet etiam locum in cognoscente monialem, ibi proximè.
7 *Vxor debet esse curæ marito.*
8 *Oratio perfecta, & uno contextu emanata non est scindenda.*
9 *Vidua quoque dicitur, quæcunque fuit uiro coniuncta, sed non ex communi usu loquendi.*
10 *Geminatio uerborum uim habet plurimam.*
11 *Monasterij ingressus similis est morti.*

1 BALDVS † hanc mouet quæstionem in l. fi. C. de Episcopis, & cle. & concludit deberi legatum, quoniam quæ ingressa est monasterium, multò magis dicitur seruare honestam uitam. Id quod Cremen. pro ualdè notabili refert sing. 142. & exponit ea uerba, Donec uitam seruauerit uidualem; id est, quo ad ui-
2 dua manserit. Cæterùm ipse †(quod pace tantorum uirorum dixerim) longè secus existimo. Nam uidetur mihi testator sensisse, donec seruauerit eam uitam, quam aliæ uiduæ communiter seruare solent, inque eius hære ditari,

ditaria domo sanctum matrisfamilias nomē
3 custodierit. Etenim uerba † testatoris secun dum communem sensum sunt accipienda. l. Labeo. de supp. lega. Et sic argumenta, Alex. in sim. in l. Mulier. §. Cùm proponeretur. num. 10 ad S.C. Treb. Cumque uidua, † quæ
4 se uiduam custodit, dicatur esse in priori matrimonio, teste Bart. in. §. soluto. num. 1. in Aut. de nup. & fungi priuilegijs mariti. ut idem Bar. ait in l. fin. C. de priuilg. scholari. lib. xii. & in l. Filijs. §. i. per eum tex. ad mu nicip. Glo. in Aut. de consulib. §. sin autem etiam uxorem. Marsil. sing. 179. Diaz. reg. 786. Quis hoc de Monacha, mortuo quamuis marito, affirmare audebit? Mea quidem sententia nemo. Duo sunt præterea, quę testator iubet, uxorem honestè uiuere. Neque hoc reprehendo, si monasterium bonis (ut decet) moribus excultum ingrediatur; & ui tam ab ea seruari uidualem, quod prorsus ne
5 go, quia uitæ monasticæ † non conuenit sim pliciter nomen uidualis arg l. si idem. C. de codicill. Quinimò mulier, quæ se monacham facit, desponsatur Deo, spiritualem, cælestemque cognationem terrenæ præferens; quemadmodum notatur in d. l. fin. §. 1. C. de Episcopis & cle. Mutat etiam nomen, & ha bitum, fitque noua omninò creatura, & ad aliud genus uitæ transit; ita ut in uiduali
persi-

persistere nullo modo dicatur. Nec iam amplius sequitur forum uiri, ut uidua sequebatur. Io. And. ad Spec. de compet. iud. adi. §. 1. uer. xliiii. Doct. & præcipuè Dec. in l. cum quædam de Iurisd. omni. Iud. Nec si stuprum
6 commiserit, mariti nomen (ut prius) † offendere dicitur, sed monasterij. Castren. in cons. 121. Reuocatur in dubium. Pet. Gher. sing. xlviij. Facit, quod Mars. notat in sing. 215. ubi post Dionys. de Perus. & Maria. Soci. ait, statutum, per quod puniri debeat certa pœna cognoscens mulierem nuptam, habere etiam locum in cognoscente monialem, & ita communiter teneri. Ea insuper mens testatoris fuisse uidetur, ut uxoris commoditati consuleret, quoad ipsa mereretur, scilicet honestè uiuendo, & quoties nullus alius pro-
7 uideret, cùm ad maritum † cura pertineat uxoris. l. ex annuo. de dona. inter uirum, & ux. l. Si cùm dotem. §. sin autem in sæuissimo. Sol. mat. Oldr. cons. 162. Verùm enimuerò sicut dote recepta uir alit uxorem, atque onera matrimonij sustinet, ita monasterium soluta sibi dote nutrit religiosam mulierem. Quare uidetur cessare præsumpta uoluntas mariti, qui hæc duo in testamento coniunxit, tanquam altero contentus non esset. l. v. de cond. insti. Et quia oratio, seu clausula
8 perfecta, † atque uno uerborum contextu emanata,

manata, debet tota capi, non autem ſcindi. Corn. conſ. LIX. in. ij. Boer. Deciſ. CLV. in prin. uol. j. Nec ob. quòd uidua ſit, quæ maritum habuit. 34. Diſt. c. uidua. quia per hoc non ſequitur, quòd uitam ſeruet uidualem. Alioqui & turpiter uiuens & iterum nubens uidua erit, ac legatum conſequetur. Eſt etiam
9 uidua, † quæ nunquam habuit uirum. Bar. in l. uni. num. 5. C. Quando Imperator inter pup. & uidu. iud. Sed non ita communiter loquimur, neque de hac eſt nobis quæſtio, cùm maritus ſit, qui legat. Concludimus itaque contra Bald. & Crem. tàm ex uerborũ uſu, atque proprietate, quàm ex mente teſtatoris legatum huiuſmodi non deberi uxori relictæ, quæ ingreſſa ſit monaſterium. Et hæc ueriora credimus, ſi maritus in teſtamento ge-
10 minauerit uerba, † puta donec caſtè, & honeſtè uixerit, & uitam ſeruauerit, uidualem. arg. l. Baliſt. ad S.C. Treb. nam geminatio ampliat effectum. Bald. in. l. Fructus. C. de Actio. emp. Nec patitur fieri reſtrictionem ad caſus tantùm idoneos. Alcia. de uerb. ſig. lib. i. & ij. Quòd ſi præfatus ſit ſe relinquere eam dominam, maſſariam, &c. arbitramur
11 eſſe uериſsima. Quoniam ingreſſus † monaſterij dominio rerum, & adminiſtratione priuat, fereque occidit. Aut. Ingreſsi. C. de ſacroſanc. eccle. Glo. in §. Si qua mulier. in
Aut.

Duo Platonis præcepta quouis Iudice digna. Cap. XXIIII.

1 *Maturè capienda deliberatio.*
2 *Ratio, non persona præ oculis habenda.*

DVO tradit præcepta Plato in lib. de Anima, quæ iudicaturo cuique ob oculos uersari de-
1 bent. Primum est, † ne rationibus ullis sine longa examinatione credamus, cumque illis sufficienti examine crediderimus, ne facilè indè ob quaslibet obiectiones, similitudines-
2 que amoueamur. Secundum est, † ne aut propriam, alienam in disputando (quod & eò minus in iudicando) personam, sed rationem dumtaxat ueritati consonã cogitemus.

Quibus præcipuè casibus opus sit spetiali mandato. Cap. XXV.

1 *Procurator ad recipiendum solutionem non satis est, quòd fateatur se recepisse.*

QVATVOR præsertim casibus procurator indiget spetiali mandato. Ad transigendum. Ad petendum restitutionem in integrum. Ad deferendum Iusiurandum, Ad accepto ferendũ.

Glo.

Glo. pen. in c. Non nulli. de rescrip. Quòd si constitutus fuerit ad recipiendum solutio-
1 nem, † non satis est illum accepto tulisse, nisi debitor aliundè soluisse se ostendat. Bar. in l. ij. in fi. Si cert. pet. Fed. Sen. q. liij. Et sic se habet communis sententia, teste Alciato in l. solutionis uerbo. de uerb. sig. quanquam ipse reclamare uidetur. Est & quintus casus ad recipiendam restitutionem fideicommissi, secundum Pau. de Cast. in l. restituta. §. 1. ad S. C. Treb. Item sextus ad matrimonium contrahendū. c. fin. de Procu. in vj.

Duarum legum ualde utilium ratio, & materia disputata. Cap. XXVI.

1 *Renunciatio l. si unquam. C. de reuo. dona. fit inutilis, si alij filij postea nascantur.*
2 *Inofficiosi nomen quid referat.*

In materia Donationis immoderatæ, quæ superueniente prole reuocatur, quia disputari solet, an possit renunciari. l. Si unquam. C. de reuocand. donatio. Ipse uno præsertim casu censeo illi legi non posse renuncia-
1 ri, scilicet † cùm pater donat filio iam nato, aliiq; postea nascuntur: Qui est casus l. si totas C. de inoff. dona. Moueor, quia ratio totius disputationis est, an fauor l. si unquam

fit

sit patris solius, an etiam filiorum. Qui tenent solius patris esse, respondent posse illi a patre renunciari; Qui credunt esse patris, & filiorum simul, dicunt non posse. Atque hæc congesta habentur in l. pen. C. de pac. Verùm quicquid generaliter sit, ego in casu l. Si totas, censeo fauorem filiorum adesse: ex quo sequitur, ut illi renunciari nõ possit. Quòd adsit filiorum fauor, Rubrica declarat, & titulus ipse de inoff. testamento. Neque enim ultimam uoluntatem, uel donationẽ alia ex cau-
2 sa inofficiosam † appellamus, nisi quoniam fit contra charitatis officium; qua pater filios absque ullo discrimine agnoscere debet. Et hinc argumentor ad l. si unquam. Cùm enim, in l. Si totas, militet fauor apertissimè filiorum; nulla est ratio, cur dicamus in l. Si unquam, non militare, coniunctis uidelicet casibus. Et per hoc non licet eiusmodi fauori renunciare. Quin etiam uidetur generaliter ualidum esse argumentum a fortiori. Quia si donatum uni filio, nascentibus aliis, reuocatur; cur non magis reuocetur, quòd extraneo sit donatum? De his tamen adeatur Ripa. q. 43. in d. l. Si unquàm lib. Interpretatio. 3. Idem q. 11. Fortè obstat ratio l. Cùm oportet. C. de bon. quæ lib.

Apologeticum caput in materia nullitatis sententiæ. Cap. XXVII.

1 *Coniecturæ, quibus credi possit mercatorum libris.*
2 *Pluralis sermo uerificatur in duobus.*
3 *Mercatorum curia de bono, & æquo procedit.*
4 *Sententia debet esse conformis libello.*
5 *Arbitrarium est iudici, quam fidem adhibeat libris mercatorum.*
6 *Limitationes plures ad regulam, quòd sententia debeat esse libello conformis.*
7 *Pro ut dictio limitat.*
8 *Sententia si contineat rem, caussam, & actionem, dicitur esse conformis libello.*
9 *Clausulæ omni meliore modo quæ nam sit uis.*
10 *Iudex in arbitrarijs rarò reprehenditur.*
Ritius Merlus patruelis autoris. ibi proximè.
11 *Mercatoris nomen cui conueniat.*
12 *Vniuscuiusque libris creditur, etiam non mercatoris, modò illos iustificet.*
13 *Ius municipale Corrigij uult caussas exprimi in sententijs.*
14 *Iusiurandum in supplementum probationis delatum excusat diuersam partem ab expensis.*
15 *Labilitas memoriæ præsumitur potius quã dolus.*
19 *Fallit in facto proprio, & recenti.*
17 *Oblatio uerbalis non sufficit, quoties a diuersa parte*

parte recipitur.

18 *Honorem suum ab iniuria uindicare licet.*
19 *De canitie græcum prouerbium.*
20 *Salomonis ad idem duplex sententia.*
21 *Beati Iob alia sententia.*

HVIVSMODI lis coram nobis tractata fuit anno M. D. LV. Mercator aditis Principibus, conquestus est de debitore illum frustrante, ea forte calliditate, quòd sciret nulla lege Mercatorum libris adhiberi fidem in Municipio nostro. Petiitque nobis demandari caussam summariè, de plano, sine strepitu, & figura Iudicii, sola facti ueritate inspecta, & ex bono, & æquo, atque ita denique, ut lites agi, & terminari solent in foro mercatorum. Ita se planè preces habebant. Principes uero rescripserunt his uerbis. Egregius Corsus, uti iuxta negotij qualitatem magis consentaneum iuri fore censuerit, cognoscat, & iustitiam faciat. Post hæc iudicium cœptum est, & actor narrauit, se mercis, artificiique nomine, ut qui mercator, sutorque simul esset, computatis datis, & acceptis, habere adhuc reum sibi obligatũ in. xx. aureis. libris iiii. & x. atque viii. solidis, ut manifeste apparere dixit ex suo ipsius libro signato. B. a folio quarto ad sexagesimum primum; Ad quem se retulit, saluo iusto, & ueriore calculo. Hæc in libello præmissa fue-

re. Deindè rerum ad supradictam quantitatem condemnari debere concludebat, tàm iuris communis, & statutorum, quàm rescripti auxilio, subiectis clausulis non tantum, ut suprà, sed omni meliore modo &c. Deducens &c. Excipit reus, haud dignum nomine mercatoris actorem; ideoque de modica uix summa illi credi oportere, etiam si æquitas attenderetur; obreptumque Principibus fuisse, & quò sua frugalitas cognosceretur, partem debiti confessus obtulit se de cæterò paratum ad incundas rationes, & soluendum, quicquid se debere constiterit. Replicauit actor, se mercatorem, iustum rescriptum, reumq; uerum debitorem esse in summa petita caussa, & occasione, de qua in suis libris, ad quos iterum se retulit, & si rationes supputentur, ad Iudicis cognitionem. Quò uero liqueret reum dare uerba, obtulit se statim ad conferendum coram Iudice rationes cum libris suis, futurumque contentum eo residuo, quod sibi deberi calculus ostenderit. Protestans per se non stare, quin calculus fieret, nec aliam sibi mentē esse, nisi ut ope Iustitiæ, quod suum esset, adsequeretur. Arguens, ut inanes oblationes rei, & eas acceptans, hæcque proponens omni meliore modó &c. Quid, & quatenus probatum hinc indè fuerit, ipsa nostra sententia meq moratur. quæ talis fuit.

In

IN CHRISTI nomine.amen. Præmisso iuramento secundum formam statuti. Nos Rainaldus Corsus I. V. D. & Iudex delegatus inter Caium Actorem, & Sempronium Reum, auditis partibus, uisis actis, & omnibus maturè consideratis ita decernimus omni meliore modo, &c. Iniri debere rationes, & stari libris actoris, modò iuret se fideliter scripsisse. Atque illi reum in expensis condemnamus.

1 Mouere nos† potissimum caussa, dies, uerisimilitudo, acceptorum æquè, ac datorum descriptio, deprehensa semel, atque iterum ueritas aliundè, quàm ex scriptura, actoris integritas, & bona fama probata, mercatorum nostrorum stylus qualitercunque deductus, quãtitas non admodùm magna, præsumptio potius labilitatis memoriæ, quàm fraudis scripturæ, difficultas probationis. Ancha. in Cle. i. §. cæterũ col. iiii. de usu. Ias. in lectura l. Admonendi. col. 17. de Iureiurand. Cur. in d. l. repet. num. 105. & 107. post ueteres, quos allegat. Ptolem. eadem l. num. 69. Lanfran. num. 33. Alex. in l. i. col. ii. C. de æden. & in cons. 217. col. 3. uol. 7. Dec. in d. l. i. col. ii. multas autoritates accumulans. Nec obstat uarietas obiecta, eò quòd actor nonnunquam maiorem expresserit quantitatem. Nam ab initio reseruauit ius calculi, obtulit se promptum ad incundas rationes. protestatus est se nolle,

nisi suum, módicum auxit priorem quantitatem, & denique sub maiori summa complexus est minorem. suntque hæc satis aperta. Quod diximus de ueritate aliundè, quàm ex scriptura deprehēsa, ea est, de qua Lucius, Offidiusque, & Cassandra deponunt. Item quam reus confitetur. Quæ possunt dici plures ueri
2 tates, quoniam plurali s†sermo uerificatur in duobus. l. Vbi. de testib. Difficultatem adiecimus probationum, quòd constet mercatores, dùm proprias merces distrahunt, nullos ut plurimùm accersire testes. Eorumque cu-
3 ria†de bono, & æquo, ac sine iuris scrupulositate procedit. Rom. Cons. 193. Bertran. cons. 263. uol. 2. HACTENVS a nobis scriptum, & recitatum est in sententia. Reus uerò apppellauit, & delegata est caussa egregio Domino Sigismundo Augustono Doctori antiquo, & multis, clarisque honoribus functo; qui sententiam meam nullam fuisse pronunciauit expressa ratione, quoniam libello conformis non fuit: Nam actor petierat quantitatem, & ego ad factum condemnaui, ex quo sequi-
4 tur, quòd fuerit nulla†ipso iure, & quòd frustra reus appellauerit. Adduxit l. Vt fundus. Communi diuidundo l. fin. C. de fideicom. liber. c. Licet Hely. de Simo. Sali. in l. eos in fi. C. de app. Postea reformando elegit mediam uiam, cùm propter uarias Doct. opiniones de

plus

plus, minus'ue credendo libris priuatæ perso næ, tùm propter confesſiones, & negationes uarias, & diuerſas a partibus coram ſe factas,
5 non diſſimulans, quòd arbitrarium † eſt Iudici, quantam fidem adhibeat libris huiuſmodi; & allegans Dec. l. ii. num. 4. & S. C. de æden.

HAEC eſt uis ſententiæ latæ a Domino Sigiſ mundo. Quam quod attinet ad articulũ cauſſæ, non uexabo; quoniam ſi arbitrarium eſt credere plus, minus'ue libris, quis me reprehendet, quòd uſus ſim arbitrio? Fortè etiam ille plus condemnauit exprimendo quantitatem media illa uia, ſcilicet iubendo reum ſoluere actori x. aureos. II. libras. & IX. ſolidos, quàm fecerim ego, qui iuſſi rationes iniri. Præterea ſi partes coram illo uariarunt, id a me examinari non potuit. Concedo igitur abſque altercatione, iſtud caput ſententiæ rectum eſſe poſſe. At aliud DEVS optime, quo meam ſententiam nullam fuiſſe pronunciauit, quam meo iudicio petulans eſt? quàm indignè meam lædit æſtimationem? Dantur e-
6 nim † plurimæ limitationes ad regulam, quòd ſententia debeat eſſe conformis libello. Sufficitque expreſſum eſſe æquipollens, & quòd libellus uirtualiter inſit ſententiæ. Feli. in d. c. licet. Hely, col. vii. Vãt. de nullita. tit. 13. nu. 97. Item ſatis eſt, ſi illud quod iudicatur, conueniat naturę eius, quod petitur, uel ſit antece

cedens correlatiuum, aut consequens, & ab code fonte procedat. Bal. in l. pen. C. de sen. quæ si. cer. quan. Ias. in. §. omnium, num. 140. &. §. curare num. 33. Instit. de Actio. Vel si ta cite. aut implicite petitum sit, uel si præsumptiue eliciatur ex libello, uel si ex actis suppleatur libellus, atque ipsa sententia. Feli. ea. col. vii. & anteced. Quæ omnia sustinent meam sententiam; nam in precibus, in libello, & in replicatione actor semper conqueritur reum, nolle conferre rationes, & semper se refert ad proprios libros per di-
7 ctionem pro ut †, quæ limitat, ut ait Bart. in constitu. Ad reprimendum. in uer. pro ut. Rom. cons. 294. Dec. cons. 362. uol. ij. Ias. cons. 171. col. 6. uol. ij. Instatque rationes iniri, & addit expressam clausulam saluo iusto, & uero calculo. Qui calculus quomodo potest esse saluus, & iustus, nisi rationes conferantur? Arg. est Bertran. cons. 327. col. 5. in fi. uol. 3. Corset. in sing. saluo iure. Et quis non uidet de natura huius caussæ fuisse, ut ueniretur ad calculum? esseque hoc quoddam antecedens solutionis? Quis etiam non cognoscit ab actis perfici meam sententiam, dum unaquæque pars se offert ad ineundas rationes? STARI deinde libris quid aliud est, nisi reum damnare, ut soluat, quod illum debere apparebit apud libros actoris? Non'ne

talis

talis condemnatio per æquipollens respondet petitioni? Sed & sententiam dicimus
8 † esse conformem libello, quoties complecti tur rem, causam, & actionem, ut notat Io. And. in ordi. iudicia. fol. 65. in. j. col. Quæ singula dubium non est comprehendi a nostra sententia saltem per relationem. Accedit
9 eodem clausula omni meliore modo † in fi. libelli posita, quæ tantopere prodest, ut quamuis facta sit inepta conclusio in specie, tamen super omnibus generaliter propositis & probari, & iudicari queat, uideaturque omnis actio, & omne remedium competens esse deductum. Quin eadem adiuuat sententiam, cui sit inserta. Alex. cons. 208. col. 1. vol. 7. Rom. in d. cons. 294. Dec. cons. 14. in. j. Ias. in d. §. omnium num. 149. Factum insuper ipsum mercimonij est, in quo (ut a me dictum in sententia fuit) ex æquo, & bono proceditur, neque curatur de apicibus iuris secundum Ang. in. §. Bonæ fidei. col. pen. Instit. de Actio. & quod magis refert, causa demandata fuerat arbitrio Iudicis, quod & si debet intra fines boni uiri consistere, quemadmodum not. in l. si sic. de leg. j. & in l. cùm quidam. seq. tit. & in d. §. Bonæ fidei, & per Bar. in d. constitu. Ad reprimen. in uers. uidebi-
10 tur. Nihilominus uix ferè est, ut Iudex † in huiusmodi reprehendi possit, ut qui iusta
semper

ſemper cauſa ductus fuiſſe præſumatur, ſicut Ritius Merlus patruelis meus adnotauit in Apologia ſua fol.25. in fin. Et quis bonus negarit boni iudicis bonum fuiſſe præceptum, ut rationes ſupputarentur? Nullus herclè, ni prorſus erro. Nam mihi uideor regulas iuris amplexatus fuiſſe, ut patet ex ſupra dictis. Quibus accedat ſing. Corſeti in ver.ſentẽtia. Ix. ubi ex mente Doct. ſcribit ualere ſententiam Iudicis, qui reum in id, quod debet, condemnauit, ſi quantitas inter acta probatoria (qui ſunt in caſu noſtro libri) appareat, ſecus ſi ſolo libello quantitas expreſſa fuiſſet. Quo circa ſequitur me, qui meam ſententiam retuli ad libros rationum teſtibus comprobatos, rectè iudicaſſe, nec factum, ſed uerius quantitatem in condemnatione poſuiſſe, quoniam libri continent nomen, quod exigitur. arg. l. Ait Prætor. §.j. l. In ſumma. §.item.j. de re iud. Libet uerò occurrere etiam quibuſdã dubitationibus, quò omnis anſa detrahẽdi calumniatoribus auferatur. Et primò, ne quis ambigat, num actor Mercatoris appellatione dignus fuerit, nec'ne; ſciendum eſt Merca-
11 torem † eum dici, qui rem emptam non mutatam uendit, ſecundum Petruc. conſ. 207. Qui'ue (ut tradit Alcia. in l. Mercis. de uerb. ſig.) emit res, quas in eadem ſpetie carius uendat. Quare actor meritò ſibi hoc nomen tribuit,

buit, sicut apud acta probatum est. Deindè non omninò oportet Mercatorem esse illum, cuius rationibus, & libris credatur. At cuiuis
12 creditur, † modò illos doceat esse probè conscriptos. Ita not. in l. Admonendi. Enimuerò mercis negotia æquitate tractantur, quemadmodùm prædiximus. At amplius quamuis actor forum rei sequatur, ab actore tamen exerceri mercaturam satis est, ut caussa de bono, & æquo terminetur. Sic enim Bertran. in allegato cons. 263. loquitur. Quòd si me totum in iudicando æquitati credidissem, has certe rationes unà cum alijs sententia contineret. Verùm ibi eas inserere superfluum iudicaui. Maximè cùm illarum pars in dubijs proposita iam fuisset, neque reus in tali fundamento persisteret, & Iudex, cui neces-
13 sitas † imponitur a iure nostro municipali, ut adferat in sententia caussas, omnes tamen exprimere non teneatur. In sumptibus condemnaui, quia licet exigente iudice iusiuran-
14 dum † suppletorium talis condemnatio fieri non soleat, ut not. a Cur. in d. l. Admonendi. num. 219. Et licet memoriæ labilitas po-
15 tius, quàm dolus, præsumatur, † l. pen. ubi Bal. C. de ijs, qui in testa. sibi ascri. Vbert. noster in l. fin. num. 147. C. de edic. Diui Adria. toll. Tamen hæc facti proprij & recen-
16 tis obliuio digna excusatione non fuit. † Pu

niend

nienda est enim temeritas litigatoris. Instit. de pœ: tem. litig. in prin. Nec obliuio damnum uitare potest in eo, quod quis scire tenetur, ante lapsum decennium. Bar. in l. Qui fundum. §. ii. ff. Pro empt. Et estò, quòd reus posset se tueri, tanquam certam debiti quantitatem ignorauerit, obliuioni'ue tradiderit, nihilominus haud se defendere potest. quin calculum inierit. Ad cuius supputationẽ uerbo tantùm se obtulit. Ex quo illud Cic. de C. Graccho conuenire uidetur. Quid uerba audiam, cùm facta uideam? Nunquam satis est
17 uerbalis †oblatio, cùm a diuersa parte recipitur, ut euenit in casu nostro. Pet. Gher. sing. 92. ex mente Bar. in l. fin. de distrac. pign. Atque hæc hactenus candide lector inculcaui, ut honorem ab iniuria uindicarem meum.
18 Quod iure †optimo licuit per tex. in l. Quæ omnia. § i. de procura. & in l. Qui cùm maior. §. si libertus. de bon. liberto. Simulque ut ostẽderem uerissimum esse, quod adagio fertur.
19 Πολλὰ χρόνου μήνυσις, οὐ φρονήσεως. † Argumentum uidelicet ætatis est canities, non prudendentiæ. Non obstante, quòd penes Salomo-
20 nem legitur † Gloria senum est canities; & alio in loco; Canities hominum prudentia est. c. fi. xc. Distinc. Quoniam Salomon id, quod esse deberet, proponit; Nos, quod usu plerunque uidemus. Scriptumque est alibi.
† In-

295

21 † Inspiratio omnipotentis dat intelligentiã. Non sunt longæui sapientes, nec senes intelligunt iudicium. Iob. 32. Acta istius caussæ sunt apud Tabellionem Aleandrum Parim Corrigiensem.

Aliud Apologeticum in materia possessoria. quod est. Cap. XXVIII.

1 *Incertitudo, ut uitiet possessionem, duplex esse debet, uidelicet quotæ, & loci.*

2 *Incertum omninò non dicitur, quod aliquo modo certum est,*

3 *Quota propriè dicitur tertia, uel quarta pars, & huiusmodi.*

4 *Constituti clausula in possessione prorsus incerta nihil operatur.*

Me iterum Iudice mulier quædam experiebatur Canone Reintegranda. Et idem egregius Dominus Sigismundus suscepto rei patrocinio, duo contraria simul excepit. Negabat si quidem actricem, quæ pro indiuiso possederat, ulla reintegratione dignam esse, tanquam certi nihil possedisset. arg. l. iii. §. Incertam. de acqui. poss. contraque studebat e fundo petito deducere tantam partem, quanta ad summam ducentorum quadraginta aureorum ascenderet, eò quòd litigantium auctores

tores ante casum spolii cuidam extraneo, cui reus successerat, tantam partem his planè uerbis, & nulla alia demonstratione facta assignauissent, seque pro illo possidere constituissent. Ego uerò pro actrice respondi, nec ullam prędij partem deduxi. Nam quòd dicitur incertam partem possideri non
1 posse, intelligitur, † si sit duplici ratione incerta, uidelicet quotæ, & loci; Quotæ dicitur, cùm nescimus, quanta sit pars quæ possideatur. Loci, cùm ignoramus, in quo angulo, & ad quam cæli regionem quis possideat. Ita Alex. in d. §. Incertam. atque ibi Cur. in add. Adeoq; duplex ista incertitudo nocet, ut neque actualis possessio contra illam possit. Bar. cons. 74. sola autem quotæ, uel loci incertitudo non impedit possessionem. Doct. omnes in d. §. Incertam. Dec. cons. 179. ad fi. uol. j. Nec deest ratio utriq; Decisioni. nam cùm possessio consistat in actu corporali, corporalis actus in parte omninò incerta exerceri minimè potest. Castr. in l. Locus. de acq. poss. Omninò autem in-
2 certum † non dicitur, quod aliquo modo certum est. Alex. in l. Moribus, col. x. de uulg. & pup. Ad speciem itaque nostram redeundo, quamuis possessio actricis ratione quotæ incerta fuisset (concedo nanque, quòd coniunctim possidens, quanta sua esset pars, ignoraret)

ret) tamen ratione loci fuit quàm certissima. Quoniam qui fundum pro indiuiso possidet, singulas eius glebas possidere dicitur, ut not. Alex. in d. §. Incertam. num. v. Verius est autem muliere in casu nostro possedisse etiam certam partem ratione quotæ. Quia ad trien
3 tem fundi reintegrari se petijt, & quota † propriè dicitur tertia pars, uel quarta, seu dimidia, & huiusmodi, ut eodem loco not. Alex. Rectè igitur a nobis concessa fuit actrici utroque ex capite reintegratio. Patetq; iisdē rationibus iustè denegatum fuisse reo deductionis auxilium, quoniam nec certa fundi portio, uel mensura designata fuerat autori suo extraneo, nec constabat, ortum'ne uersus, an occasum ille possedisset. Quare nec constituto
4 † iuuari poterat possessio omninò incerta, & si constitutum ueram transfert possessionem. Clc. consi. 90. in fi. uol. 5. Ias. cons. 147. in 2. dub. uol. 2. Bart. & Dec. in allegatis consilijs. Dumque hæc uerissima sint, nunquam tamen mihi licuit ea Domino Sigismundo persuadere. Quin ille in dies contra me inuehitur. Quid dicam? dolum'ne hominis, an ignorantiam accusem? ęgrè illud, hoc nullo modo possum. Philautia sanè periclitatus est.

RAINALDI CORSI INDAGATIONVM IVRIS LIBER III.

VID sit Iudicium, uariè a Doctoribus disceptatur in diuersis locis maximeq; a Venusino in ii. par. prin. spe. aur. Qui multis confutatis opinionibus aliorum suo more doctè, atque subtiliter, ita tandem ipse definit,
1 † Iudicium est iustitię ministratio, quæ fit a Iudice in caussa proposita coram eo. Tu dicito mea sententia pulchrius, atque elegan-
2 tius. † Iudicium est alieni iuris obscuri per legitimos tramites explicatio. Nec euagandum est diutius, ut rationes asignentur huius definitionis. Nam per se patent.

Arguitur Venusinus circa iniuriæ propulsationem. Cap. II.

IDEM Venusinus iij. par. prin. eiusdem tractatus. Ius, inquit, secundarium commune est so-

lis

lis hominibus, ideoque rationis dicitur. Et de hoc loquitur l. Vt uim. de Iustitia, & iure. Ego contra, quod attinet ad uis propulsario-
1 nem. Neque enim soli homines, †sed omnia omninò animalia aduersum uim eunt. Quo circa Cic. de offi. 1. Principio, inquit, generi animantium omni est a natura tributum, ut se, uitam, corpusque tueatur, declinetque ea, quæ nocitura uideantur. Malè ergo is doctor, alioqui eruditissimus, legem illam accepit,
2 conuenitque illi, quod dicitur. †Quandoque bonus dormitat Homerus. Cōsentit quidem nobis Vacca familiarissimus noster in expositione d.l.ut uim.in prin.

Ad constituendam Vrbem, Episcopum nequaquam esse necessarium. Cap. III.

1 *Episcopalis dignitas ex communi usu constituit Ciuitatem.*
2 *Represalijs concessis in Ciues, oppidani non ueniunt.*
3 *Plus, & minus non faciunt differre spetie.*
4 *Ciuitas constitui potest sine superioris autoritate, sed non habere Episcopum.*
5 *Ciuitates condere de iure est gentium.*
6 *Ciuitatem laici constituere possunt, qui tamen Episcopum creare nequeunt.*
7 *Ciuitates fuere prius, quàm Episcopi.*

8 *Item ante aduentum Christi.*
9 *Episcopi sine ciuitatibus, & contra esse possunt.*
10 *Ciuitates multas Germani, & Sarmatæ adhuc si sine Episcopis habent.*
11 *Ciuitas constituitur uoluntate principis.*
12 *Item si Princeps ex certa scientia, ut ad Ciuitatem scripserit.*
13 *Ferdinandi Imperatoris electi beneficio Corrigiũ sine Episcopo est ciuitas.*
14 *Ciuitas quæ propriè dicatur.*
15 *Definitio ipsa dupliciter definitur.*
16 *Dissidij tollendi caussa Sedes Episcoporum ab initio distinctæ fuere.*
17 *Ampliationes duæ ad præsens capitulum.*
18 *Limitationes totidem.*
19 *Ciuitas nobilior cum Episcopo, quàm sine.*
20 *Aemulatio regulariter prohibita.*

MANDRICARDVS Cruceius elegantissimis moribus Iuuenis, summaq́ue mihi, ac memorabili quo ad uixit, familiaritate deuinctus, cùm Parmæ ageret, quæstionem huiusmodi, in quam sui sodales inciderant, ad me retulit. Nùm sine Episcopo Vrbs esse posſit? Et quidem pro parte negatiua plura urgere uidebantur. Ac primò doctrina Bar. in l. Si hæres. §. i.
1 de leg. i. ubi dicit, quòd ex communi usu† dignitas Episcopalis constituit Ciuitatem. Ciuitas autem, & Vrbs idem sunt, quanquam a diuer-

diuersis nominibus deriuantur. Bar. in Auth. Quib. modis natu. effici. sui. in prin. l. Ciuitas. Si cer. pet. l. ii. l. Pupillus. §. Vrbs. de uerb. sig. Secundò facit alia doctrina eiusdem Bar. in l. fin. col. ii. de colleg. illici. Vbi inquit, quod usu nostro non appellatur Ciuitas, nisi Episcopatum habens. Tertiò facit alia doctrina eiusdem interpretis in consti. Qui sint rebel. in uer. Lombardiæ. num. 5. ubi ait Ciuitatem secundum usum nostrum appellari illam, quæ habet Episcopum. Ad hæc Bal. in l. Si in aliquam. de offi. proconsu. & in Margar. in uer. Ciuitas. secundum, inquit, communes usum loquendi oppida, quæ nunquam habuerunt Episcopum, non dicuntur Ciuitates.
2 Ideoque concessis represaliis in ciues† oppidani non ueniunt. Idem etiam Bal. in l. Ex hoc. de Iusti. & iu. in prin. Homines ait, sociati in unum oppidũ, faciunt Terras, quas uulgo dicimus Ciuitates, si habent Episcopũ. Nec a Bar. & Baldo dissentit Albericus in Dictiona. Cùm Ciuitatem docet eam propriè nuncupari, quæ habeat Episcopum. Alciatus prætereа Dominus, & magister meus in d. l. Pupillus. §. Vrbs. de uerb. sig. In recentioribus, inquit, canonibus non dicitur Ciuitas, nisi quæ habet Episcopum. Atque hæc inter Christianos maximè obtinent, quamuis & apud Sarracenos sint urbes, iuxta not. 98. distin. cap. pro

uinciæ.a Bald.in d.l.ex hoc.col.4. & in Italia præſertim,teſte Bal.in d.l.ii.in fi.de uerb.ſig. Quibus tamen non obſtantibus, contrarium reſpondi. Et primò per tex.80. Diſtin.c.Epiſcopi. Vbi ex uerbis Anacleti Papæ dicitur, Epiſcopi non in caſtellis, neque in modicis Ciuitatibus debent conſtitui. Sunt ergò Ciui tates ſine Epiſcopis,licet modicæ. Nam plus,
3 †& minus non faciunt differre ſpetie. l. fi. de fun.inſtruc.Sed & Leo Pontifex in c.i.de priuileg.& excesſib. priuilegia. Epiſcopalia, inquit, gubernacula non niſi maioribus populis, & frequentioribus ciuitatibus præſidere oportet.Innoc.uerò in c.cùm ab Eccleſiarum. de offi.ord.poſſe,inquit,homines abſque ſupe
4 rioris autoritate † ſibi conſtituere ciuitates, quæ Epiſcopos non habeant. Cuius rei eſt ra-
5 tio,quia cōdere ciuitates†uenit a iure gentiū, ut Imo.not.in d.c.col.ii.Propterea Bal.in d.l. Ex hoc. de Iu. & iu. dixit laicos poſſe ciuita-
6 tes conſtituere,†qui tamen Epiſcopum creare nequeunt. Adde,quòd urbes antiquiores ſunt
7 †Epiſcopis, & temporalis iurisditio nihil habet commune cum ſpirituali; imò Sarraceni habent urbes, ut dixi, & carent tamen Epiſcopali dignitate; ſicut idem Bal.eo.loco ra-
8 tiocinatur. Et antequam CHRISTVS†in uterum Virginis e ſinu patris deſcenderet,urbes erant. Quēadmodū ueraciter ait Imo.in proximè

xime nuncupata col. Videmus etiam Episco-
9 pos sine ciuitatibus, cur non igitur † sine Epi-
scopis Ciuitates? Multæ quippè urbes adhuc
10 extāt sine Episcopis apud Germanos, † & Sar
matas, ut Alcia. adstruit in d. l. Pupillus. §.
Vrbs. post Alex. in addi. Bar. ad d. l. ii. de uerb.
sig. Quòd autem possibile sit urbem esse, quæ
non habeat Episcopum, tenet expressim Bar.
in l. i. C. de Metropol. Beryton. lib. xi. Et hanc
esse uerè ciuitatem adserit idem in d. Const.
Qui sint reb. Modò habeat magistratum cum
iurisditione, quamuis non cum imperio. Ac-
11 cedit, quod dicitur uoluntate Principis † ci-
uitatem constitui. Bar. in d. l. i. C. de Metrop.
Beryton. Et eam esse ciuitatem, ad quam
12 † ex certa scientia princeps, ut ad Ciuitatem
scribit, quemadmodùm Serenissimus Ferdi-
13 nandus Imperator, quem Deus sospitet †, ad
Corrigium domicilii mei Sedem scripsit An
no Domini M. D. LIX. die Maii XVI. apud
Augustam Vindelicorum. Si enim scriberet,
ut ad Terram, quamuis datis priuilegiis Iu-
risditionis, esset dumtaxàt castrum cum pri-
uilegiis Ciuitatis. Idem Bar. in d. Constitutio
ne. Qui sint reb. Cui conclusioni quamquàm
uidetnr aduersari Alex. ibi per tex. in Clem.
fin. de sententia excomm. Tu pete responsio-
nem ex Inno. in d. c. Cùm ab Ecclesiarum.
Quòd si definitionem capimus ciuitatis, Ni-

14 hil aliud est Ciuitas, † nisi ciuium unitas, ut Dominus Helias notauit in c. si ciuitas, de sent. excommuni.in VI. uel ea, quæ muris am bita ueterum autoritate Ciuitas nuncupatur, secundum Bald. in d.l. Ex hoc. col. 4. siuè ut Bo lognetus ait, ampliando Bartoli definitionẽ in l. Ciuitas. num. 9. ss. cer. pet. locus muris cir cundatus, ædificiis plenus, territorium habẽs ad perpetuam populi habitationem destinatum. Nusquam ergò in definitione habetur
15 mentio Episcopi. Et tamen definitio † illa est, quæ, ut Cic. in Topicis tradidit, quasi inuolutum euoluit id, de quo quæritur. Et ut eo in loco Boethius explanauit, Definitio est oratio substantiam uniuscuiusque rei significãs. Cùm itaque in definitione nulla fiat mentio Episcopi a Doctoribus, consequens est dicere ex mente Doctorum minimè necessarium esse Episcopum, ut Vrbs constituatur. Quod & palã professus est Præp. in d.c. Episcopi. & in.c. superiore. 80. distinc. & Dominus Helias in eo. c. si Ciuitas. de sentẽtia excõmunicationis. in 6. Argumentũ ex antiquitate adiiciẽs; quoniam a cõfusa olim administratione Episcoporum gignebantur discordiæ, ideoq;
16 sedes † distinctæ fuere. Quibus adde Ias. in d. l. Si hæres. §. i. de leg. i. Et per hæc omninò cõcluditur Ciuitatem sine Episcopo esse posse.
17 Quod quidem ampliatur † dupliciter etiam si

ne

ne superioris consensu, ut supra dixi. Atque etiam sine tribunali caussarum, ut Bal. scripsit post Iac. de Arc. in d. l. si in aliquam, & in d. l.
18 Ex hoc. Limitatur autem † dupliciter quoque modo cincta sit muro, aggere, aut fossa. l. ii. & quod ibi not. de uerb. sig. Patet ex definitionibus superius positis. Item modò absit alterius urbis æmulatio, materiaque seditionis. Imo. in d. c. Cùm ab Ecclesiarum. col. ii. de off. ordi. l. opus. de ope. pub. Contraria obtinent ex communi usu loquendi. Certumque est, & prorsus indubitatum augeri decus ur-
19 bis per Episcopi sedem, † cùm solæ maiores Vrbes hoc primum honore dignæ habitæ fuerint. Porrò quod dicitur concessis represaliis aduersus ciues, non comprehendi oppidanos, Illud est ratione odii, strictæque materiæ. c. odia. de reg. iu. in 6. saneque æmulatio
20 † in ipsis etiam castris, & arcibus est prohibita, imò & in priuatis quibusque locis d. l. opus.

Cur Prætor hæredem facere non potuerit, & an legem? Cap. IIII.

1 *Heres dicitur dominus, & hæreditas dominium.*
2 *Dominum sine traditione non transfertur.*
3 *Prætor nullam habuit facultatem legis condendæ.*

RATIO, cur prætor hæredem facere non
1 posſit, ea eſt, ni fallor. Quia hæres † dicitur
Dominus.§.fin. Inſtit. de hæredum quali.&
diff.

diff. Ergò & hæreditas recto iure dominium
2 dici potest. Dominium autem † sine traditio
ne transferri non solet. l. Traditionibus. C. de
pac. Nisi id per legem, aut similem iuris con
stitutionem fiat. §. Quos autem. Instit. de
bon. poss. Prætor itaque, cùm legis conden
dæ nullam potestatem haberet (quod infrà
docebo) cumque dominium per hoc absque
traditione transferre non posset; emendandi
tamen iuris ciuilis caussa, in quo plura desi-
derabantur, bonorum possesionem inuenit,
atque eam loco hæreditatis detulit. d. §. Quos
autem. & l. ij. ff. eo. Quòd uerò Prætor con
3 dendæ legis † nullam potestatem haberet, sic
primò ostendo. Quia nusquam reperimus id
à lege expressum. Imò quod ius prætorium,
siue Honorarium appellatur, & si non modi
cam iuris autoritatem habere dicitur. §. prę-
torum. Instit. de iu. nat. gen. & ciu. tamen
declaratur esse emendandi, corrigendi, sup-
plendi iuris ciuilis gratia. l. Ius autem ciuile.
§. j. de iusti. & iu. ita ut prætor sit minister
iuris ciuilis. quod euidentius habetur in l.
seq. cùm dicitur, eum uiuam quodammodo
4 uocem esse Iuris ciuilis. & ministerium † qui
dem prætoris uersatur potius circa effectum,
atque exequutionem iuris, quàm circa no-
men. Ideo in l. ij. §. capta deindè Sardinia,
de orig. iur. dicitur prætoris officium fuisse

in Iure reddendo. Præterea non alia ratione æquitas proposita fuit a lege Prætori. l. Quod si Ephesi. §. fin. de eo, quod cer. loco. Nisi, quia cùm lex scripta semper uiuat, Legislator moriatur, contingit interdùm, ut legislatorem ipsum, si uiueret, credibile sit aliter, atque aliter fuisse constitutum. Quare prætori data est facultas moderandi ius ciuile, idest legem scriptam, pro loco, pro tempore, pro personis, habita æquitatis, atque utilitatis publicæ ratione; ita ut is, ceu uiua quædam uox, declaret ius ipsum ciuile mortuum non per modum legis, sed (ut dictum est) ministerij. Quod Aristoteles manifeste sensit. V. Ethi. x. & hanc iuris moderationem Diuus Thomas epicheiam nominauit. ij.ij.q. cxx. Neque uerò uidemus legem unquam, aut constitutionem illi similem dispositioni suæ, quæ pura sit, exequutionis aliquod uerbum adiungere, sicut prætor facit; cuius mos est sub conditione plerunque, si ita factum non erit &c. polliceri se daturum, facturum ue, adeundusque est semper, & caussa cognita ut plurimùm, quæ cuncta signa sunt ministerij. Et fortè hæc est ratio, cur magis pro-
5 priè, ac strictè ordinationes Prætorum† Edicta appellentur, siuè Decreta, eò quòd uel dicat per sententiam, uel decernat; quorum neutrum sine hominis ministerio explicari potest.

potest. Atque hinc euenit (ut rem propositam iam tandem arctius teneamus) quòd cùm in qualibet prætoris dispositione desiderετur ministerium ipsius, oportuit etiam bonorum possessionem agnosci uerbo saltem coram ipso. l. fin. C. Qui admitti. Id porrò ob
6 stabat, quo minus ipso iure † (quod recta uia, & nullo adito magistratu interptetamur) dominium prætor transferre posset.
7 Etenim dominium ex possessione cœpit † l. j. in princ. ff. de acq. poss. & qui dominus est, nil amplius agit, quàm ut uel retinendo, uel uendicando possideat. l. Rem in bonis. de acq. rerum dominio. Itaque Prætor, qui dominium recta uia dare non poterat, uidebatque dominij caussam, quę exequutionis erat, ad se, tanquam ad iuris ciuilis ministrum, pertinere, bonorum possessionem loco hæreditatis substituit in hoc adiuuans, at-
8 que emendans ius ciuile, † quòd in possessione ius amplecti, in bonis etiam incommoda uenire uoluit præter horum nominum propriam significationem. l. iij. in prin. & §. j. ff. eo. Atque hoc, ut omninò similis esset bonorum possessor hæredi, quid apertè dicitur in. d. §. Quos autem. Ex quibus cessat longa illa altercatio, nunquid bonorum possessio sit ius, quo, an ius, quod. Dico enim eam esse dominij caussam, quæ præstat nobis ius, id est fa-

9 facultatem persequendi &c. sicque est † ius, quo. Enimuerò quod attinet ad agnoscendi modum, respondeo seruandam esse formam, quam Prætor constituit, cuius mentio habetur in d.l.fin.C.Qui admitti. Quæ forma, quia dat substantiam bonorum possessioni, propterea effecit etiam, ut talis bonorum possessio diceretur esse de iure prætorio. Idem est au-
10 tem dicere de iure prætorio, † quod est de iure ciuili emendato, correcto, uel adiuto a prętore ministro illius ob publicam utilitatem, siue æquitate sic postulante. Secundo loco sic argumentor. Prætor dicitur, tanquam uiua
11 uox † iuris ciuilis, quod supra ostendi. Sed sicut uox ab animali separari non potest, ita nec a iure ciuili prætor. Quid is, quæso, erit hoc iure sublato, in quo ille declarando, corrigendo, supplendo elaborare debet? nihil omninò. Nam & uocis ministerio uti dicimur. l. Labeo. §. Idem Tubero. de supp. leg. Non est ergò Prætor eo numero habendus, ut sit legislator, sed legislatorum minister, atque assecla, cui uiuere ex præscripto necesse sit, neque ideò corrigat ius ciuile, quòd tanti sit per se ipsius autoritas, sed quia procuratoris instar, mandati fines diligenter custodire tenetur. Qua in re sese offert. l. prima de uentre inspiciendo. tertium, ac fortissimum, prorsusq; nostrum argumentum; quam perlegi hortamur

mur saltem usque ad. §. Quamuis & hanc ita inducimus. Nulla reperitur lex Imperatori præcipiens, neque senatusconsultum, aut con
12 stitutio legi; quia par in parem † non habet imperiũ. c. cùm inferior. de maiori.& obed. cum sim. At rescriptum extat, & sic cõstitutio reperitur, quæ prætori necessitatẽ facit, & sic illi præcipit. Ergò Prætor non potest cõdere legẽ. Alioqui par esset. Contraria nanq; sunt dare legẽ, & accipere, nisi is, qui accipit, sponte sua profiteatur se uelle illi obtemperare; exemplo principis in l. Digna uox. C. de legibus. Porrò dictæ l. j. de uen. inspi. uerba talia sunt in. §. Igitur. Quòd si negauerit, secundum hoc rescriptum prætor debebit obstetrices adhibere. Et paulo post in uer. Et notandum. omnes a Prætore adhibendæ sunt. Atque item. Prætor domum honestæ matronæ eligere debet. Quibus, obsecro, uerbis astringi poterat euidentius prætor, ut omnino pareret, quàm uerbo ipso Debendi repe-
13 titio, † participioq; illo futuro passiuo Adhibendæ cum uerbo substantiuo coniuncto, qui loquendi modi necessitatem semper inducunt, ut latini sermonis ratio, propr ietasque docet in primis spectanda? l. Labeo. de supp. leg. Alciatus de verb. sig. lib. I. in prim. Iure igitur optimo Prætor eximitur ab origine legislatorum, cùm nunquam professus
fuerit

fuerit ſe uelle ſubiacere legi, & ſubiaceat tamen. Hincque probatur etiam miniſterium ipſius adeo manifeſte, ut in hoc non ſit nobis præterea elaborandum. Sed nec defatigari quidem nos conuenit, ut probemus illi non fuiſſe poteſtatem legis condendæ. Quandoquidem id planè dicit Imperator in d. §.
14 Quos autem. † Adeò ut non poſſim non magnoperè mirari, quomodo uniuerſi Doct. illum tex. præ oculis habentes, nodum in ſcirpo quæſierint. Etenim Imperator ponit primò dictum inquiens. Quos autem ſolus uocat prætor ad hæreditatem, hæredes quidem ipſo iure non fiunt. Deindè rationem adfert ijs uerbis. Nam prætor hæredem facere non poteſt. Tertio loco rationem rationis ſubnectit eiuſmodi. Per legem enim tantum, uel ſimilem iuris conſtitutionem hæredes fiunt. Qua propter tale conſequens colligi uidetur. Non poteſt facere hæredem. Ergò neque legem. Et è contrario. Legem conſtituere non poteſt, igitur nec facere hæredem. Manifeſtaq; concluſio uidetur ſumi ex illa clauſula, VEL ſimilem Iuris conſtitutionem, quòd prætoris edictum ſimile non ſit legi. Quare nec Prętor legislatori. Id quod ſequentibus exemplis maximè confirmatur. Dùm ſenatusconſulta, Principumque conſtitutiones, Prætore omninò excluſio, adſimilantur

lantur legi. Tantum abest, ut Prætor legem condere posit. Nec ob. quod dicitur Prætorem adnumerari inter eos, qui facultatem habent statuendæ legis. §. constat. & . §. Præ-
15 torum. † Instit. de iure gen. & ciu. Quia tam & si uideatur hæc argumentatio solidissima, ita tamen eneruatur: Edicta Prætorum sunt pars iuris scripti, & non modicam obtinent iuris auctoritatem, nihilominus uim legis haud quaquam habent. ut enim lex lege declaretur, cùm Prætoris facultas uersetur in emendando, corrigendo, supplendo, & adiuuando iure ciuili, quoties ex his aliquid facit, id iuris obtinet auctoritatem, parsque est iuris scripti, sed non uim legis habet, ita ut absolutè dici queat licitum esse Prætori legem condere. Imò Prætor legem sequitur, ut minister, & exequutor, quemadmodum prædiximus. In ministrando autem, & exequendo cognoscit, & adhibet remedia opportuna ea ratione, quoniam cui datur facultas
16 consequentis, † datur etiam antecedentis. l. Ad rem mobilem. &. l. Ad legatum. de procu. Hinc si animus uertatur ad eas actiones, quas prætor dicitur introduxisse ex sua iuris
17 ditione. §. Pœnales. † Instit. de actio. cognoscetur planè illas omnes respicere exequutionem, quò scilicet libera sit ei exequendi uia, album, quo ius ciuile ab eo declaratur,

ne

ne quis corrumpat, neu quenquam a fori discrimine, postquam in illud uocatus fuerit, eximat; atque ut ne ab alio eximatur, dolum præstet. Item ne spreta naturali æquitate illum adeat quisquam aduersus parentem, patronum'ue, nisi uenia impetrata. Quæ omnia præcurrunt exequutionem, & ministeriũ eiusdem Prætoris ius reddere debentis. Quò fit, ut sermo ille, ex sua iurisditione, uideatur omninò sic declarandus; id est ex ea facultate, quam Prætor habet adiuuandi, emendandi, corrigendi, & supplendi iuris ciuilis, sicut iam sepè a nobis supra dictum est. Quæ uerò est ratio, quòd in singulis illis partibus iuris scripti, quæ sex sunt, Imperator usus fuerit uerbis significantibus legis autoritatem, in solo Prætore abstinuerit? Legem, inquit, populus senatorio, Plebiscitum plebs plebeio magistratu interrogante constituebat. En utrobique uerbum constituebat, legislatoris proprium. Hoc ipso Senatusconsulti uis explicatur. De Principe palàm est. De prudentum responsis dicitur, constitutum esse, ut Iudici ab eorum sententia recedere non liceret. Adsunt & uerba magis aperta, quibus ostenditur cæteras partes iuris ciuilis pro lege fuisse. De uno prætoris edicto scribitur. Nõ modicam iuris obtinet autoritatem. Atqui
18 inter modicum, † & magnum datur tertium.
&

305

& modica quidem non est pretoris autoritas, ut quæ consistat in Iure ciuili moderando. sed non continuò sequitur, quòd ea sit maxima, quemadmodum esset, si legem condere
19 posset, † qui supremæ iurisditionis est actus, ut cùm de Iurisditione loquuntur Doct. tradunt, præsertim Bar. in l. Imperium. de Iurisd. omnium iud. Videre est etiam in. ff. & C. titulos singulares de Offi præt. & nusquam tamen hæc illi datur potestas. Quin extat titulus cõmunis de legibus; & de Senatus cõsultis; seorsum alius de Constitutionibus Principum, de Edicto Prætoris omnino nullo. Et ex is opinor, sublatam esse omnem in hac re dubitationem, modò illud addatur, nullum esse Prætoris edictum, siue ad rei persequutionẽ, siue ad pœnam pertineat, quo non potius defendatur ius iam competens, quàm competiturum inducatur. Etenim semper alteri iuri adhæret, uel naturali, cùm ciuile suppletur, uel ciuili, cùm ipsum corrigitur, emendatur,
20 aut adiuuatur. Fitque ferme, † quod apud Grammaticos de nominibus adiectiuis, quorum proprium est substantiuis adiici, nec unquam per se stare. Sic Prætor in bonorum possessione contra tabulas inhæret legi naturali. In Secundum tabulas inhæret ciuili. Atque ita de singulis.

Cur ex stipulatione Actio detur? Cap. v.

1 *Liberatio charior est legibus quàm obligatio.*
2 *Ius ciuile moderatur, non aufert naturale.*
3 *Iure naturali fides seruanda.*
4 *Similia sunt pactum geminatum, & stipulatio.*

1 AMICIOR est legibus liberatio, † quàm obligatio. l. Anianus. de Actio. & oblig. Nec
2 Ius ciuile auferre potest, † sed moderari tantùm Ius naturale, ut copiosè aliàs disseruimus. l. Ius ciuile. de iust. & iu. Ius autem natu
3 ræ, quod quis promisit, † seruandum esse dictat. l. i. de Pac. Quam regulam quia Ius ciuile subuertere non poterat, sic temperauit, ut non aliter oriretur ex promissione actio, nisi præcurrentem interrogationem subsequeretur responsio. Quæ stipulationis est forma. Et hoc fauore liberationis qui fauor militat similiter in prohibendo, ne actio nascatur, nisi continuus sit actus stipulantium. Sunt uerò si
4 milia inuicem † stipulatio, & pactum geminatum. Nam qui respondens obligatur, & cùm audiebat se interrogari, uidebatur ipsis aduersarii uerbis consentiendo se obligare, & cùm respondet, uidetur eadem interrogantis uerba confirmando repetere. Ita ut alterum alteri, eò quòd utrunque in continenti fiat, inesse uideatur. Arg. l. Iuris gentium. §. Quin imò

de pac. Neque hinc aliena est forsitan ratio tex.in.Mutum. Instit. de inut. stip. si quis eã diligenter, acriterque perpendat. Quòd si legum Ciuilium autores uoluissent impedire etiam, ne daretur ex stipulatione, & ex pacto geminato actio, id erat demoliri prorsus, nõ solùm moderari ius naturæ, cuius proprium est immutabile permanere. §. sed naturalia. Instit. de Iur. na. gen. & ciu. Atque hæc ipsa est caussa, cur inuenta fuerit stipulatio, scilicet quò amplior liberatio, & angustior obligatio euaderet. Eadem est, cur prohibeatur quis alteri stipulari, & cur nutu, nuncio, uel epistola non liceat uerborum obligationem contrahere, & cur pasim stricta sit stipulatio l. stipulatio ista. §. Alteri. l. i. in prin. &. §. si quis ita. & .§. fin. l. Quicquid. de uerb. oblig. Instit. de oblig. ex consen. in fi. Toto titulo de Inut. stip. Quæ si notes. humanissime lector, teque nostræ adiungas sententiæ, (quod futurum Deo bene iuuante confidimus) adferes planè tibi nunc primùm traditam fuisse auream cla uem uniuersæ huius materiæ; Deoque ipsi, a quo bona cuncta procedunt, ingentes mecum gratias habebis, & ages.

Exornatum Sing. Cremen. L. Cap. VI.

1 *Primogenitus Regis ille dicitur, quem suscepta dignitate, Rex genuit.*

2 *Arthemenes Xersi quanquam maior natu, ideò postpositus.*

3 *Ludouicus Maria Sfortia consimili ratione Francisco patri in imperio Mediolanensi succesfit.*

4 *Natus antequam pater decurio fieret, id solum ex sequenti patris dignitate consequitur, ne plebeiorum more castigetur.*

DISSERIT Cremensis, minorem natum filium, quem pater Rex genuit, maiori filio, qui ante regiam dignitatem patris natus fuerat, esse
1 præferendum. † Et hoc legibus, & autoritatibus tùm Bartoli, tùm Baldi fulcit. ibique Castilionæus in additionibus aliorum Doctorũ congerit autoritates. Nos possumus locuple-
2 tare exemplo ab historia petito. † Etenim Arthemenes, & Xerses filii Darii Persarum Regis in hanc contentionem uenere, & prior quidem maximus natu ætatis priuilegio Regnum sibi uendicabat, sed a patruo tamen Anapherne postpositus est iuniori, eo quòd iunior Regi, ille priuato patri natus esset. Hero dot. lib. iii. Iust. lib. ii. Item alio præsenti ferè
3 exemplo Ludouici Mariæ † Sfortiæ, de quo per Iouius in argumẽto quemadmodum Mediolani status ad Aurelianos Principes deuolutus fuerit. Ad hæc tex. meo iudicio peregimus in. l. ii. §. In filiis. de decu. Vbi itẽ glo. in uerb. Pertinet. Natum enim ex Decurione es-

se, ante quàm pater decurio fieret, † eatenus prodest, ne plebeiorum more filius castigetur, haud amplius.

Perquisita ratio in materia fideicommissi. Cap. VII.

1 *Fideicommisso rem subiacentem si quis ignoranter emat; dominus illius efficitur irreuocabiliter secundum Alex.*
2 *Boni publici caussa contra naturalem æquitatem statuitur.*
3 *Præfertur, qui tractat de damno uitando ei, qui lucrum captare studet.*
4 *Ignorantia facti alieni excusabilis, si non ei summa negligentia obyciatur.*
5 *Fideicommissorum natura infirma, & iure positiuo inducta.*
6 *Emptio a iure gentium.*
7 *Hæres omni tempore habet apud se directam actionem.*
8 *Fideicommissarius utilem tantum acquirit, quo tempore hæreditas sibi restituitur, uel in mora restituendi est hære.*
9 *Vendita re duobus, siue locata, ille, cui primò tradita fuerit, in dominio detinendo est potior.*
10 *Fideicommissi alienatio tenet, quo ad casus uenerit restitutionis.*

QVAE'NAM est ratio, cur emens rem fidei-commisso subiacentem ignoranter, dominus
1 illius† efficiatur irreuocabiliter? quemadmodùm notauit Alex.in cons.329.alias.185. Viso themate dicti Siluestri.Vol.ii. An ea fortè, ne rerum domin a in incerto sint,quæ dicitur esse caussa boni publici ? l.i.de Vsucap. Et ex
2 hac interdum † contra naturalem æquitatem statuitur,ut ibi not.Gl.& in materia fideicom missi spetialiter,quæ plerisque prosunt, his, quæ quibusdam sunt utilia,præponũtur. Aut. Res,quæ. C.Communia delega.An quòd emptor certet de damno uitando,Fideicommissarius uerò de lucro captando ? Emptio enim est titulus onerosus, Fideicõmissum, ut quod legato sit exæquatum,lucratiuus. §. i.§.si cui fundus,&.§.Si quis debitori.Instit.de lega.l.
3 i.de leg.i.Constat autem præferri eum, † qui tractat de damno uitando ei, qui lucrum captare studet.l. Non debet actori. §.i. & quod ibi not.deReg.iu.l.fin.C.de codicil.An quòd
4 in alienis factis† ignorantia sit excusabilis? l.iniquissimum.de iu. & fac. igno.l. fin. Pro suo.l.si mulier.ad Vell.Quam ob rem solet ex tali ignorantia concedi restitutio secundum Dy.in C.Cùm quis.de Reg. iu.in VI. Bar. in l.Ad die.& in l Cùm filius.§. In hac. de uerb. ob.Dec.in l.Qui in alterius.de Reg. iu.si non ignoranti summa negligentia obiiciatur. l.
Regula.

Regula.§.sed facti.de iu.& fac. ign. An quòd
5 infirma†sit satis,& iure positiuo inducta natu
ra fideicommissorum,& contra ius,ac liberta
tem hæredis, qui iam dominus effectus est?
Instit.de fideicom.hæredit.in prin. Cùm Em
6 ptio†a iure sit gentium,& naturali firmitate,
fide bona, consensu mutuo, lege omni fauen
te munita? l. Ex hoc de Iusti. & iu. Instit. de
oblig.ex consen.in prin. l.consensu. ff. de a-
ctio.& oblig.Instit.eo. §.Actionum. Res au-
tem facilè in pristinum redeunt, neque di-
cuntur fieri deteriores, sed formæ suæ reddi.
l.si unus.§. Pactus, ne peteret. in fi.de pactis.
7 An quia directa actio est omni tempore†pe-
nes hæredem,ad fideicommissarium uerò uti
8 lis tunc tantum transit,†cùm hæreditas resti-
tuitur,uel in mora restituēdi est heres? l.pen.
C.ad Treb.S.C.l.Quis ergò casus.de pecu.§.
Restituta.Instit.de fideicom.hæredita. Vndè
interim alienante eo, cuius est omnis actio,
& firmior quidem,quæ perpetua est, sed nihi
lo magis,quàm illa,quæ temporalis est,ad eū
dem spectans, transfertur utraque per tradi-
tionem,bonaque fide,ipsa scilicet ignorantia
excusabili comitante, firmius ius quærit em-
ptor,quàm fideicommissarius,& in pari caus-
sa præfertur,tùm ut possidens. l.in pari caus-
sa.de reg.iu. tùm ut dominus. Quia in fidei-
commissis dominium non transit, nisi facta

restitutione. l. Restituta, in prin. ad Treb. In emptione uerò sequuta mox traditione. l. traditionibus C. de pac. Fitque fermè, quod de re
9 duobus uendita, uel locata. † Nam cui primum tradita fuerit, is in dominio detinendo est potior. l. Quoties. C. de rei uēdica. Rot. in antiq. Decis. 879. Nec par est caussa scientis, & ignorantis propter dolum, & collusionem, quæ scienti patrocinari non debent. l. Itaque. §. i. de fur. l. Et eleganter §. pen. de dolo malo. Satisq; constat infirmitas fideicōmissi
10 ex eo, quòd indistinctè ualet alienatio, † donec casus restitutionis euenerit. Marsil. in l. fin. num. 74. de Iurisd. omnium iud. An hæc omnia simul?

Circa procuratorem minoris cautio. Cap. VIII.

CAVTIONVM tradit Spec. in. §. Ratione. col. ij. de procu. quam nunquam uidi seruari in foro, & multum tamen omissa nocere potest, obseruata prodesse. Atque hæc est, ut procurator a minore constitutus caueat, si minor, uel eius hæres, aut is, ad quem ea res, de qua agitur, pertinebit, fuerit in integrum restitutus, quanti ea res erit, tantam pecuniam se daturum. Alioqui repelli potest. Vides iam lector, quanti referat hæc cautio, siue stes,

pro minore, seu contrà. Sumpta fuit autem ex l.cùm minor.ff. Rem rat. hab.

Alia cautio circa Iuramentum.
Cap. IX.

1 *Iuramentum sine uerbis præstitum, eum, qui fari possit, in foro fori non obligat.*

PRAETERMITTITUR, & ferè ab omnibus in exigendo iuramento alia cautio, dũ nullis id uerbis præstant, præstari'ue sibi curant; & tamen claræ sunt doctrinæ, ac communis Iureconsultorum sententia, quòd qui fari potest,
1 † si silentio iuret, quo ad forum fori nihil astringitur, iniuratusque omninò est. Guarnat. in Rub. de Verb. ob. q. j. col. vii. uer. Est & quintus casus. ubi quamuis dissentiat, ait tamen ita se habere communem opinionem. Et hinc forsan limitare licet non sine maxima utilitate l. si quis maior C. de transac.& eius legis pœnas effugere.

Dissensio quædam a præceptore in materia sing. certaminis.
Cap. X.

1 *Bella fieri dicuntur autoritate publica.*
2 *Vnusquisque miles dicitur esse membrum Imperatoris*

ratoris, uel Reipublicæ cuius in albo conscri ptus sit.
3 *Pyrrhi epirotarum Regis, præclara sententia.*
4 *Cerimoniæ belli ab Anco Rege Romanorum pro ditæ.*

Det mihi ueniam Alciatus summe uir autori tatis, magisterque meus, si ueritatis studio aliquatenus ab eo dissensero. Nam quod ille ait de sing. certamine cap. xxx. etiam gregarium peditem, qui in albo militum nomen dederit, posse cum quolibet præfecto singulari pugna certare, eò quòd in bello cum Re ge quoque certet, mihi non perindè probatur. Concursus enim belli, qui cum Rege fit,
1 †autoritate publica non caret, quæ autoritas in duello desideratur. nec odijs priuatis belligerantes certant, sed unusquisque miles,
2 †tanquam membrum est Imperatoris sui, uel Reipublicæ, adeò ut Rex nō priuati hominis, sed Imperatoris, Rei'ue publicæ magis capti uus esse uideatur. Quod Pyrrhi Epirotarum
3 Regis † ostendit præclara illa sententia; qua cùm rebus feliciter gestis, domum rediisset, & a suis Aquila diceretur, per uos, inquit, Aquila sum, qui enim non sim, cùm uestris armis, ueluti pennis subleuer? Plutar. in Reg. & Imper. apophth. Notæ sunt cerimoniæ
4 †bellicę ab Anco proditæ; de quibus Liuius

Dec.1.lib.1. Non est itaque par caussa singu laris certaminis,& belli,prout Alciatus ratio cinatur. Et qui Rex in bello capitur,non tan quam regia dignitate præstans,sed tanquam hostis publicus in militis mercenarij potesta tem uenit. Enimuerò Domini mei senten-tiam uno casu amplector,scilicet cùm in ipso bello utriusque Imperatoris autoritate grega rius pedes unius exercitus cum præfecto al-terius æquo marte decernit; in reliquis uel inuito animo dissentio.

Ludo uincentem non teneri ad resti-tutionem. Cap. XI.

1 *Dolus malus semper inuisus legibus.*
2 *Consueto excusat contractus nomine usurarum suspectos.*
3 *Vsuræ diuino omni, humanoq; iure prohibitæ.*
4 *Aequa lusorum condicio, & dubius uictoriæ e-uentus ludi uictoriam tuetur.*
5 *A sortis iudicio non appellatur.*
6 *Io. Maior insignis Theologus.*

ABSIT dolus malus nunquam non legibus
1 inuisus, † l.1.de dolo malo.Doct. in.§. Item si quis in fraudem. Instit. de Actio. & in l. Aliud est fraus. de uerb. sig. & in l. Genera-liter.cum l.seq.de reg.iu. Et crediderim ludo

uin-

uincentem ad nullam restitutionem teneri, præstante hoc consuetudine; Quæ si contra-
2 ctus usurarum nomine suspectos† defendere potest, ut per Oldr. cons. 207. in fi. quantò magis pecuniam ludo quęsitam? maximè si ludi genus non sit omninò prohibitum, cùm usu-
3 ræ† diuino omni, humanoque iure sint penitus interdictæ. c. iii. & ibi Gl de usu. Aristoteles in P. lit. j. Nec loquor quidem de alio consuetudinis genere, quam de quo Oldradus, qui frequentiam actuum pro consuetudine accepisse uidetur, ut eius uerba, legesque ab eo adductæ planè demonstrant. Ludum certè ipsum, si dolus (quemadmodum dicimus) absit, tueri generaliter uidetur æqua lusorum
4 conditio, & dubius uictoriæ euentus. † arg.
5 l. i. C. de Pac. Et tanquam a iudicio sortis† appellari non posse uidetur. Bal. in l. fi. in prin. C. communia deleg. Dec. in Rub. extra. de Appel. col. 3. Corn. cons. 143. in fi. uol. 4. Venus. in aur. Spec. par. vj. in ver. Et quandoque appellatur num. 257. Nosq; hanc opinionem eò libentius amplectimus, quò uidemus eam itidem placuisse præstantissimo Domino Antonio Vaccæ; quem honoris, & amicitiæ caussa nominamus, in l. De quibus col. um. fin. de legib. latius uerò illam fouet, & amplectitur insignis Theologus Io. Ma-
6 ior † in 4. Senten. 15. q. 13. per totum. At-

que hæc ueniunt ad declarationem tit. ff. & C. de aleæ lusu, & aleato.

De continuanda Rub. Quibus non est permissum facere testamentum. in Institutio. Cap. XII.

1 *Testari, & testis adhiberi unusquisque potest, nisi expressè prohibeatur.*

Vt tollatur oppositio Glos. Cur Imperator postposuerit personas in tractatu testamentorum, dic, quòd personas non postposuit, sed impedimenta personarum. & ideò concepit Rubricam negatiuè. Quibus non est permissum; non autem dixit, Quibus sit permissum. Et ipsum titulum exorditus est. Non ta
1 men omnibus. q.d. & si pro regula sit, † omnes homines posse testari, excipiuntur tamen quidam, quos nominatim scire oportet, instar ferè testium; qui nisi expressim repellantur, omnes sunt idonei. l.j. §.j. de testib. Gl. fin. in l. pen. C. de Hæret.

Declaratum prin. Decreti Dist. 1. Cap. XIII.

1 *Voluntas est, quæ quid cum ratione desiderat, secundum Cic.*

Nihil

2 *Nihil est liberale, quod non idem sit iustum.*
3 *Liberalitate nihil est hominis naturæ accommodatius.*
4 *Pœna æquo animo subeunda, ut sit locus iustitiæ.*
5 *Zaleuci Locrensis memorabile exemplum.*

OPPONIT Gl. ad Iuris naturalis præceptum, quomodo quis alij facere debeat, quod pro se uellet, & contra abstinere ab eo, quod pro se nollet, cùm ab altero nobis rem suam dari sæpe cupiamus, neque il tamen rem nostram dare uelimus. Item cùm Iudex inferat reo mortem, quam sibi dari nullo modo uellet? & soluit satis inaniter. Tu dic ex Cic. Tusc. 4.
1 † uoluntatem eam esse, quę quid cum ratione desiderat. Et cessant omnes obiectus; quia & cum ratione dandę nostræ sunt res liben-
2 ter. Nihil enim † liberale esse potest, quod
3 non idem sit iustum. Et liberalitate † nihil est naturæ hominis accommodatius, ut idem Cic. explicat de off. j. liberalitate inquam uera, & propria. ut. j. Distinc. 86. Fratrem. ij. Respon. &c. Non satis. ea. dist. Pœnaque i-
4 tem † est æquo animo subeunda, ut sit locus iustitiæ. Nam Iustitia est constans, & perpetua uoluntas. Instit. de Iust. & iu. in princ.
5 Qua in re habemus clarum † Zaleuci illius Locrensis exemplum; a quo tota non potuit ciuitas

uitas impetrare, quin ſuo prius, deindè filij oculo eruto, cùm filius eius adulterij crimine damnatus, utroque oculo carere deberet, ius a ſe conſtitutum, omninò ſeruaret. Val. lib. vj. tit. de iuſt. Porrò de uoluntatis ui, ac nomine diſputatum eſt etiam a nobis in libro de priua. reconciliatione. xiij. Cap. in fi.

Cur uenari clericus prohibeatur, piſcari non item? Cap. XIIII.

1 *Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & dare canibus.*
2 *Actæonis fabula quo ſenſu confiċta.*
3 *Piſces muti, & ex his quidam ſanguine carent.*
4 *Leonis, & Androdi hiſtoria.*
5 *Piſcium nullus nobiſcum adſueſcit, aut certè pro monſtro eſt.*

QVAESTIONEM hanc exuſcitat Glo. 86. diſt. Eſau. & reddit duplicem rationem, quia fortè piſcatio fit ſine clamore, uenatio non. Item propter maiorem delectationem, qua uenator diſtentus, non poteſt interim de diuinis cogitare. Ego potiores eſſe alias rationes cenſeo; nempè quia uenatio fit cum maiore ſumptu; comeduntq́; beſtiæ, quod Chriſti pauperes alere deberet, contra illud Euangelium, Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & dare

dare canibus. Ex quo uel apud ipsos poetas
2 omninò profanos datus est locus† fabulæ Actæonis; qui a suis canibus propterea dicitur fuisse dilaceratus. Item quia carnes ferinæ luxuriam magis fouent, & uitia subministrant, quàm pisces; quod patet ex esu carnium prohibito, quo tempore ieiunium ab Ecclesia indicitur pro uitijs compescendis. Item quia proximior est crudelitati uenatio, quàm sit
3 expiscatio; cùm muti † sint pisces, & eorum quidam, ne sanè pauci, sanguine careant; ac plerunque inuulnerati capiantur, sintq; prorsus natura, uictu, forma, cõsuetudine a nobis discreti; quod initio lib. 9. nat. hist. Plinius sensit: Tellus uero, tellurisque fructus sunt nobis cum feris communes, imò etiam cum ipsis uolucribus, quin uox ipsa, & sanguis, & distinctio quædam membrorum, gressusque quodammodò sic conueniunt, ut nulla sit tàm immanis bestia, quin feritate deposita nobis interdum assistat, blandiatur, plaudat, occinat, in nostris uiuat domibus, peregrinetur, rusticetur nobiscum, dicto obediat, acceptique beneficij memor, se mente quadam propinquiore nobis ostendat, ut de Leo
4 ne illo † scripsit Gellius, qui Androdo bestijs exposito, quòd se curatum ab illo meminisset, Romano spectante populo, pepercit. Ex quo illud pulchrè dictum fuit. Leo hospes

ſpes hominis, homo medicus Leonis. Atque hoc ipſum ſacra pagina innuiſſe uidetur, cùm piſces primum, deindè aues, proximo apud homines loco beſtias ab omnipotenti Deo creatas fuiſſe dicit Gen. 1. Sanctique item Pontifices huc aciem mentis direxiſſe uidentur, cùm poſt tit. de clericis uena. ſubiecerunt tit. de cler. percuſs. tanquam uterque percutiat, ille feras, hic homines. Nec percutiat ſolum, ſed iiſdem quoque telis, quibus ne clerici in cæterorum hominum perniciem aſſueſcant, fortaſſe etiam prohibentur a uenatione. Quæ & illis ipſis, eorumq́ue uitæ, qui illam exercent, maius affert periculum, quàm piſcatio; quoniam (ut docet experientia) interimuntur ſæpe homines a feris, uel ſemet impetu aliquo præcipites agunt in illis perſequendis, corporisq́ue, & animæ (quo quid grauius homini præſertim Chriſtiano, contingere poteſt?) ictu oculi detrimentum faciũt. Id quod raro, ne nunquam dixerim, in piſcatione euenit. Eſt inſuper uenatio minus decora, & grauis. quid enim turpius, quàm clericũ huc, & illuc pedibus curſitantem; aut equo uolitantem uidere? Item caret exemplis uirorum bonorum, ut eo. c. Eſau. Cùm piſcatio ipſos habeat Apoſtolos ante, & poſt reſurrectionẽ Chriſti, imò Chriſtum ipſum approbãtem, & iubentem retia tendi, ac de piſcatione come-

K dentem.

dentem. Luc. & io. ult. Cuius rei illa mihi ratio probabilis eſſe uidetur, quia ut uescamur piſcibus, quibus perindè ac uolatilibus, & beſtiis præfecit nos DEVS, neceſſariam omninò piſcatio eſt. Nullus enim piſcis nobiſcum ad-
5 ſueſcit†unquam, uel certè pro monſtro eſt. At uolatiliũ, quadrupedumque greges, & cateruæ, quibus continenter ueſcimur, apud nos ſunt. Ideò perſequi feras appetitus magis, & luxuriæ, quàm rationis, uel neceſſitatis eſſe cognoſcitur. Denique accedit damnum, quod agris alienis a uenatoribus datur, & quæ poſſunt oriri, rixæ, ſi fortè dominus ingredientem aliquem prohibere conetur, cùm in aquis nulla poſt ueſtigia appareant. ut per ſimilitudinem ait Dauid ad Dominum Pſal. 76. & cùm liberior ſit omninò uſus aquarum. §. i. & ii. Inſtit. de rerum diui. iuncto. §. Feræ. eo. tit.

Initio Iuris Pontificii cur Papa non inuocet? Cap. xv.

1 *Vnicus fuit ſemper ſummus Pontifex, Imperatores uerò aliquando plures.*
2 *Imperium ab infidelibus cœpit.*
3 *Pontificatus a Chriſto inſtitutus.*
4 *Papæ nomen ſingulare, Epiſcopi commune.*
5 *Benedictio qua ſolennitate fiat a Pontificibus.*

Aposto-

6 *Apostolici nomen soli conuenit summo Pontifici, Romanæq; Sedi.*

7 *Apostoli, cæterique utriusq; paginæ cõpilatores, & autores initio librorũ nunquã inuocauere.*

8 *Petrus, et Paulus duo Romanæ sedis fundamẽta.*

9 *Stylus antiquus obseruandus.*

10 *Populi Regis exemplo ducuntur.*

11 *Pontificij iuris compilatio uim habet legis uniuersalis.*

12 *Mutatio nominis in Pontificibus Maximis quidnam significet.*

VIDEBANTVR sanè Pontificis partes inuocare nomen Domini nostri Iesu Christi, antequã iuris sui promulgationem aggrederetur, sicut Imperatorem passim fecisse uidemus, imò quò Pontifex propius Christo accedit, c.i.§. Vnde in ueteri. de sacra unctio. eò magis ab illo inuocationem fieri debuisse ratio omnis suadere uidetur, tùm propter ipsum, qui summus est Religionis Antistes c.ii. §. Pontifex. disti.21. tùm propter alios, ut illis esset exemplo. Scriptum est enim, Vos estis lux mundi. Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona; & glorificent patrẽ uestrum, qui in cælis est. Matth.5. Quid ergò est in caussa, cur non inuocarit? An quòd necesse non sit Pontificem declarare se christianum, perindè ac Imperatorem? Eo enim ip-

ſo, quòd dicit ſe Epiſcopum, affirmat ſe eſſe Chriſtianũ. d. c.ii. in prin.& in.§.Epiſcopus. cum multi ſint, & fuerint a Chriſti lege alieni, qui nomen ſibi Imperatorium uſurpauere, ut & hodie Turcharum maximus facit. Cumque unicus ſit Pontifex (de ſummo nanque lo
1 quimur) †multi uerò ſæpè fuerint eodem tẽpore Imperatores, dubitari de Pontifice nullo modo poteſt, quin idem ſit ſemper, & Chriſtianus. c. Nunc autem prædicta. diſt. 21. c. lo
2 quitur 24.q.j. An quòd Imperium †ab infidelibus cœperit, nimirum a Cæſareæ, atque ab Auguſto, quorum nomina Imperatores adhuc ſibi tribuunt, deque his poterat iccircò ambigi, ne chriſtiani eſſent? Ea propter ubi ad Chriſtianos traductum eſt imperium, & a ſummis Pontificibus agnoſci cœptum, Imperatores dignum arbitrati ſunt, legum ſuarum initio Chriſti nomen præmittere, ut omnis amoueretur ſuſpitio, ne adhuc idololatræ eſſent. Quæ ſuſpitio in Papa locum non habet, cùm eius dignitas ab ipſis manet Apoſtolis,
3 fueritque a Chriſto† inſtituta. c. in nouo. & c. ſeq. ea. diſt. 21. c. Non nos. diſt. 40. An quòd humilitas ſubiecta, qua ſeruũ ſe uocat ſeruorum Dei, ſuppleat, quod propter inuocationem omiſſam deficere uidetur, tanquam nomen ipſum ſanctum, & terribile Domini reuerenter tacuerit, nec ore indigno nominare

 ſit

fit auſus, niſi cùm ſe ſeruorum eius ſeruum eſ
ſe profeſſus eſt? Cuius rei argumentum eſt e-
tiam, quòd ſe non ſublimi, ſingularique titu-
4 lo Papam, †ſed miti, communique uocabulo
Epiſcopum nuncupauit. d. c. ea. diſt. Neque
enim aſſentio Gloſſæ in procem. VI. quòd uti
potius uoluerit nomine ordinis, quàm digni-
tatis, cùm nullus ordo maior, imò neque par
ſit Epiſcopo in Eccleſia Dei. Nam cur ſe ſta-
tim in tantum abiiceret, ut ſeruorum Dei ſer-
uum ſe eſſe profiteretur? Itaque quò ſibi con-
ſtet, cēſendum eſt humilitatis cauſſa utrun-
que ab eo dictum fuiſſe. l. Nō ad ea. de cond.
& dem. l. ſi ſeruus plurium. §. fin. de leg. j. Tex.
ferè in terminis 99. diſt. c. fin. Hoſt. de off. Ar
chid. col. ii. A qua humilitate quantum Impe-
rator diſtet, patet ſummæ autoritatis nomina
atque prænomina, tituloſque legentibus. An
quòd Apoſtolica benedictio, quam ſtatim
Pontifex impertitur, loco ſit inuocationis?
5 Cum ſolennitas†eius requirat, ut nomen Do
mini primò laudetur, mox per ſignum Cru-
cis benedicatur populo. c. Abbates & ibi Gl.
in uer. ſolennem. de priuileg. in VI. 26. q. vj.
Miniſtrare. Atque ibi ſimiliter Gl. in fi. Oldr.
6 conſ. 246. num. 4. Nec Apoſtolicum†quidem
nomen conuenit, niſi ſummo Chriſtianorum
Præſuli ſanctæque illius, ac beatiſſimæ ſedis
autoritati. diſt. 56. in fi. 79. in prin. 35. q. 5. c.
 3. &

3.& q.9.Apostolicæ. c.Prouida,de elec. in 6. Cum mille sim. Quare hinc etiam suum testatur cultum,ac dignitatem. An quòd imitatus
7 fuerit sacrorum librorum† utriusque testamẽti compilatores,autoresque, & præsertim Apostolos,ac ipsos denique Petrum,& Paulum duo sedis Romanæ præcipua fundamenta,
8 †c. Quamuis. dist. 21. c.ii. dist.seq. quorum nullus inuocauit, sed proprio plerunque nomine præmisso scripsere, ut constat? Dignũque ideo ratus est Pontifex imitari eos magis, a quibus Religio sumpserit exordium, quàm alios.Maximè cùm nomen, & formam Epistolæ in omnibus, & per omnia seruet in
9 his libris,& a stylo† antiquo non sit recedendum. Doct. in c. ii.de rescrip.An quòd Imperator uniuerso orbi,& sic multis etiam populis non christianis sibi subiectis scribens testari debuit, quem Deum coleret? iuxta illud, omnis,qui me cõfitebitur coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. Matth.5. Nec suum ipsius exemplum præter-
10 mittere cùm populi † Regis imitatione sæpe ducantur. Ecclesiasti. 10. Pontifex uerò solis scripsit scholaribus Bononiæ commorantibus, quibus Religionis suæ fidem facere oportuit nullam; quia sciens certiorari non debuit l.i.in fi.de actio.empt. Et quia cùm Christiani essent, non erant mouẽdi exemplo,nam.
cessante

cessante caussa, cessat effectus. l. Adigere. §. Quáuis. de Iur. patro. Et qui lotus est, nempè baptismo, non indiget, nisi ut pedes, qui sunt sordes affectuum, per pœnitentiam lauet. Io. 13. Nec obstat, quòd Pontificii iuris compila
11 tio uim habeat legis uniuersalis, †ut per Glo. in Procem. Decretal. in uer. Bononiæ, quoniam inspicitur, quòd principaliter agitur. l. si quis nec caussam. si cer. pet. l. si quis donationi. de contrah. empt. Accedit pro Pontifice ratio, quòd omnes tituli, omnes epistolæ, omnes (ut ita dixerim) sententiæ, ac syllabæ, in eius constitutionibus nihil aliud præseferunt magis, quàm Christi nomen, atque Religionem, cùm Cæsareæ leges negotia ut plurimùm profana tractent. Quare non mirum, si Cæsar auspicatò sua uolumina exorsus est ab eo nomine, quo pontificum libri referti sunt undique. Sed & ipsa noui nominis as-
12 sumptio, †quam quisque ferè Pontifex facit, confert ad ostẽdendú, quòd ille uicem Dei gerat in terris. ut notatur in Procem. VI. Ex quo sequitur, quòd minus necesse fuerit declarare se ex inuocatione Christianum. Quòd si quis Dei nomen latè patere dicat, adorarique ab omnibus cùm Christi cultus intra angustiores fines sese contineat, habetur ex prædictis responsio. Ipsa enim Episcopi, & Apostolicæ benedictionis commemoratio demon-

ſtrat planè hunc, quem Pontifex Deum fatetur, eſſe Chriſtum unum cum patre, & ſpiritu ſancto, coæqualemque, & conſubſtantialem, ac coomnipotentem, & coæternum; cui laus, & gloria in perpetuum, amen. c. 1. de ſumma Trin. & fi. Cath. Approbandæ denique, & ſanctificandæ (ut ita dicam) leges erant profanorum Principum; quæ ratio ceſſat in ſacris Pontificibus.

Cur reus poſitioni reſpondere, cogatur, qui tamen inſtrumenta edere non cogitur. Cap. XVI.

1 *Arma ſumenda non ſunt e domo rei.*
2 *Inſtrumentum habet pro ſe præſumptionem.*
3 *Confeſſio ad fauorem eius, cui fit, eſt releuatio ab onere probandi.*
4 *Simplex conceditur facilius, quàm qualificatũ.*
5 *Lex fauet diligentiori.*
6 *Interrogatio fit in iudicijs æquitate ſuadente.*
7 *Varijs modis excipitur contra poſitiones.*

PROBLEMA illud ab interpretibus propoſitum in l. 1. C. de æden. uidelicet cur reus poſitioni reſpondere cogatur, inſtrumenta ædere non
1 cogatur, cùm regula ſit non eſſe ſumenda arma de domo rei. l. Nimis graue. C. de teſtib. An ea fortè ratione nititur, quod lex præſumat non aliter contra ſe dicturum eſſe reum,

nisi ueritas eũ coegerit;cùm instrumẽtis multæ posśint subesse fraudes, simulationesque, quibus uel uolens reus prouidere non potest?
2 Nam Instrumentũ† habet pro se præsumptionem. l.cum precibus. C. de proba. An quòd Instrumentum de præterito sit, responsio de futuro? quare interrogando, non dicuntur sumi arma de domo rei, cùm eius, quod non sit, nullæ sint qualitates. l. si seruum mihi. §. j. de Actio. empt. nec interrogati con
3 fesśio dicitur esse probatio, † sed ad eius, qui interrogauit, fauorem releuatio. l. Eum, qui, de Iurciur. Doct. in Rub. extra de proba. Alcia. de præsump. par. ij. num. v. An quòd responsio sit facti, eiusq; simplicis, instrumentum uerò iuris, ac plerunque inuoluti, etiam si facto admistum sit; adsunt enim clausulæ ex stylo notariorum, quarum uis a partibus sæpenumerò ignoratur? Arg. est Bolognetus in Aut. Si quis in aliquo. col. 5. uersi. & ratio decidendi. eo. tit. de æden. ubi
4 inquit concedi facilius simplex, † quàm qualificatum. prout & econtrà, difficilius tollitur qualificatũ, quàm simplex. Gl. in Clem. Dudùm. §. Nos enim. de sepultu. An quòd si tua interest instrumentum apud te esse, initio tibi consulendum fuerat? licebat siquidem non minus tibi, quàm reo, copiam ex notario petere. Quare non tàm lex suum tibi, quàm

tuum

tuum denegat auxilium, fauetque diligentio
5 ri. † l. Pupillus. in fi. de his, quæ in frau. cred. An quòd ipsum notarium persequi potes, in interrogatione non æquè? cessat enim æqui-
6 tas, † qua fieri solent interrogationes. l. ubicunque. de interr. actio. & propter auxilium ordinarium impeditur extraordinarium. l. Qui bona fide. §. De illo, de op. no. nunc. An quòd lex pro more suo studuerit parcere sumptibus, & protelationibus litium confisa, de Iudicis præsentia, & de uarijs exceptionibus, quibus uti potest reus aduersus
7 positiones, † antequam ad respondendum cogatur? De quibus tractat Specul. de positio. §. vij. An quòd dubium sit, quid reus sit responsurus, possibileque est, ut neget, cùm instrumentum sit prorsus certùm, ac liquidum? Pet. & Cy. in. l. j. in 6. q. C. de procura. Bald. in l. Quoties. in fi. C. de Iudi. Marsil. in Rub. de proba. num. 3. Propterea minus offendi dicitur reus, si interrogetur, quàm si proferat instrumenta. arg. fortè l. j. C. de pac.

De dote ab uxore propter osculum luxuriosum amittenda, uel non, Autoris sententia. Cap. XVI.

1 *Animus in primis spectatur in adulterio.*
2 *Voluntas, & propositum maleficia distinguant.*

Præ-

3 *Præsumitur in dubio, mulierem seductam fuisse a uiro.*
4 *Naturalis affectus redamatio.*
5 *Iniuria sine animo iniurandi fit nemini.*
6 *Plauti duo perlepidi uersus.*
7 *Duo uersiculi Græci ad idem.*
8 *E malis multis, quod malum est minimum, id minimum, est malum.*

De dote ab uxore propter osculum luxuriosum amittenda, sic statuerem, quòd si constet eam osculatam fuisse extraneum hominē aliquo uerisimili impedimento obstante, quo minus coire possent, uel si illa procaces blanditias admiscuit, ut linguæ additamenta, tunc, quia corrupta animo iniuriam marito intulit, dotis fecisse iacturam omninò
1 putaretur. Animus † enim spectandus in pri-
mis in adulterio, ut Xenophon in Cyri Pæ-
2 dia disputat. & uoluntas, & propositum † di-
stinguunt maleficia. l. Verum de fur. Sed si mulier honestæ alioqui uitæ diuturno amantis obsequio, precibusque deuicta (quod in
3 dubio † præsumendum l. uni. §. pen. C. de
rap. uirg.) osculo tandem illum dignata sit (frequentes absint conuentus, nimijque ioci) probeturque in sua ipsius potestate fuisse. ut adulterium consumaret, nec fecerit, non uideo, cur incorrupto manente animo, sexus mollitie,

mollitie, fragilitateque inſpecta, amoris ui, ut ſit reciprocus, exigente, mulier ueniam non mereatur, præſertim cùm florem ipſum caſtitatis illatũ ſeruarit, nec adſit periculum filios gignendi, qui mariti non ſint. Natura
4 le eſt enim, † ut eos, a quibus amari nos credimus, uiciſsim amemus. Quod carmine illo Dantes Hetruſcus Poeta mirabiliter expreſsit inf. 5.

Amor, ch'à nullo amato amar perdona.

Et Aug. Nihil magis prouocat ad amandum, quàm quod præuenit amando. Preceque uel Deus ipſe flectitur, quanquam, ut qui ſumma eſt bonitas, atque ſapientia, non niſi ad bonũ flecti poſsit. Et in muliere quidem abfuit
5 iniuriandi maritum animus; ſine quo † iniuria fit nemini. l. 3. §. j. de iniu. Maleque huic oſculo accommodari poſſe uidetur nomen luxurioſi; quod immodicam quandam, & effrænem libidinem præ ſe fert. Quin potius illa Patronum uidetur habere Plautum in Sticho
6 ſic dicentem. †

Vbi facillume ſpectatur, mulier, quæ ingenio eſt bono?
Quoi malefaciendi eſt poteſtas, quæ ne faciat, id temperat.

Et græcum illum poetam, qui de uiro iuſto
7 hos ſcripſit uerſiculos. †

Ἀνὴρ δίκαιός ἐστιν, οὐχ' ὁ μὴ ἀδικῶν,

ΑΛΛ'

Ἀλλ' ὅστις ἀδικεῖν δυνάμενος, οὐ βούλεται.

Vir iuſtus non eſt, qui iniqua non facit,

Sed qui cùm poſsit, non uult, iniqua agere.

Quæ ſententia in ſacris literis his uerbis expreſſa fuit. Qui potuit transgredi, & non eſt tranſgreſſus, qui potuit facere malum, & non fecit. Hùc autem pertinent, quæ ſubindè repperi Marſil. ſcripſiſſe in d.l.uni. num. 254. C. de rap. uirg. Textus in l. Vulgaris. de fur. Canonizatus de pœnit. diſt. j. ſaneque huiuſmodi interpretatio, tamquam mitior, & ad euitanda ſcandala potentior, uidetur omninò facienda. Nam, ut idem Plautus alibi monet.

E' malis multis id malum eſt minimum, quod
8 minimum eſt malum †. Faciunt, quæ nos ipſi diximus de priua. reconcil. Cap. VI.

Magna uis Clauſulæ, ne quid peti amplius poſsit, ſi ultimæ uoluntati adiiciatur. Cap. XVIII.

1 *Quæ notabilia ſunt, niſi ſpetialiter notentur, uidentur quaſi neglecta.*
2 *Remora piſcis huic clauſulæ comparatus.*
3 *Inſtituto aliquo in re certa, ſi iuſſus ſit, ne quid amplius petat, euaneſcit potius inſtitutio quàm illi quicquam adijciatur.*

PORRO uideatur quaſi neglecta clauſula, ne quid

quid peti amplius possit, nisi spetialiter note
1 tur, † quemadmodum de edicto Prætoris ar gumentatus est Vlp. in l. Item apud. §. Ait Prætor, ne quid. de iniu. Vt enim de pisce il
2 lo exiguo fertur, † quem latini, quòd maximam quanque nauem, cui fuerit adnixus, remorari credatur, appellauere Remorã, nosq; eiusdem aliàs meminimus, ita de hac clausula dici posse uidetur; quæ si supremo cuicunque iudicio fuerit adiecta, ius omninò impe
3 dit accrescendi. Propterea instituto † quopiam in re certa; si his uerbis prohibitus fuerit, ne quid scilicet amplius petat, euanescet potius testamentũ, quàm illi accedat aliquid aliud de hæreditate Bar. cons. 156. & 177.

Argumentum l. Eam, quam; C. de fideicom. secundum Azo. & Communem intellectum. Cap. XIX.

1 *Azonis sensus communiter adprobatus.*

1 Azonis sensus † ad eam legem communiter recipitur, sed in eo tamen perstringendo ui si sunt Doctores nescio quo modo segnes, at que socordes. Quare nùm diligentia nostra, quamuis eorum subtilitati impar, quicquam amplius assequuta sit, tu lector dispicito. Nos sanè ita paucis concludimus. A uenien
te

te ab inteſtato legata prꝑſtantur, ſi errauerit teſtator in coniunctione inſtituti; propterea que hæreditas ex teſtamento adiri non potuerit. Coniunctionis autem nomen eo ſensu ponimus, quo Gloſ. ibi in ver. Adoptata.

390

Romanæ Sedis autoritas nouis rationibus comprobata. Cap.xx.& ultimum.

1 *Romæ* CHRISTVS *naſciturus, naſcens, natusq; & moriens obedire conſenſit.*
2 *Romani milites Chriſti reſurrectioni teſtes adhibiti.*
3 *Petro a Chriſto, Paulo ab Angelo prædictum fuit, ut Romæ aſſiſterent.*
4 *Paulus Apoſtolus Ciuis natus eſt Romanus.*
5 *Romanorum primitiæ inſigniter a Chriſto uocatæ.*
6 *Danielis interpretatio huc accommodata.*
7 *Petrus Romanum uirum ſibi ſucceſſorem elegit.*

INGRATVS uerò planè ſim, ſi te Roma ſilentio præteriero, quæ me tuo excipis ſinu, quæ me tàm blandè foues, ac nutris, quæ mihi tot amicorum ſtudia, tot fauorem Patronorum concilias. Tu mearum portus ærumnarum, Tu mihi quodcunque hoc otij. Tu ingratæ mihi patriæ damna rependis. Tu dolorum meorum acerbitatem tuo ſolaris, ac lenis aſpectu.

1 ctu. Felix, cui uel Christus † nascens, imò prius etiam quàm nasceretur, postque statim natus obedire consensit, cuius inter populos nomen dare, cui tributum pendere non dedignatus est. Luc. 2. Matth. 17. ij. q. j. Magnum. 23. q. 8. Tributum. Qua iudice uitam deposuit. Mar. 15. Luc. 23. Paul. j. ad
2 Tim. ult. Qua teste, † resumpsit. Matth. 27. Salutis illud nostræ mysterium, hoc pignus fidei. Deus enim Rex noster ante sæcula operatus est salutem in medio terræ, ait Propheta, psal. 73. Et nisi Christus a mortuis surrexisset, inanis esset fides nostra, inqnit Paul. 2. ad Cor. 15. Quis ergò tuum cælo coniunctum neget imperium? Quis te iure optimo Christianis omnibus præesse infitietur, quę ipsi Christo præfuisti? Quin Petrus, & Paulus duo post summum illum lapidem angularem huius domus spiritualis lapides uiui, atque præcipui, tot acti casibus, tot terræ, marisq; periculis erepti, tuo foro astitere, tuis paruere iudicibus cum ipsa etiam uitæ iactura. Quod
3 ne temerè factum crederetur, † antè huic dictum fuerat ab Angelo, Cæsari te oportet assistere. Act. 27. Illi post traditas statim claues, a Christo. Cùm esses iunior, cingebas te, & ambulabas, ubi uolebas; cùm autem senueris, extendas manus tuas, & alius te cinget, & ducet, quò tu non uis, ut scilicet significaretur

tur, qua morte clarificaturus esset Deum. Ioan. vlt. Nùm uerò amplius Pauli eiusdem uocationem fortuitam fuisse dicemus? quem Christus in patris stans dextra interpellauit, minarumq; adhuc, cædisque spirantem sibi coniunxit? Act. 9. Nùm Cornelij centurionis? Ad quem Petrus iam Pontifex trino Dei admonitu, certaque omninò uisione contendere iussus est? Act. 10. Et horum quidem uterque, cùm uocaretur, eodem sermone usus est, Quis es Domine? ut intelligeretur eodem utrunque moueri spiritu, quemadmodum in fim. argumentatur Ambrosius in Homelia de Visita. Virg. Neque sanè de Paulo dubitari contingit, quin natus fuerit ciuis
4 † Romanus; cùm ipse id palàm profiteatur. Act. 22. De Cornelio uerò & nomine, & munere militiæ (quòd præsidijs auxiliaribus Romani, tunc præsertim temporis, non uterentur) coniicere licet. Quare nec frustrà alterius centurionis fidem miratus est Iesus dicens, Non inueni tantam fidem in Israel. Matth. 8. Nec nisi solida, grauique ratione testimonium sibi quæsiuit ab alio Centurione dicente, Verè hic homo filius Dei erat. Mar. 15. eo potissimum tempore, quo idem Dominus prædixerat. Beatus, qui non fuerit scandalizatus in me. Matt. 11. Ita in Ro-
5 manorum † primitijs insigniter semper opera

L tus

tus eſt Ieſus, prophetia iuxta latiore adiuncta, qua gentium acceſsio notaretur. Nam Matth. 8. ſubintulit, Dico autem uobis, quòd multi ab oriente, & occidente uenient, & recumbent cum Abraam, Iſaac, & Iacob in Regno cœlorum, filij autem Regni eijcientur in tenebras exteriores. Mar. uerò 15. Velum templi ſciſſum eſt in duo a ſummo uſque deorſum. Et ut Luca adiecit, Multi percutientes pectora ſua reuertebantur. Act. 9. dictum eſt Ananiæ de Paulo. Vas electionis eſt mihi iſte, ut portet nomen meum coram gentibus, & Regibus, & filijs Iſrael. ſequenti capite cœlum eſt apertum, & uas oſtenſum Petro plenum omnibus quadrupedibus & ſerpentibus, & uolatilibus, dictumque idem, occide, & manduca. Et rurſus. quod Deus purificauit, tu cõmune ne dixeris. Quare etiã Paulus in Epiſtolis ſuis Romanos ſolos dilectos Dei ſpetialiter nũcupauit, aliorum, ad quos ſcripſerit neminem: cumq; alios ex profeſſo reprehenderit, cum Romanis utitur excuſatione, quòd monitoris magis, quàm Doctoris uice ſit functus, ut qui ſatis ſibi ſint dilectione, atq; omni ſcientia. Ad Rom. cap. j. quintodecimoq;. Quòd ſi altius diuina præiudicia repetenda ſunt, lapis ille exiguus, & ſine manibus, a quo tota repleta eſt terra, & cuius ſolus Daniel percontanti Aſſyriorum

Regi

Regi rationem comminiſci, atque explanare potuit. Da. 2. nùm quicquam certius porten-
6 diſſe uidetur, † quàm huius ſedis maieſtatem ab initio exilem, & humana nulla ratione, aut ope ſubnixam; quæ inter martyria uſque adeò creuit, ut ipſius deniq; Romani Imperij faſtigium obtinuerit? imò (ut Leo Papa in ſermonibus ait) latius præſidens Religione diuina, quàm dominatione terrena? Abſciſſa a monte, nempè a Chriſto per imitationem paſsionum eius? quia ſcriptum eſt, Violenti rapiunt illud. Matt. 11. uel quòd ex eius latere ſaucio educta eſt. de conſecra. diſt. ij. In calice. & iiij. Si quis autē. in fi. Futuraq; æterna, & a toto colenda orbe? quia in omnem terram exiuit Apoſtolorū ſonus. Pſal. 10. & adorabunt in conſpectu Domini uniuerſæ familiæ gentium. Pſal. 21. 23. q. 4. diſplicet. Oldr. conſ. 72. Atq; illi ipſi, qui uiderat, inuiſa? Iuxta illud, Vt uidentes, non uideant, & audientes, non intelligant. Matth. 13. Et a nullo ſapiente cognita, ſed uni puero Danieli commonſtrata? quia abſcondiſti hęc a ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Ita pater, quoniam ſic fuit placitum ante te. Luc. 10. Matth. 11. Et per os prophetæ dicitur, perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Paul. 1. ad Cor. 1. Proindè neque myſterio carere pu

7 tandum eſt,quòd Petrus, † ubi ſe morti pro Chriſto iam deuouiſſet, ſuperſtite adhuc, non aliis tantùm inferioris ordinis diſcipulis, ſed ipſo Ioanne Apoſtolo, & Euãgeliſta maximè omnium ab eodem Chriſto dilecto, uirum ſibi Romanum, nimirùm Clementem ſucceſſorem elegit; qui ſi Linum, & Cletum (ut graues aliquot ſcriptores affirmant) humilitatis cauſſa prætulit, & ille tamen domicilio, & hic ortu fuit Vrbi inſitus; Quò uidelicet tuum Roma Iubar ſupra incunabula uagientis Eccleſiæ protinus emicaret. Meritò igitur tu Regni cœlorum cuſtos, tu paradiſi fores claudis, & aperis. Hic me quantulumcunque æui ſupereſt, unà tecum uiuere delectat. Hic non uixiſſe piget. Hic mori denique iuuabit inter tot agmina ſanctorum, qui te de cœlo ſua tegentem corpora proſpiciunt, atque tuentur, cultùmque ſibi, & obſequium à te præſtitum benignè excipiunt, ac Deo trino, & uno offerunt immortali, inuiſibili, omnipotenti, cui laus, honor, gloria, claritas, gratiarum actio, & benedictio nunc, & in diem æternitatis.

FINIS.

Ius

Præ

Xerses.

FINIS.